

Ardahan Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı

Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

**TÜRKİYE’DE UYGULANAN BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK TEŞVİK VE
DESTEKLEME POLİTİKALARININ YEREL KALKINMA ÜZERİNDEKİ
ETKİSİ: ARDAHAN İLİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA**

Ertaç ÇELİK

Dr. Öğr. Üyesi Onur AKÇAKAYA

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2021

TÜRKİYE’DE UYGULANAN BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK TEŞVİK VE
DESTEKLEME POLİTİKALARININ YEREL KALKINMA ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
ARDAHAN İLİ ÜZERİNE BİR ARAŞTIRMA

Ertaç ÇELİK

Dr. Öğr. Üyesi Onur AKÇAKAYA

Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

Yüksek Lisans Tezi

Ardahan, 2021

KABUL VE ONAY

Ertay ÇELİK tarafından hazırlanan “Türkiye’de Uygulanan Büyükbaş Hayvancılık Teşvik ve Destekleme Politikalarının Yerel Kalkınma Üzerindeki Etkisi: Ardahan İli Üzerine Bir Araştırma” başlıklı bu çalışma, 29.04.2021 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Doç. Dr. İhsan KURTBAŞ
(Jüri Başkanı)

Dr. Öğr. Üyesi Onur AKÇAKAYA
(Jüri Üyesi/Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Gözde KOCA
(Jüri Üyesi)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Mustafa ŞENEL
Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Ardahan Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan ***“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”*** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / Ardahan Üniversitesi Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir.
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ay ertelenmiştir.
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir.

29/04/2021

Ertaç ÇELİK

“Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge”

(1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.

(2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.

(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

* Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.**

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Dr. Öğr. Üyesi Onur AKÇAKAYA** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Ardahan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Ert ÇELİK

TEŞEKKÜR

“Türkiye’de Uygulanan Büyükbaş Hayvancılık Teşvik ve Destekleme Politikalarının Yerel Kalkınma Üzerindeki Etkisi: Ardahan İli Üzerine Bir Araştırma” adıyla hazırlanan bu çalışma, Ardahan Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı’nda “Yüksek Lisans Tezi” olarak hazırlanmıştır. Tez çalışmasının özenle planlanıp yürütülmesinde bana desteklerini esirgemeyen ve birikimlerini paylaşan başta tez danışmanım Sayın Dr. Öğr. Üyesi Onur AKÇAKAYA olmak üzere katkılarından dolayı Doç. Dr. İhsan KURTBAŞ’a teşekkür ederim. Yaşamım boyunca maddi ve manevi destekleriyle yanımda olan ve bu tez çalışmasının yürütülmesinde bilgileriyle katkıda bulunan Ailem’e sonsuz sevgilerimi ve teşekkürlerimi sunarım.

ÖZET

ÇELİK, Ertaç. *Türkiye’de Uygulanan Büyükbaş Hayvancılık Teşvik ve Destekleme Politikalarının Yerel Kalkınma Üzerindeki Etkisi: Ardahan İli Üzerine Bir Araştırma*, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan, 2021.

Ardahan, 1923 yılında il olmasının ardından 1926 yılında Kars'a bağlı bir ilçe yapılmıştır. Ardahan, 1992 yılında tekrar vilayet konumuna yükseltilmesine rağmen, Türkiye'nin sosyo-ekonomik açıdan en az gelişmiş illerinden birisi olarak kalmıştır. Bunun yanı sıra tarım ve hayvancılık alanındaki destekleme politikalarından en az faydalanan iller arasındadır. İlin en önemli sorunlarından bazıları göç, GSMH’den aldığı payın düşüklüğü ve sanayi/imalat sektörünün gelişmemiş olmasıdır. Ayrıca tarım ve hayvancılığın modernizasyonunun sağlanamaması da önemli bir sorun teşkil etmektedir. Bu çerçevede, kırsal nüfusu fazla olan Ardahan’da sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması bakımından hayvancılığın geliştirilmesi ve modernizasyonu önemli bir paya sahiptir. Özellikle büyükbaş hayvancılığın yaygın olduğu Ardahan, yüksek bir potansiyele sahip olmasına rağmen hayvancılığın modernizasyonu bakımından yeterince imkâna sahip değildir.

Avrupa Birliği uyum sürecinde olan Türkiye, tarım ve hayvancılığı modern ve organik yöntemlerle geliştirmeyi amaçlayan IPARD (Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma) gibi kırsal kalkınma programlarını uygulamaya geçirmiştir. Bu çerçevede, Ardahan özelinde TKDK, Ardahan İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, Ardahan Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği, SERKA, Ziraat Bankası Ardahan Şubesi, Ardahan Tarım Kredi Kooperatifi, Ardahan İŞKUR Müdürlüğü ile diğer kamu kurum ve kuruluşları çiftçilere hibe, teşvik, fon ve destekleme sağlamaktadır. Bu çalışmada, nicel araştırma yöntemi kullanılarak Ardahan ili örneğinde çiftçilerin devlet tarafından sağlanan hibe, teşvik, fon ve desteklere yönelik düşünceleri değerlendirilmiştir. Çalışmadan elde edilen bulgular, çiftçilerin sağlanan hibe, teşvik, fon ve desteklerden büyük oranda memnun olduklarını göstermiştir. Buna rağmen, Ardahan ilinde hayvancılık hibe, teşvik ve desteklerine yönelik en önemli sorunlar; yem fiyatlarının yüksek olması ve et entegre tesisi olmayışı olarak belirlenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Kırsal Kalkınma, Büyükbaş Hayvancılık, Hayvancılık Teşvik ve Hibeleri, Ardahan.

ABSTRACT

ÇELİK, Ertaç. *The Effect of Bovine Livestock Incentive and Support Policies Implemented in Turkey on Local Development: A Research on Ardahan Province*, Master Thesis, Ardahan, 2021.

After Ardahan became a province in 1923, it was made a district of Kars in 1926. Although Ardahan was re-promoted to a province in 1992, it remained one of the least socio-economically developed provinces in Turkey. In addition, the province is among the provinces that benefit the least from support policies in the field of agriculture and animal husbandry. Some of the most important problems of the province are immigration, low share of GNP and undeveloped industry / manufacturing sector. In addition, the inability to modernize agriculture and animal husbandry poses an important problem. In this framework, the development and modernization of animal husbandry has an important role in ensuring sustainable development in Ardahan, which has a high rural population. Ardahan, where bovine livestock is particularly common, does not have enough opportunities in terms of modernization of animal husbandry, although it has a high potential.

Turkey, which is in the process of harmonization with the European Union, has implemented rural development programs such as IPARD (Pre-Accession Aid Rural Development), which aims to improve agriculture and animal husbandry with modern and organic methods. In this context, especially in Ardahan, TKDK, Ardahan Provincial Directorate of Agriculture and Forestry, Ardahan Bovine Livestock Association, SERKA, Ardahan Department of Ziraat Bank, Ardahan Agricultural Credit Cooperative, Ardahan İŞKUR Directorate and other public institutions and organizations provide grants, incentives, funds and support to farmers. In this study, the opinions of the farmers about the grants, incentives, funds and supports provided by the state in the province of Ardahan were evaluated using the quantitative research method. Findings from the study showed that the farmers were highly satisfied with the grants, incentives, funds and supports provided. Despite this, the most important problems regarding grants, incentives and supports for animal livestock in Ardahan province are high feed prices and no meat integrated facility.

Keywords: Rural Development, Bovine Livestock, Livestock Incentives and Grants, Ardahan.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI	
ETİK BEYAN	
TEŞEKKÜR	
ÖZET	5
ABSTRACT	6
İÇİNDEKİLER	7
KISALTMALAR	16
TABLolar	18
ŞEKİLLER	26
ÖN SÖZ	27
GİRİŞ	28
BİRİNCİ BÖLÜM	33
ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ	33
1.1. DÜNYADA HAYVANCILIK SEKTÖRÜ	33
1.1.1. Dünyada Büyükbaş Hayvancılık Sektörü	36
1.2. TÜRKİYE’DE HAYVANCILIK SEKTÖRÜ	37
1.2.1. Türkiye’de Büyükbaş Hayvancılık Sektörü	39
1.2.2. Türkiye’de Büyükbaş Hayvancılık Sektöründe Uygulanan Teşvik ve Desteklemeler	42
1.2.2.1. Tarım ve Orman Bakanlığı Büyükbaş Hayvancılık Destekleme Politikaları	44
1.2.2.2. TKDK Büyükbaş Hayvancılık Destekleme Politikaları	48
İKİNCİ BÖLÜM	52
ARDAHAN İLİNDE BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK SEKTÖRÜ	52
2.1.ARDAHAN’DA TARIMSAL FAALİYETLERİN GENEL GÖRÜNÜMÜ VE TARIMSAL FAALİYETLERİN AVANTAJLARI	52
2.2. ARDAHAN İLİNDE BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK VARLIĞI	58
2.3.ARDAHAN İLİNDE BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK DESTEKLEMELERİ	60

2.3.1. Ardahan Tarım ve Orman Müdürlüğü Büyükbaş Hayvancılık Teşvik ve Desteklemeleri	61
2.3.2 Ardahan Tarım ve Kredi Kooperatifi	63
2.3.3. TKDK Ardahan İl Koordinatörlüğü	64
2.3.4. Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA)	65
2.3.5. Ardahan İli Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği	66
2.3.6. Ardahan İŞKUR Müdürlüğü	69
2.3.7. Ziraat Bankası Ardahan Şubesi	70
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	71
MATERYAL, YÖNTEM VE ARAŞTIRMA BULGULARI	71
3.1. MATERYAL VE YÖNTEM	71
3.1.1. Materyal	71
3.1.2. Yöntem	72
3.1.2.1. Ana Kitlenin Belirlenmesi	72
3.1.2.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları	72
3.1.2.3. Veri Toplama Yöntemi	73
3.1.2.4. Anket Hazırlama Aşaması	74
3.1.2.5. Verilerin Analizi ve Ki-Kare Testi	74
3.2. ARAŞTIRMA BULGULARI	74
3.2.1. İşletme Sahiplerinin Sosyo-Ekonomik ve Demografik Özelliklerine Ait Bulgular	74
3.2.1.1. İşletme Sahiplerinin Cinsiyet Durumları	74
3.2.1.2. İşletme Sahiplerinin Yaş Durumları	75
3.2.1.3. İşletme Sahiplerinin Eğitim Durumları	75
3.2.1.4. İşletme Sahiplerinin Sosyal Güvence Durumları	76
3.2.1.5. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Dışı Faaliyette Bulunma Durumları	77
3.2.1.6. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Dışı Faaliyetleri	77

3.2.2. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyetine Ait Bulgular	78
3.2.2.1. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Türleri	78
3.2.2.2. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Yapma Amaçları	78
3.2.2.3. İşletmelerde Fiilen Çalışan Kişi Sayısı	79
3.2.2.4. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyeti İle Uğraşma Durumları	79
3.2.2.5. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyeti İle Uğraşma Süreleri	80
3.2.2.6. İşletme Sahiplerinin Ortalama Gelir Dağılımları	81
3.2.2.7. İşletmedeki Hayvan Sayısı ve Irklarının Ortalama Durumları	82
3.2.2.8. İşletme Sahiplerinin Harcama Kalemlerinin Öncelik Sıralaması	83
3.2.2.9. İşletmelerin Üretim Tiplerinin Durumları	84
3.2.2.10. İşletmelerin Süt Üretimi Yapılan Ortalama Hayvan Sayısı ve Ortalama Hayvan Baş Süt Verimi	85
3.2.2.11. İşletmelerde Süt Sağımı Yapılma Şekli	85
3.2.2.12. İşletmelerin Süt Sağım Ünitesi Durumları	86
3.2.2.13. İşletme Sahiplerinin Sağımdan Sonra Sütü Muhafaza Etme Durumları	86
3.2.2.14. İşletme Sahiplerinin Üretilen Sütü Değerlendirme Şekli	87
3.2.2.15. İşletmelerde Besiye Alınan Hayvan Sayısının Durumları ve Yapılan Besiciliğin Türü	87
3.2.2.16. İşletmelerde Bulunan Hayvanların Otlak Alanları	88
3.2.2.17. İşletmelerde Bulunan Hayvanların Ahırda Bulunma Durumları	89
3.2.2.18. İşletme Bölgesindeki Mera Alanlarının Yeterlilik Durumu	89
3.2.2.19. İşletme Sahiplerinin Hayvanların Kaba Yem İhtiyacını Karşılama Durumu	90
3.2.2.20. İşletme Sahiplerinin Öneme Göre Kaba Yem Tercih Sıralaması	90

3.2.2.21. İşletme Sahiplerinin Kaba Yem Sıkıntısı Durumu	91
3.2.2.22. İşletme Sahiplerinin Hazır Yem Kullanma Durumları	91
3.2.2.23. İşletme Sahiplerinin Kiralanan Dahil Araziye Sahip Olma, Sahip Oldukları Arazi, İşledikleri Arazinin Ortalama Durumları	92
3.2.2.24. İşletme Sahiplerinin Arazilerini Ürün Tiplerine Ayırma Durumu	92
3.2.3. İşletme Sahiplerinin Teşvik ve Destekleme Politikalarıyla İlgili Bulgular	93
3.2.3.1. İşletme Sahiplerinin Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma ve Kaç Kez Aldığı Durumları	93
3.2.3.2. İşletme Sahiplerinin Teşvik veya Destekleme Ödemesi Almama Sebepleri	94
3.2.3.3. İşletme Sahiplerinin Faydalandığı Teşvik veya Destekleme Kalemleri	95
3.2.3.4. İşletme Sahiplerinin Teşvik veya Destekleme Aldığı Kurumlar	95
3.2.3.5. İşletme Sahiplerinin Başvuru Şartlarından Endişelenme Durumu	96
3.2.3.6. Teşvik veya Desteklemelerin Ardahan'a Uyumlu Olma Durumu	97
3.2.3.7. İşletme Sahiplerinin Yapılan Teşvik veya Desteklemelerden Pişman Olma Durumu	97
3.2.3.8. İşletme Sahiplerinin Yapılan Teşvik veya Desteklemelerde Bölgesel veya Yöresel Farklılıkları Bilme Durumu	98
3.2.3.9. İşletme Sahiplerinin Teşvik veya Desteklemelerden Yararlanabilmek İçin Kurum veya Kuruluşlara Üye Olmanın Gerekliğini Bilme Durumu	98
3.2.3.10. İşletme Sahiplerinin Kurum veya Kuruluşlara Üyelik Durumu	99
3.2.3.11. İşletme Sahiplerinin Üye Oldukları Kurumlar	99
3.2.3.12. İşletme Sahiplerinin Kurum veya Kuruluşlara Üye Olmama Nedenleri	100
3.2.3.13. İşletme Sahiplerinin Banka Kredisi Kullanma Durumu	100

3.2.3.14. İşletme Sahiplerinin Banka Kredisi Kullanma Nedenleri	101
3.2.3.15. İşletme Sahiplerinin Hangi Hayvan Türüne Daha Fazla Para Teşvik veya Desteleme Verildiğini Bilme Durumu	101
3.2.3.16. İşletmelerin Hayvanlarına Her Yıl Yaptırdığı Rutin Aşıların Durumu	102
3.2.3.17. İşletme Sahiplerinin Hayvanlarda Önemli Bir Hastalıkla Karşılaşma ve Hayvanların Hastalık veya Ölümünden Dolayı Tazminat Desteği Alma Durumu	103
3.2.3.18. İşletme Sahiplerinin Önemli Gördüğü Hayvancılık Problemleri	104
3.2.3.19. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Teşvik veya Desteklemelerini Öğrenme Durumları	104
3.2.3.20. İşletme Sahiplerinin Ardahan'da Uygulanan Özel Programlardan Haberdar Olma Durumları	105
3.2.3.21. İşletme Sahiplerine Ardahan'da Uygulanan Özel Programlar Hakkında Eğitim Çalışmaları Yapılma Durumu ...	106
3.2.3.22. İşletme Sahiplerinin Ardahan'da Uygulanan Özel Programlar Kapsamında Aldıkları Eğitimin Kazandırdıkları	106
3.2.3.23. İşletmelerde Son Yıllarda Hayvan Sayısında Artış Olma/Olmama Durumu	107
3.2.3.24. İşletmelerin Hayvan Sayısında Artış Olduysa Teşvik veya Desteklemelere Bağlı Olma Durumu	107
3.2.4. İşletme Sahiplerinin Yerel Kalkınma Durumuyla İlgili Bulgular	108
3.2.4.1. Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi	108
3.2.4.2. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Yapararak Elde Ettiği Yatırımlar	109
3.2.4.3. Teşvik veya Desteklemelerin Sermaye Artışındaki Durumu	109
3.2.4.4. Teşvik veya Desteklemelerin Çevrenizde Yol Açtığı Değişiklik Durumları	110
3.2.5. Farklılık Analizleri	111
3.2.5.1. İşletme Sahiplerinin Cinsiyet Durumu İle Hayvancılık Yapma Amaçları Arasındaki Farklılık Testi	111

3.2.5.2. İşletme Sahiplerinin Cinsiyet Durumu İle Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Durumları Arasındaki Farklılık Testi	111
3.2.5.3. İşletme Sahiplerinin Cinsiyet Durumu İle Herhangi Bir Hayvancılık Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma Durumu Arasındaki Farklılık Testi	112
3.2.5.4. İşletme Sahiplerinin Cinsiyet Durumu İle Yapılan Teşvik veya Desteklemelerde Bölgesel veya Yöresel Farklılıkları Bilme Durumu Arasındaki Farklılık Testi	113
3.2.5.5. İşletme Sahiplerinin Cinsiyet Durumu İle Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi Arasındaki Farklılık Testi	113
3.2.5.6. İşletme Sahiplerinin Yaş Durumları İle Hayvancılık Yapma Amaçları Arasındaki Farklılık Testi	114
3.2.5.7. İşletme Sahiplerinin Yaş Durumları İle Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Durumları Arasındaki Farklılık Testi	114
3.2.5.8. İşletme Sahiplerinin Yaş Durumları İle Herhangi Bir Hayvancılık Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma Durumu Arasındaki Farklılık Testi	115
3.2.5.9. İşletme Sahiplerinin Yaş Durumları İle Yapılan Teşvik veya Desteklemelerde Bölgesel veya Yöresel Farklılıkları Bilme Durumu Arasındaki Farklılık Testi	116
3.2.5.10. İşletme Sahiplerinin Yaş Durumları İle Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi Arasındaki Farklılık Testi	116
3.2.5.11. İşletme Sahiplerinin Eğitim Durumları İle Hayvancılık Yapma Amaçları Arasındaki Farklılık Testi	117
3.2.5.12. İşletme Sahiplerinin Eğitim Durumları İle Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Durumları Arasındaki Farklılık Testi	117

3.2.5.13. İşletme Sahiplerinin Eğitim Durumları İle Herhangi Bir Hayvancılık Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma Durumu Arasındaki Farklılık Testi	118
3.2.5.14. İşletme Sahiplerinin Eğitim Durumları İle Yapılan Teşvik veya Desteklemelerde Bölgesel veya Yöresel Farklılıkları Bilme Durumu Arasındaki Farklılık Testi	119
3.2.5.15. İşletme Sahiplerinin Eğitim Durumları İle Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi Arasındaki Farklılık Testi	120
3.2.5.16. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Süreleri İle Hayvancılık Türleri Arasındaki Farklılık Testi	120
3.2.5.17. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Süreleri İle Hayvancılık Yapma Amaçları Arasındaki Farklılık Testi.....	121
3.2.5.18. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Süreleri İle Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Durumları Arasındaki Farklılık Testi	122
3.2.5.19. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Süreleri İle Herhangi Bir Hayvancılık Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma Durumu Arasındaki Farklılık Testi	122
3.2.5.20. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Süreleri İle Yapılan Teşvik veya Desteklemelerde Bölgesel veya Yöresel Farklılıkları Bilme Durumu Arasındaki Farklılık Testi	123
3.2.5.21. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Süreleri İle Teşvik veya Desteklemelerden Yararlanabilmek İçin Kurum veya Kuruluşlara Üye Olmanın Gerekliliğini Bilme Durumu Arasındaki Farklılık Testi	124
3.2.5.22. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Süreleri İle Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi Arasındaki Farklılık Testi	124

3.2.5.23. İşletme Sahiplerinin Herhangi Bir Hayvancılık Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma Durumu İle Hayvancılık Türleri Arasındaki Farklılık Testi	125
3.2.5.24. İşletme Sahiplerinin Herhangi Bir Hayvancılık Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma Durumu İle Hayvancılık Yapma Amaçları Arasındaki Farklılık Testi	126
3.2.5.25. İşletme Sahiplerinin Herhangi Bir Hayvancılık Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma Durumu İle Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Durumları Arasındaki Farklılık Testi	126
3.2.5.26. İşletme Sahiplerinin Herhangi Bir Hayvancılık Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma Durumu İle Yapılan Teşvik veya Desteklemelerde Bölgesel veya Yöresel Farklılıkları Bilme Durumu Arasındaki Farklılık Testi	127
3.2.5.27. İşletme Sahiplerinin Herhangi Bir Hayvancılık Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma Durumu İle Teşvik veya Desteklemelerden Yararlanabilmek İçin Kurum veya Kuruluşlara Üye Olmanın Gerekliliğini Bilme Durumu Arasındaki Farklılık Testi	128
3.2.5.28. İşletme Sahiplerinin Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi İle Hayvancılık Türleri Arasındaki Farklılık Testi	129
3.2.5.29. İşletme Sahiplerinin Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi İle Hayvancılık Yapma Amaçları Arasındaki Farklılık Testi	129
3.2.5.30. İşletme Sahiplerinin Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi İle Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Durumları Arasındaki Farklılık Testi	130

3.2.5.31. İşletme Sahiplerinin Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi İle Yapılan Teşvik veya Desteklemelerde Bölgesel veya Yöresel Farklılıkları Bilme Durumu Arasındaki Farklılık Testi	130
3.2.5.32. İşletme Sahiplerinin Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi İle Teşvik veya Desteklemelerden Yararlanabilmek İçin Kurum veya Kuruluşlara Üye Olmanın Gerekliliğini Bilme Durumu Arasındaki Farklılık Testi	131
3.2.6. İşletme Sahiplerinin Yargılara Verdiği Yanıtlar	132
3.3. ARAŞTIRMA SORULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ	134
3.3.1. Sizce Şu Anda Uygulanan Teşvik ve Destekleme Politikalarına Ek Olarak Bölgenizde Hangi Tür Destekleme Sistemi Uygulanabilir Sorusuna Ait Değerlendirmeler	134
3.3.2. Ardahan’da Hayvancılık Sektörünün Gelişmesi İçin Neler Yapılmalıdır Sorusuna Ait Değerlendirmeler	134
3.3.3. Hayvancılık Teşvik veya Desteklemelerinin Eksik Yönleri Nelerdir Sorusuna Ait Değerlendirmeler	135
3.3.4. Hayvancılık Teşvik veya Desteklemeleri İle İlgili Olumlu Yanlar Nelerdir Sorusuna Ait Değerlendirmeler	136
3.3.5. Üretim Sürecinin Denetlenmediğini Düşünüyorsanız Bunun Nedenleri Neler Olabilir Sorusuna Ait Değerlendirmeler	137
3.3.6. Sizce Teşvik ve Desteklemelerin Kimi İşletmeler Tarafından Suistimal Edildiğini Düşünüyor Musun Sorusuna Ait Değerlendirmeler	137
SONUÇ	139
KAYNAKÇA	143
EKLER	148
EK 1. ANKET FORMU	148
EK 2. ORJİNALLİK RAPORU	156
EK 3. ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU	157
ÖZGEÇMİŞ	158

KISALTMALAR

GSMH: Gayri Safi Milli Hasıla

TKDK: Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu

SERKA: Serhat Kalkınma Ajansı

SGK: Sosyal Güvenlik Kurumu

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

İŞKUR: Türkiye İş Kurumu Genel Müdürlüğü

IBBS: Türkiye İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflaması

AB: Avrupa Birliği

HAYGEM: Hayvancılık Genel Müdürlüğü

GSH: Gayri Safi Hasıla

ABD: Amerika Birleşik Devletleri

FAO: Food and Agriculture Organization (Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü)

WHO: World Health Organization (Dünya Sağlık Örgütü)

TİGEM: Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü

DPT: Devlet Planlama Teşkilatı

IMF: International Monetary Fund (Uluslararası Para Fonu)

ZMO: Ziraat Mühendisleri Odası

DAP: Doğu Anadolu Projesi

AKAKP: Ardahan Kars Artvin Kalkınma Projesi

DSYB: Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği

IPARD: Instrument for Pre-Accession Assistance Rural Development (Katılım Öncesi Yardım Aracı Kırsal Kalkınma)

TABLOLAR

Tablo 1. Dünyada Kişi Başı Günlük Protein Miktarı	33
Tablo 2. Dünyada Hayvan Varlığı	35
Tablo 3. Dünya Süt Verileri	36
Tablo 4. Türkiye’de Hayvan Varlığı Sayısı ve Miktarı	38
Tablo 5. Türkiye’de 2010-2019 Yılları Arası Süt Üretim Sektörü Sayısal Veriler	41
Tablo 6. Türkiye’de 2010-2019 Yılları Arası Sığır Et Kesim ve Üretim Oranları	42
Tablo 7. Türkiye’de 2019 Yılında Büyükbaş Hayvan Destekleme ve Teşvik Miktarları	46
Tablo 8. HAYGEM 2010-2019 Yılları Arası Arıcılık ve İpekböcekçiliği Destekleme ve Teşvikleri	47
Tablo 9. HAYGEM 2010-2019 Yılları Arası Küçükbaş Hayvan Destekleme ve Teşvikleri	47
Tablo 10. Yem Bitkileri Desteği Birim Fiyatları	48
Tablo 11. TKDK İl Koordinatörlükleri	49
Tablo 12. Ardahan’da Tarım Alanlarının Dağılımı ve Üretim Miktarı	54
Tablo 13. Ardahan’da Bitkisel Üretim Tarla Ürünleri Verileri	55
Tablo 14. Ardahan’da İlçelere Göre Bitkisel Üretim Tarla Ürünleri Verileri (2018)	55
Tablo 15. Ardahan İli Küçükbaş Hayvan Sayısı ve Hayvansal Üretim Verileri	57
Tablo 16. Ardahan İli Toplam Büyükbaş Hayvan Sayısı (2010-2019)	59
Tablo 17. Ardahan İli Sığır ve Manda Sayısı	59
Tablo 18. Ardahan İl Tarım ve Orman Müdürlüğü 2018 Yılı Hayvancılık Desteklemeleri	62
Tablo 19. Ardahan Tarım ve Kredi Kooperatifi Çiftçiye Sağladığı Kredi Miktarı	63

Tablo 20. SERKA Büyükbaş Hayvancılık Projeleri Destek Miktarı	66
Tablo 21. DSYB Ardahan İli 2010-2016 Dönemi Kayıtlı İşletmelerin Aldığı Destek Miktarı	68
Tablo 22. Ardahan İli İŞKUR Müdürlüğü, Engelli ve Eski Hükümlülere Yönelik Büyükbaş Hayvancılık Hibe Destekleri	70
Tablo 23. Ardahan İli Agro-Ekolojik Alt Bölge Sınıflandırması	72
Tablo 24. İşletme Sahiplerinin Cinsiyet Durumları	75
Tablo 25. İşletme Sahiplerinin Yaş Durumları	75
Tablo 26. İşletme Sahiplerinin Eğitim Durumları	76
Tablo 27. İşletme Sahiplerinin Sosyal Güvence Durumları	76
Tablo 28. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Dışı Faaliyette Bulunma Durumları	77
Tablo 29. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Dışı Faaliyetleri	77
Tablo 30. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Türleri	78
Tablo 31. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Yapma Amaçları	78
Tablo 32. İşletmelerde Fiilen Çalışan Kişi Sayıları	79
Tablo 33. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyeti İle Uğraşma Durumları	80
Tablo 34. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyeti İle Uğraşma Süreleri	80
Tablo 35. İşletme Sahiplerinin Ortalama Gelir Dağılımları	81
Tablo 36. İşletmelerdeki Hayvan Sayısı ve Irklarının Ortalama Durumları	83
Tablo 37. İşletme Sahiplerinin Harcama Kalemlerinin Öncelik Sıralaması	84
Tablo 38. İşletmelerin Üretim Tiplerinin Durumları	84
Tablo 39. İşletmelerin Süt Üretimi Yapılan Ortalama Hayvan Sayısı ve Ortalama Hayvan Başı Süt Verimi	85
Tablo 40. İşletmelerde Süt Sağımı Yapılma Şekli	85

Tablo 41. İşletmelerin Süt Sağım Ünitesi Durumları	86
Tablo 42. İşletme Sahiplerinin Sağımdan Sonra Sütü Muhafaza Etme Durumları	86
Tablo 43. İşletme Sahiplerinin Üretilen Sütü Değerlendirme Şekli	87
Tablo 44. İşletmelerde Besiye Alınan Hayvan Sayısının Durumları	88
Tablo 45. İşletmelerde Yapılan Besiciliğin Türü	88
Tablo 46. İşletmelerde Bulunan Hayvanların Otlak Alanları	88
Tablo 47. İşletmelerde Bulunan Hayvanların Ahırda Bulunma Durumları	89
Tablo 48. İşletme Bölgesindeki Mera Alanlarının Yeterlilik Durumu	89
Tablo 49. İşletme Sahiplerinin Hayvanların Kaba Yem İhtiyacını Karşılama Durumu .	90
Tablo 50. İşletme Sahiplerinin Önemine Göre Kaba Yem Tercih Sıralaması	90
Tablo 51. İşletme Sahiplerinin Kaba Yem Sıkıntısı Durumu	91
Tablo 52. İşletme Sahiplerinin Hazır Yem Kullanma Durumları	91
Tablo 53. İşletme Sahiplerinin Kiralanan Dahil Araziye Sahip Olma, Sahip Oldukları Arazi, İşledikleri Arazinin Ortalama Durumları	92
Tablo 54. İşletme Sahiplerinin Arazilerini Ürün Tiplerine Ayırma Durumu	93
Tablo 55. İşletme Sahiplerinin Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma Durumu	93
Tablo 56. İşletme Sahiplerinin Teşvik veya Desteklemeleri Kaç Kez Aldığı Durumları	94
Tablo 57. İşletme Sahiplerinin Teşvik veya Destekleme Ödemesi Almama Sebepleri .	94
Tablo 58. İşletme Sahiplerinin Faydalandığı Teşvik veya Destekleme Kalemleri	95
Tablo 59. İşletme Sahiplerinin Teşvik veya Destekleme Aldığı Kurumlar	96
Tablo 60. İşletme Sahiplerinin Başvuru Şartlarından Endişelenme Durumu	96
Tablo 61. Teşvik veya Desteklemelerin Ardahan'a Uyumlu Olma Durumu	97

Tablo 62. İşletme Sahiplerinin Yapılan Teşvik veya Desteklemelerden Pişman Olma Durumu	97
Tablo 63. İşletme Sahiplerinin Yapılan Teşvik veya Desteklemelerde Bölgesel veya Yöresel Farklılıkları Bilme Durumu	98
Tablo 64. İşletme Sahiplerinin Teşvik veya Desteklemelerden Yararlanabilmek İçin Kurum veya Kuruluşlara Üye Olmanın Gerekliliğini Bilme Durumu	98
Tablo 65. İşletme Sahiplerinin Kurum veya Kuruluşlara Üyelik Durumu	99
Tablo 66. İşletme Sahiplerinin Üye Oldukları Kurumlar	99
Tablo 67. İşletme Sahiplerinin Kurum veya Kuruluşlara Üye Olmama Nedenleri	100
Tablo 68. İşletme Sahiplerinin Banka Kredisi Kullanma Durumu	100
Tablo 69. İşletme Sahiplerinin Banka Kredisi Kullanma Nedenleri	101
Tablo 70. İşletme Sahiplerinin Hangi Hayvan Türüne Daha Fazla Para Teşvik veya Destekleme Verildiğini Bilme Durumu	102
Tablo 71. İşletmelerin Hayvanlarına Her Yıl Yaptırdığı Rutin Aşıların Durumu	102
Tablo 72. İşletme Sahiplerinin Hayvanlarda Önemli Bir Hastalıkla Karşılaşma Durumu	103
Tablo 73. İşletme Sahiplerinin Hayvanların Hastalık veya Ölümünden Dolayı Tazminat Desteği Alma Durumu	103
Tablo 74. İşletme Sahiplerinin Önemli Gördüğü Hayvancılık Problemleri	104
Tablo 75. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Teşvik ve Desteklemelerini Öğrenme Durumları	105
Tablo 76. İşletme Sahiplerinin Ardahan'da Uygulanan Özel Programlardan Haberdar Olma Durumları	105
Tablo 77. İşletme Sahiplerine Ardahan'da Uygulanan Özel Programlar Hakkında Eğitim Çalışmaları Yapılma Durumu	106

Tablo 78. İşletme Sahiplerinin Ardahan’da Uygulanan Özel Programlar Kapsamında Aldıkları Eğitimin Kazandırdıkları	107
Tablo 79. İşletmelerde Son Yıllarda Hayvan Sayısında Artış Olma/Olmama Durumu	107
Tablo 80. İşletmelerin Hayvan Sayısında Artış Olduysa Teşvik veya Desteklemelere Bağlı Olma Durumu	108
Tablo 81. Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi	108
Tablo 82. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Yaparak Elde Ettiği Yatırımlar	109
Tablo 83. Teşvik veya Desteklemelerin Sermaye Artışındaki Durumu	110
Tablo 84. Teşvik veya Desteklemelerin Çevrenizde Yol Açtığı Değişiklik Durumları.	110
Tablo 85. İşletme Sahiplerinin Cinsiyet Durumu İle Hayvancılık Yapma Amaçları Arasındaki Farklılık Testi	111
Tablo 86. İşletme Sahiplerinin Cinsiyet Durumu İle Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Durumları Arasındaki Farklılık Testi	112
Tablo 87. İşletme Sahiplerinin Cinsiyet Durumu İle Herhangi Bir Hayvancılık Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma Durumu Arasındaki Farklılık Testi	112
Tablo 88. İşletme Sahiplerinin Cinsiyet Durumu İle Yapılan Teşvik veya Desteklemelerde Bölgesel veya Yöresel Farklılıkları Bilme Durumu Arasındaki Farklılık Testi	113
Tablo 89. İşletme Sahiplerinin Cinsiyet Durumu İle Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi Arasındaki Farklılık Testi	113
Tablo 90. İşletme Sahiplerinin Yaş Durumları İle Hayvancılık Yapma Amaçları Arasındaki Farklılık Testi	114
Tablo 91. İşletme Sahiplerinin Yaş Durumları İle Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Durumları Arasındaki Farklılık Testi	115
Tablo 92. İşletme Sahiplerinin Yaş Durumları İle Herhangi Bir Hayvancılık Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma Durumu Arasındaki Farklılık Testi	115

Tablo 93. İşletme Sahiplerinin Yaş Durumları İle Yapılan Teşvik veya Desteklemelerde Bölgesel veya Yöresel Farklılıkları Bilme Durumu Arasındaki Farklılık Testi	116
Tablo 94. İşletme Sahiplerinin Yaş Durumları İle Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi Arasındaki Farklılık Testi	117
Tablo 95. İşletme Sahiplerinin Eğitim Durumları İle Hayvancılık Yapma Amaçları Arasındaki Farklılık Testi	117
Tablo 96. İşletme Sahiplerinin Eğitim Durumları İle Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Durumları Arasındaki Farklılık Testi	118
Tablo 97. İşletme Sahiplerinin Eğitim Durumları İle Herhangi Bir Hayvancılık Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma Durumu Arasındaki Farklılık Testi	119
Tablo 98. İşletme Sahiplerinin Eğitim Durumları İle Yapılan Teşvik veya Desteklemelerde Bölgesel veya Yöresel Farklılıkları Bilme Durumu Arasındaki Farklılık Testi	119
Tablo 99. İşletme Sahiplerinin Eğitim Durumları İle Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi Arasındaki Farklılık Testi	120
Tablo 100. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Süreleri İle Hayvancılık Türleri Arasındaki Farklılık Testi	121
Tablo 101. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Süreleri İle Hayvancılık Yapma Amaçları Arasındaki Farklılık Testi	121
Tablo 102. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Süreleri İle Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Durumları Arasındaki Farklılık Testi	122
Tablo 103. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Süreleri İle Herhangi Bir Hayvancılık Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma Durumu Arasındaki Farklılık Testi	123
Tablo 104. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Süreleri İle Yapılan Teşvik veya Desteklemelerde Bölgesel veya Yöresel Farklılıkları Bilme Durumu Arasındaki Farklılık Testi	123

Tablo 105. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Süreleri İle Teşvik veya Desteklemelerden Yararlanabilmek İçin Kurum veya Kuruluşlara Üye Olmanın Gerekliliğini Bilme Durumu Arasındaki Farklılık Testi	124
Tablo 106. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Süreleri İle Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi Arasındaki Farklılık Testi	125
Tablo 107. İşletme Sahiplerinin Herhangi Bir Hayvancılık Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma Durumu İle Hayvancılık Türleri Arasındaki Farklılık Testi	125
Tablo 108. İşletme Sahiplerinin Herhangi Bir Hayvancılık Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma Durumu İle Hayvancılık Yapma Amaçları Arasındaki Farklılık Testi ..	126
Tablo 109. İşletme Sahiplerinin Herhangi Bir Hayvancılık Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma Durumu İle Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Durumları Arasındaki Farklılık Testi	127
Tablo 110. İşletme Sahiplerinin Herhangi Bir Hayvancılık Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma Durumu İle Yapılan Teşvik veya Desteklemelerde Bölgesel veya Yöresel Farklılıkları Bilme Durumu Arasındaki Farklılık Testi	127
Tablo 111. İşletme Sahiplerinin Herhangi Bir Hayvancılık Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma Durumu İle Teşvik veya Desteklemelerden Yararlanabilmek İçin Kurum veya Kuruluşlara Üye Olmanın Gerekliliğini Bilme Durumu Arasındaki Farklılık Testi	128
Tablo 112. İşletme Sahiplerinin Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi İle Hayvancılık Türleri Arasındaki Farklılık Testi	129
Tablo 113. İşletme Sahiplerinin Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi İle Hayvancılık Yapma Amaçları Arasındaki Farklılık Testi	129
Tablo 114. İşletme Sahiplerinin Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi İle Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Durumları Arasındaki Farklılık Testi	130

Tablo 115. İşletme Sahiplerinin Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi İle Yapılan Teşvik veya Desteklemelerde Bölgesel veya Yöresel Farklılıkları Bilme Durumu Arasındaki Farklılık Testi 131

Tablo 116. İşletme Sahiplerinin Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi İle Teşvik veya Desteklemelerden Yararlanabilmek İçin Kurum veya Kuruluşlara Üye Olmanın Gerekliliğini Bilme Durumu Arasındaki Farklılık Testi 131

Tablo 117. İşletme Sahiplerinin Yargılara Verdiği Yanıtlar 133

ŞEKİLLER

Şekil 1. Dünyada Kişi Başı Günlük Protein Tüketimleri	34
Şekil 2. Dünyada Büyükbaş Hayvan Varlığı	37
Şekil 3. Ardahan İl Merkez ve İlçeleri Siyasi Haritası	52

ÖN SÖZ

Yerel kalkınma yaklaşımı, 1980’li yıllardan itibaren geleneksel kalkınma uygulamalarına olan güvenin sarsılmasıyla birlikte ulusal kalkınma programlarında yer almaya başlamıştır. Yerel dinamikleri harekete geçirilerek siyasal, toplumsal, kurumsal ve ekonomik vs. birçok alanda sürdürülebilir kalkınma hedefleriyle ülke gelişimi sağlanması amaçlanmaktadır.

Bu doğrultuda son yıllarda Türkiye’de yerel alt yapıyı geliştirme politikaları bazı dönüşümler, evreler geçirmiştir. Merkezi ve yerel yönetimler artık, yerel gelişme politikalarına göre şekillenmeye başlamıştır. Türkiye’de özellikle taşradan merkeze doğru ülke kalkınmasının hedeflendiği yerel kalkınma modeli ile tarımsal faaliyetlerin çeşitli destek ve teşviklerle ekonomide sürdürülebilir uygulamalar yapıldığı görülmektedir. Hem ülke ekonomisinin hem de önemli oranda tarımsal faaliyetler ile geçinen yerel halkın istihdamını sağlayan bu yerel kalkınma hedefleri doğrultusunda; Tarım ve Orman Bakanlığı teşvik ve desteklerinin yanı sıra 2000’li yıllarda Tarımsal ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) faaliyete geçirilmiştir.

Konu ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde, özellikle Ardahan iline yönelik coğrafi, fiziki ve beşeri koşullar ele alındığında, çoğunlukla büyükbaş hayvancılık faaliyetlerinin devlet teşvik ve desteklemesi kapsamında olduğu görülmektedir. Sürdürülebilir yerel kalkınma uygulamaları çerçevesinde büyük çoğunluğu tarımsal faaliyetler ile geçinen nüfusa sahip Ardahan ili ve ilçeleri açısından yerli yerinde bir gelişme dinamiği yaratacaktır. Yürütülen bu tez çalışması ile Ardahan ilindeki büyükbaş hayvancılık varlığı, bilimsel ve akademik anlamda her yönüyle ortaya konulduğu gibi bu yöredeki, çeşitli yerel alt yapı problemleri de gün yüzüne çıkmıştır.

GİRİŞ

İnsanoğlunun geçmişten bu yana, beslenme ve barınma gibi gereksinimlerini nüfusa oranla karşılayamaması temel problemlerden biridir. İnsan toplulukları, yaklaşık 8 bin yıl önce ilk kez sürdürülebilir anlamda çevresel ve beşeri problemlerini çözebilmek adına, yabani hayvanları evcilleştirerek ve toprağı işleyerek tarımsal üretimi başlatmışlardır (Akçakaya, 2017: 49). Dünya ülkeleri, son yıllarda sürdürülebilir kalkınma yöntemlerini geliştirerek, nüfusun ihtiyaçlarını karşılayabilme, ekonomik büyümeyi sağlama ve refah düzeyini yükseltme gibi ekonomik anlamda hedefler oluşturulmuştur. Son yıllarda doğal kaynakların azalmasına bağlı olarak, sürdürülebilir anlamda bu hedeflerin oluşturulması öngörülmüştür. Böylece sürdürülebilir kalkınma sayesinde, hem tarım ile hayvancılık sektörünü yeniden yapılandırılabilir hem de tüm dünya nüfusunun besin ihtiyacını karşılanabilecektir. Sürdürülebilir tarımın bu temel amacı doğrultusunda, gelişmiş ülkeler başta olmak üzere bilinçli üretici ve tüketiciler, doğaya zarar vermeyen ve insan sağlığına faydalı yöntemlerle, çeşitli tarımsal ürünleri üretmeye başlamıştır. 21. Yüzyılda bu gelişmelere bağlı olarak, organik tarım ve hayvancılık faaliyetleri yürütölmüş, devlet tarafından çeşitli atılımlar yapılmıştır (Yılmaz ve Yücel, 2017: 180).

Son dönemlerde tarımsal faaliyetlerin bir kolu olan hayvancılık, bireylerin dengeli ve sağlıklı beslenmesine uygun şekilde, hayvansal gıdaları üreten ve pazarlayan önemli bir sektör haline gelmiştir (Köseman ve Şeker, 2015: 112). Ayrıca hayvancılık sektörü, birden fazla alanda sanayi hammaddesi sağlayarak ülke ekonomisini geliştirmekte ve gerçekleştirdiğı kırsal kalkınma sayesinde tarım işsizliğinin azaltılmasına katkıda bulunmaktadır. Tüm dünyada olduğı gibi Türkiye’de de hızla artan nüfusun gıda ihtiyacını karşılayabilmesi için kırsal alanlardaki biyolojik çeşitliliğın ve kaynakların korunarak kırsal hayat standartlarının yükseltilmesi açısından büyük bir öneme sahiptir (Çallı, 2016: 1).

Bu nedenle hayvancılık sektöründeki sorunların, kendi özünde çözümlenebilmesi için bu sektöre yönelik politikalar geliştirilmelidir. Özellikle Avrupa Birliğı’ne uyum sürecinde Türkiye, öngörölen AB standartlarına ulaşabilmek ve hayvancılık sektörünü yeterince geliştirilebilmek için hayvancılık işletmelerinin “verimli” ve “sürdürülebilir” bir üretim sağlamalarını ekonomik yönde destekleyebilmesi, son derece önem

taşımaktadır (Köseman ve Şeker, 2015: 116-117).

1923'te Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana Türkiye'de, tarımsal politikalar kapsamında bitkisel üretime ciddi teşvik ve desteklemeler sağlanmış ancak, hayvancılık sektörüne sınırlı düzeyde yatırımlar yapılmıştır. Cumhuriyet'in kuruluşundan beri izlenen bu politikalar, hayvansal varlığı ve üretim miktarını olumsuz yönde etkilemiş, ürün fiyatları ile çiftçi gelirlerinde inişli-çıkışlı bir ortama neden olmuştur. Özellikle 1987 yılında canlı hayvan ve hayvansal ürünler konusunda "Tarım Paketi" önlemleri devreye girmiştir. Bu paket kapsamında "damızlık hayvan dışalım ve karma yem satışında sübvansiyon ödemesi, sütte ise teşvik primi ödemesi" başlatılarak hayvancılık sektörüne katkılar sağlanmıştır. Ancak bu gelişmelere rağmen 1980'li yıllarda, canlı hayvan ithalatı artmış, hayvancılık destekleme ve teşvik politikalarının uygulanması için yeterli altyapı oluşturulamamıştır (Demir ve Yavuz, 2010: 113).

Türkiye'de 1991-2000 yılları arasında hayvancılık alanında gerileme yaşanırken 2000-2015 yılları arasında ise uygulanan hayvancılık destekleme ve teşvik politikalarının katkısı ile hayvan sayılarında bir artış yaşanmıştır (Çallı, 2016: 3). Özellikle 2000 yılından sonra AB ile yapılan tarımsal müzakereler gereğince "güvenilir gıda üretiminin sağlanması" ve gıda ürünlerinin "AB hijyen kriterlerine uyum zorunluluğu" gibi kriterler, Türkiye'de geleneksel hayvancılık işletmelerini bir dönüşüm sürecine sokmuş ve bu işletmelerin değişimini zorunlu kılmıştır (Torgut ve Annayev, vd. 2019: 31).

Şubat 2020'de açıklanan Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK) verilerine bakıldığında, Türkiye'deki büyükbaş hayvan varlığının son 9 yılda gittikçe arttığı gözlemlenmektedir. Bu veriler ışığında, Türkiye'de hayvancılık sektöründe uygulanan destekleme ve teşvik politikalarının büyükbaş hayvan varlığını artırmada olumlu etkisi elbette göz ardı edilmemelidir. Ancak son yıllarda, Türkiye'deki hayvancılık sektöründeki mevcut gelişmelere rağmen büyükbaş hayvan varlığı sadece yüzde 35.4'lük bir artış göstermiştir. Ayrıca büyükbaş hayvancılık sektörünün teşvik ve desteklenmesinde amaç yalnızca hayvan varlığını sayısal düzeyde artırmak değil aynı zamanda işletmelerin iyileştirilmesi, AB kriterlerine uygun hijyen şartlarının sağlanması, hayvan sağlığı ve refahının gözetilmesi, verimliliğin artırılması, işletmelerin modernizasyonu ile kaba yem üretiminin artırılması gibi konular ciddi önem taşımaktadır (Çallı, 2016: 3).

Özellikle son bir yılda, teşvik ve destekleme kalem ve miktarlarında gerçekleştirilen yeni düzenlemelerle büyükbaş hayvancılık sektöründe yeni uygulamalar yapılarak

toplam tarımsal teşvik ve desteklemelerde büyükbaş hayvancılığın payı artırılmıştır. Ayrıca son yıllar itibariyle, hayvancılık sektöründe yapılan teşvik ve desteklemelerin en önemli amacı, uygun üretim bölgelerini saptayarak ihtisaslaşmış hayvancılık işletmeleri kurmak ve böylece hayvancılık sektörünün kârını artırabilmektir. Yine bu doğrultuda, devlet tarafından her bölge için aynı şekilde, “üretim planlama hedefleri” oluşturulmuştur (Demirci ve Yavuz, 2010: 114).

Üretim planlama hedefleri doğrultusunda Türkiye’de, devlet eliyle hayvancılıkla uğraşan çiftçilere ve hayvancılık işletmelerine çeşitli teşvik, destekleme, fon ve hibe sağlanmıştır. Özellikle 2000’li yıllardan itibaren bir destekleme projesi olan “Genç Çiftçi Projesi” Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yürütülmektedir. Diğer yandan AB’den ve uluslararası kuruluşlardan sağlanan kaynakların, ülkemizde kırsal kalkınma programlarının uygulanmasına yönelik faaliyetlerde kullanılmasını sağlamak amacıyla Tarım ve Kırsal Kalkındırmayı Destek programları (TKDK) kurulmuştur.

Türkiye’de hayvancılık sektöründe uygulanan bu teşvik ve desteklemeler arasında en fazla getiri sağlayan programlardan biri, Kırsal Kalkınma Programları (IPARD) kapsamında uygulanan TKDK uygulamalarıdır. Avrupa Komisyonu tarafından 25 Şubat 2008 tarihinde onaylanan Kırsal Kalkınma (IPARD) Programı kapsamında, ülkemizdeki tarımsal faaliyetlerin yoğunlaştığı iller, sosyo-ekonomik kriterlere göre sınıflanmıştır. “Türkiye İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflama” (IBBS) sistemine göre Kuzeydoğu Anadolu Bölgesinde yer alan iller, “TRA 1” ve “TRA 2” şeklinde adlandırılarak ikiye ayrılmıştır. Bu sınıflama doğrultusunda, TKDK Projesi kapsamında tarımsal faaliyetler için teşvik, destekleme, fon ve hibe alacak iller; TRA 1 alt bölgesinde Erzurum, Erzincan ve Bayburt gibi vilayetler yer alırken TRA 2 alt bölgesi Ağrı, Kars, Ardahan ve Iğdır gibi yerleri içermektedir (Koçyiğit, 2016: 107-108).

Bu teşvik, destekleme, fon ve hibelerin yapıldığı ve “TRA 2” alt bölgesinde yer alan Ardahan ili, çalışmamızda ele aldığımız büyükbaş hayvancılık faaliyetlerini incelediğimiz bölge olmaktadır. Bu çalışma kapsamında, 1926'da Kars'a bağlı ilçe olan ve 1992'de tekrar il statüsüne kavuşan Ardahan'da son dönem devletin hayvancılığa vermiş olduğu teşvik ve desteklemeler ele alınmıştır. Ardahan, özellikle 1977'den bu yana hızla başka yerlere göç vermiş, sanayi ve imalat sektörü yeterince gelişmemiş ve coğrafi koşullar gereği kırsal nüfusu fazla olan bir vilayettir. Yüksek Ardahan platosunda yer alan bu şehrin gelişebilmesi için bu ilde yer alan Tarım ve Orman İl

Müdürlüğü, TKDK İl Koordinatörlüğü, Serka, Ziraat Bankası, Tarım Kredi Kooperatifi, İşkur İl Müdürlüğü, Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği gibi kurumlar ve Ardahan'daki işletme sahiplerinin bulguları, elverişli meralara sahip olarak yörede büyükbaş hayvancılık, kaz yetiştiriciliği ve arıcılık faaliyetlerini geliştirmek şeklinde belirlenmiştir. Ancak yörede, gerekli altyapı ve teknikler, küçük işletme sahibi çiftçilerin maddi koşullar ve eğitim açısından imkânsızlıklara sahip olması ve modern araçlardan yoksunluk başlıca problemler olarak karşımıza çıkmaktadır. Son yıllarda, bu konuda devlet desteği ve yörede tarımsal faaliyetlerin teşviki için hibe veya fon sağlanması çözüm olarak belirlenmiştir.

Bu doğrultuda Ardahan'ın son yıllarda tarım ve hayvancılıkta ekonomik gelişimini ele alarak “Tarım ve Orman Bakanlığı”, “Hayvancılık Genel Müdürlüğü”, “SERKA”, “TKDK Ardahan İl Koordinatörlüğü”, “Ardahan İş Kurumu Müdürlüğü (İŞKUR)”, “Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği” ve “İl Tarım ve Orman Müdürlüğü” gibi kurumlardan çeşitli veriler elde edilmiştir. Bu güncel verilerle özellikle, büyükbaş hayvancılık ekseninde objektif bir çalışma sunma amacı vardır. Elde edilen bu bulgular, 2010 yılından bu yana ciddi artışlarla tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin sayısal anlamda arttığını ancak şehirden yapılan göçlerin önüne geçilemediği gözlenmiştir.

Sonuç olarak gerçekleştirdiğimiz bu çalışmanın temel amacı, Türkiye’de uygulanan hayvancılık hibe, teşvik, fon ve destekleme politikalarının Ardahan ili büyükbaş hayvancılık sektörüne etkilerini araştırmaktır. Bu temel amaç doğrultusunda, Ardahan ilindeki büyükbaş hayvan varlığını incelemek, hayvancılık sektöründe geleceğe dönük bazı analizler yapmak, büyükbaş hayvancılık faaliyeti yapan üreticilerin teşvikleri ile destekleme ödemelerinden yararlanma düzeyini incelemek ve desteklemelerin etkilerini hayvancılık işletmeleri açısından değerlendirmektir.

Ayrıca bu çalışmayla birlikte, Ardahan ilinde büyükbaş hayvancılık faaliyeti yapan üreticilerin desteklemeler hakkındaki bilinç düzeylerini belirlemek de çalışmanın diğer amaçları arasındadır. Sonuç olarak bu amaçlar doğrultusunda, Türkiye’de mevcut hayvancılık destekleme politikalarının Ardahan ilindeki büyükbaş hayvancılık sektörüne katkısını, etkinliğini ve aksayan yönlerini ortaya koymak çalışmanın alt amacını oluşturmaktadır.

Çalışmanın birinci bölümünde “Araştırmanın Kuramsal Çerçevesi” başlığı altında, dünyadaki ve Türkiye’deki büyükbaş hayvancılık sektörü hakkında genel bilgiler

verilerek literatür araştırması yöntemiyle incelenmiştir. Ayrıca bu bölümün son kısmında, Türkiye’de devlet eliyle büyükbaş hayvancılık sektörüne yapılan çeşitli teşvik, destekleme, fon ve hibeler hakkında birtakım bilgiler sunulmaktadır.

Çalışmanın ikinci bölümünde, Ardahan ilindeki büyükbaş hayvancılık sektörü ve bu sektöre yapılan çeşitli teşvik ve desteklemelere yer verilmektedir.

Çalışmanın üçüncü bölümde ise, bu çalışmanın materyal, yöntem ve veri teknikleri hakkında genel bilgiler ele alınmaktadır. Anket çalışması ile elde edilen bulguların özeti, bulguların değerlendirmesi ve bazı öneriler yer almaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

Çalışmanın ilk bölümünde, dünyadaki ve Türkiye’deki büyükbaş hayvancılık sektörü hakkında genel bilgiler verilerek araştırmanın kuramsal çerçevesi belirlenmiştir. Ayrıca bu bölümün ilerleyen kısımlarında, genelden özele doğru gidilerek Türkiye’deki devlet eliyle büyükbaş hayvancılık sektörüne yönelik yapılan çeşitli teşvik, destekleme, fon ve hibeler hakkında güncel veriler sunulmuştur.

ARAŞTIRMANIN KURAMSAL ÇERÇEVESİ

Çalışmanın bu bölümünde dünyadaki ve Türkiye’deki hayvancılık varlığının son 10 yıldaki genel durumu ele alınmakta ve araştırmanın kuramsal çerçevesi çizilmektedir. Böylece bu başlık altında, özellikle büyükbaş hayvancılık varlığı hakkında bilgiler verilerek bir temel oluşturulmaktadır.

1.1. DÜNYADA HAYVANCILIK SEKTÖRÜ

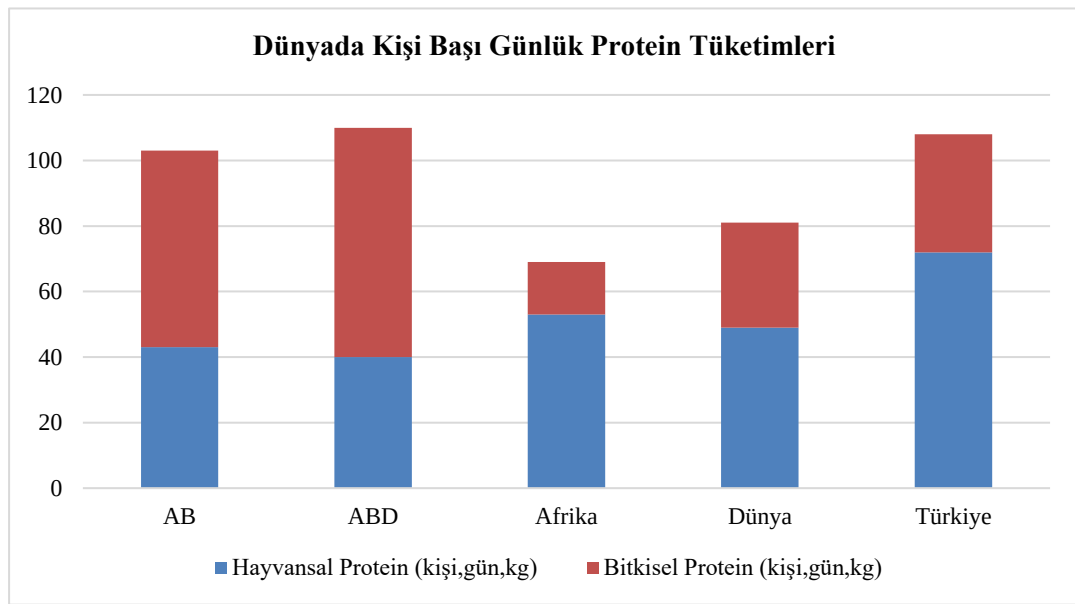
İnsanoğlunun dünyada var olmasından bu yana, beslenmenin ana kaynağı olan tarımla iç içe olduğu bilinmektedir. Bireylerin hayati gereksinimlerinden biri olan beslenme, önemli oranda hayvancılık sektöründen sağlanmaktadır. Dolayısıyla hayvancılık sektörü, hem insanların yeterli ve dengeli beslenmesinde önemli bir paya sahipken hem de birçok alanda endüstriyel bir hammadde oluşturmada büyük bir rol oynamaktadır (Tapkı ve Kaya, vd. 2018: 325).

Tablo 1. Dünyada kişi başı günlük protein miktarı

Ülkeler	AB Ülkeleri	ABD	Afrika Ülkeleri	Dünya	Türkiye
Protein (kişi, gün, kg)					
Bitkisel Protein	43	40	53	49	72
Hayvansal Protein	60	70	16	32	36
Toplam Protein	103	110	69	81	108
Hayvansal Protein Oranı(%)	58	64	23	108	34

Kaynak: Alev, 2018: 62-64.

Diğer yandan, “Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)” verilerine bakıldığında, tarım sektörünün toplamda GSH’nin (Gayri Safi Hasıla) yüzde 3,3’ünü oluşturmaktadır. Bu veriler doğrultusunda hayvancılık sektörünün ise tarımsal alan içerisinde toplam GSH’de yüzde 35’lik paya sahip olduğu görülmektedir. Hayvancılık sektörünün bu oranı, “Avrupa Birliği (AB)” ülkelerinde yüzde 49, ABD’de yüzde 43 ve gelişmekte olan ülkelerde yüzde 33 seviyelerindedir. Türkiye’de ise hayvancılık sektörünün oranı yaklaşık yüzde 36 dolaylarındadır (Tapkı ve Kaya, vd. 2018: 325).

Kaynak: TİGEM, 2018:4.

Şekil 1. Dünyada kişi başı günlük protein tüketimleri

Diğer yandan, “Dünya Sağlık Örgütü (WHO)” verilerine göre, bireylerin sağlıklı bir insan vücut ağırlığına sahip olabilmesi için günlük beslenmesinin yüzde 42’sinin “hayvansal” gıdalar olması önerilmektedir. Bu sebeple insanların en çok tükettiği ve insan beslenmesinde önemli olan et, süt ve yumurta gibi gıda maddelerinin hayvansal kökenli olması, hayvancılık sektörünün dünya genelinde gelişmesini sağlamıştır. Yine dünya geneline bakıldığında, kişi başına ortalama günlük protein tüketimi 81 gram olup, bunun 32 gramı hayvansal kaynaklı proteinlerden oluşmaktadır. Kişi başına düşen günlük protein tüketim miktarı, gelişmekte olan ülkelerde yüzde 20 civarındayken, bu oran gelişmiş ülkelerde yüzde 65’lerde ulaşmaktadır (TİGEM 2019 Raporu, 3). Ayrıca 2018 yılında alınan son FAO verilerine göre, dünyada her yıl kişi başına 44,9 kg etin tedarik edildiği gözlemlenmiştir. Yine kişi başına düşen et miktarları “15,9 kilogramını

domuz, 16,7 kilogramını kanatlı, 8,8 kilogramını sığır, 2,1 kilogramını koyun ve keçi, 1,4 kilogramını ise diğerleri oluşturmaktadır. 2018 yılında dünyada 1,5 milyar baş sığır, 2,3 milyar baş koyun ve keçi, 207 milyon baş manda, 36 milyon baş deve, 978 milyon baş domuz ve 26 milyar adet kanatlı varlığı” olarak belirlenmiştir.

Önceki yıllara bakarak hayvan varlıklarına yönelik bir değerlendirme yapıldığında, tüm dünyada hayvan varlıkları 1970 yılından 2018 yılına değin “sığır-manda da yüzde 42, koyun ve keçide yüzde 57 ve domuzda yüzde 79” şeklinde bir artış yaşamıştır. Bu artış kanatlı hayvan varlıklarında ise yüzde 393’tür (TİGEM, 2019: 4). Dünyada bazı hayvan varlığı sayı ve miktarları aşağıdaki Tablo-2’de yer alan bilgilere göre aşağıdaki verilere ulaşılmıştır (TİGEM, 2018:5).

Tablo 2. Dünyada hayvan varlığı

Hayvan Türü (1.000 baş)	2010	2015	2017	2018
Sığır	1.428.636	1.474.888	1.491.687	1.489.744
Koyun-Keçi	2.000.380	2.176.164	2.236.837	2.255.383
Domuz	965.855	981.797	967.385	978.332
Manda	194.169	199.280	200.968	206.600
Deve	24.086	28.456	34.830	35.525
Kanatlı	19.458.571	24.796.170	24.856.230	25.693.119

Kaynak: TİGEM, 2018:5.

Dünyada gıda üretimi ve tüketimi içerisinde hayvansal ürünler içinde süt, sağlıklı ve dengeli beslenmede önemli besin kaynaklarından. Yine dünya genelinde süt üretiminin büyük bir bölümü, yüzde 78,3 oranıyla sığırlardan elde edilmektedir. Son yıllarda bu gıda sektöründe, süt üretimi gittikçe artış gösteren bir eğilim içersindedir.

Tablo 3. Dünya süt verileri

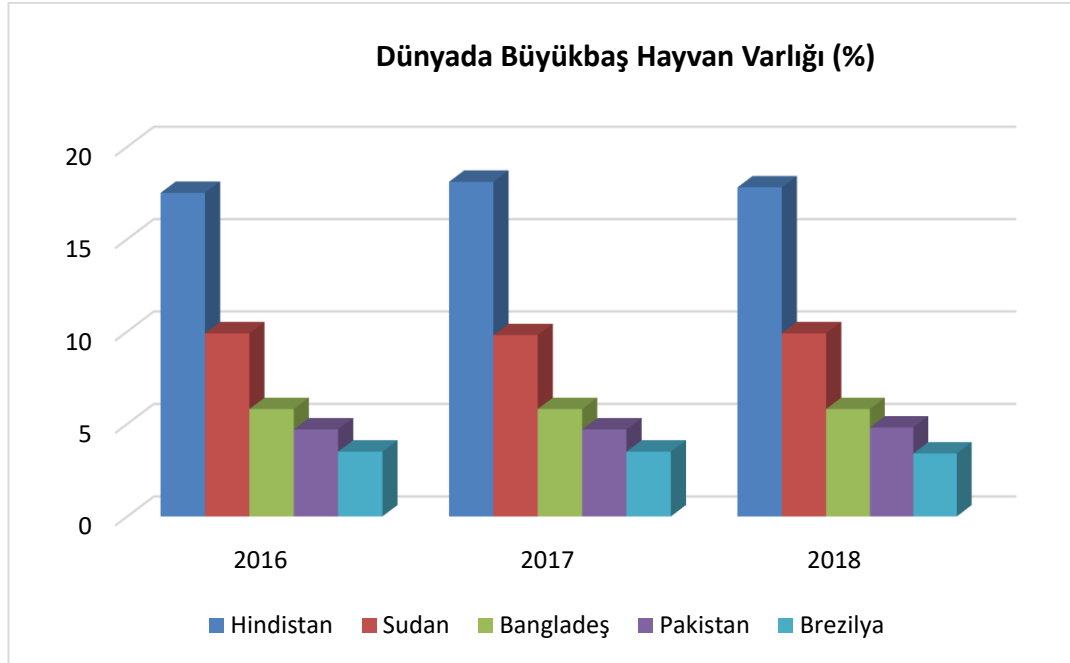
Hayvansal Ürün (ton)	2014	2015	2016	2017	2018
Toplam Süt Üretimi	783.723	801.807	817.739	833.433	848.167
İnek Sütü Üretimi	656.157	661.140	663.942	657.621	669.247
İthalat	13.595	13.860	13.993	14.497	13.064
İhracat	14.425	14.451	13.835	14.190	13.159
Dünya Çiğ Süt Fiyatı (\$, kg)	0,51	0,36	0,34	0,39	0,34

Kaynak: Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü, 2019: 1.

Yukarıdaki tablo-3'teki verilere dayanarak, bu artış eğilimine göre süt üretimi dünyada 2014 yılında 784 milyon ton süt üretimi sağlanırken 2018 yılında 848 milyon ton süt üretimi gerçekleşmiştir. Ayrıca dünyada, çiğ süt ortalama fiyatları kilogram başına 2014 yılında 0,51 dolar iken 2018 yılında 0,34 dolar olarak belirlenmiştir (Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü, 2019: 1).

1.1.1. Dünyada Büyükbaş Hayvancılık Sektörü

Tarım ve Gıda Örgütü'nün (FAO) verilerine göre 2018'de dünya genelinde, hayvansal gıda sektöründe süt üretimi ve et üretiminin çoğunu büyükbaş hayvancılık karşılamaktadır. Yine dünya genelinde bu verilere göre, özellikle sadece sığırlardan yüzde 81 oranında süt üretimi ve yüzde 20 oranında ise et üretimi sağlanmaktadır. Bu durum, büyükbaş hayvancılığın çeşitli biyolojik avantajlarının olmasından kaynaklanmaktadır (TİGEM 2019 Raporu, 7).

Kaynak: TİGEM, 2018: 5.

Şekil 2. Dünyada büyükbaş hayvan varlığı

Yine FAO'nun verilerine göre: dünya genelinde ortalama 1,5 milyar sığır ve 195 milyon baş manda şeklinde büyükbaş hayvan varlığı bulunmaktadır (Onuncu Kalkınma Planı, 2014: 6). Günümüzde büyükbaş hayvan varlığının yaklaşık yüzde 41'i Asya'da, yüzde 30'u Amerika kıtasında, yüzde 19'u Afrika ülkelerinde bulunurken yüzde 7,4'ü ise Avrupa kıtasında mevcut durumdadır (İzmir Ticaret Borsası, 2020).

1.2. TÜRKİYE'DE HAYVANCILIK SEKTÖRÜ

Türkiye için hayvancılık sektörü, ekonomik alanda kırsalda yüksek sayıda düşük maliyetli bir istihdam yaratması sebebiyle önemli faaliyet alanlarından biridir (Kurtbaş, 2018: 393). Çeşitli coğrafi özellikleri sebebiyle Türkiye, her türlü hayvan yetiştiriciliği açısından büyük bir potansiyele sahiptir. Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana ülkemizde, hayvan varlığı ve hayvan miktarı açısından önemli değişimler veya dönüşümler yaşanmıştır. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren Türkiye, İkinci Dünya Savaşı'na kadar önemli bir sayısal artış yaşasa da savaşlar nedeniyle, hayvan varlığının artışı düşerek bazı hayvan türleri de yok olmuştur. İkinci Dünya Savaşı'nın bittiği dönemlerden sonra hayvan varlığı artış hızı yükselen Türkiye, 1980 yılına kadar hayvan türlerine bağlı olarak en yüksek sayısal değerlere ulaşmıştır. 2000 yılından itibaren

ülkemizde, hayvancılık desteklemeleri ve teşvik politikaları sayesinde “büyük ölçekli hayvancılık” tesis sayıları artırılmış ve hayvancılık faaliyetleri geliştirilmiştir (TİGEM, 2018: 6).

Tablo 4. Türkiye’de hayvan varlığı sayısı ve miktarı

Hayvan(bin baş)	2010	2015	2016	2017	2018	2019
Sığır	11.370	13.994	14.080	15.944	17.043	17.688
Manda	85	130	142	161	178	184
Koyun	23.090	31.508	30.984	33.678	35.195	37.276
Keçi	6.293	10.416	10.345	10.345	10.922	11.205

Kaynak: HAYGEM, 2019: 2-7.

Özellikle 2000’li yıllardan sonra Türkiye, AB’ye üyelik sürecinde hayvancılık sektöründe önemli bir yere gelerek yeni uygulamalar sayesinde mevcut hayvan varlığı potansiyelini ekonomik bir fırsata çevirmeyi amaçlamaktadır. Bu doğrultuda On Birinci Kalkınma Planı (2019-2023) kapsamında hayvancılık sektörü hedefleri belirlenirken önemli bazı hususlara yer verilmiştir. Bu hedefler doğrultusunda özellikle büyükbaş hayvancılık sektöründe insan ve hayvan sağlığını korumaya yönelik çalışmalar planlanmıştır. Ayrıca bu dönemde, kalkınma planları doğrultusunda suni tohumlama, aşı ve hastalıktan ari işletme desteklerinin kriterleri yeniden belirlenmiştir (Onuncu Kalkınma Planı, 2014: 7).

Türkiye’de hayvancılık faaliyetlerinin alt kollarına bakıldığında, büyükbaş hayvancılık, küçükbaş hayvancılık, kümes hayvancılığı, arıcılık vs. gibi kollara ayrılmaktadır. Cumhuriyetin ilk yıllarından itibaren özellikle büyükbaş hayvancılık içerisinde “sığırcılık yetiştiriciliği önemli bir üretim kolu haline gelmiştir. Son dönemlerde Türkiye’de, sığırcılığın sağladığı en önemli avantaj, sığır ticaretinin geliştirilerek ülkemizin dünya ülkeleri ile arasında büyük bir paya sahip olmasıdır (TİGEM, 2018: 7). Ancak son yıllarda, ülkemiz büyükbaş hayvancılığa elverişli olmasına rağmen bazı yapısal sorunlar nedeniyle büyükbaş hayvancılık sektörü yeterince gelişme kaydetmemiştir. Büyükbaş hayvancılık işletmelerindeki bu yapısal sorunlara bakıldığında; işletmelerin küçük ölçekli olması ve son teknolojik yöntemlerle yeniden yapılanmamaları, üreticilerin yüksek maliyetli girdiler yüzünden ekonomik sıkıntı

yaşamaları ve işletmelerin genelinde yerli ırkın bulunması gibi nedenlerdir (Kurtbaş, 2018: 394). Büyükbaş hayvancılık konusuna, çalışmamızın bir sonraki başlığında daha detaylı yer verilmektedir.

Diğer bir alt kolu olan küçükbaş hayvancılığı, Türkiye ekonomisinde önemli yer tutarak bu sektörde özellikle koyun yetiştiriciliği et, süt, deri ve yün üretimi ile ön plana çıkmaktadır. Koyunculuk yetiştiriciliği özellikle Doğu ve Güney Doğu Anadolu Bölgelerinde ön plana çıkan bir geçim kaynağı haline gelmiştir. 2010 yılından itibaren, küçükbaş hayvancılık yetiştiriciliğinde özellikle koyunculuğa ayrılan devlet destekleri sayesinde koyun varlığı, ortalama yüzde 40 oranında artmıştır. Bu alanda Türkiye’de; “Akkaraman, Morkaraman, Dağlıç, Kıvırcık, Sakız, Merinos, Karayaka, Karagül, İvesi, Hemşin, Tuj, Malya, Tahirova, Herik, Acıpayam, Bafra, Sönmez ve Polatlı” gibi koyun ırkları varlık göstermektedir (Çallı, 2016: 28).

1.2.1. Türkiye’de Büyükbaş Hayvancılık Sektörü

Büyükbaş hayvancılık sektörü, coğrafi konum ve iklim çeşitliliği sebebiyle Türkiye’nin çoğu bölgesinde önemli ekonomik faaliyet kollarından biridir. Bu hayvancılık türü, geniş mera, çayır veya arazilere ihtiyaç duyulduğu için genellikle köy, belde ve taşralarda yaygınlık kazanmıştır (Güven, 2018: 766). TÜİK’in Şubat 2020’de yayınladığı en son verilere göre, Türkiye’de toplamda büyükbaş hayvan varlığı 17 milyon 872 bin 331 olarak belirlenmektedir (HAYGEM, 2019: 2).

Son yıllarda ülkemizde, büyükbaş hayvancılığı denince çeşitli biyolojik avantajları sebebiyle akla ilk gelen sığır yetiştiriciliğidir. 2018 yılında yayınlanan FAO verilerine göre dünya genelinde, toplamda süt üretiminin yüzde 81’inin ve et üretiminin yüzde 20’sinin sadece sığırlardan elde edilmesi, bu biyolojik avantajları örneklemektedir. Büyükbaş hayvanlardan olan sığır türünün biyolojik avantajları ise şöyle sıralanabilir (TİGEM, 2018: 6).

1. Sığır Kaba ve kesif yemleri et ve süte dönüştürme yeteneklerinin yüksek olması.
2. Süt veriminin yüksek olması, sağılma süresinin uzun olması ile yılın her ayında süt üretimi imkânı sağlaması.
3. Çok farklı iklim kuşaklarında yetiştirilme imkânının bulunması.

4. Genetik ıslah ve üremenin denetimine yönelik uygulamalara yüksek düzeyde reaksiyon göstermesi ve farklı koşullara uyum sağlayabilecek çok sayıda sığır ırkının bulunmasıdır.

Diğer yandan Türkiye’de sığırıcılık faaliyetlerine bakıldığında, özellikle 1980’li yıllara kadar “aile işletmeciliği” şeklinde yürütüldüğü görülmüş, bu dönemden sonra ekonomik amaçlı modern dizayna sahip “sığırıcılık işletmeleri” yaygınlık kazanmıştır (TİGEM, 2018: 7). Ülkemizdeki bu faaliyet kolunda yetiştirilen sığırların kültür ve ırk çeşitleri ise yurtdışı kökenli Siyah-Alaca ırkını Simmental, Esmer ve Jersey ırkları, son yıllarda etçi özelliği ile ön plana çıkan Hereford ve Angus ırkları ile Yerli Kara, Boz, Doğu Anadolu Kırmızısı ve Güneydoğu Sarı-Kırmızısı gibi yerli ırklar mevcuttur.

Türkiye’deki sığır varlığı, 2019 yılında toplam olarak 18 milyon baş sığır varlığının yüzde 48’ini “kültür ırkı” oluştururken yine sığır varlığının yüzde 43’ünü ise “melez ırkı” ve yüzde 9’unu “yerli ırk” oluşturmaktadır (TİGEM, 2018: 8).

Türkiye’de büyükbaş hayvancılık faaliyetlerinde önemli alt kollardan biri olan süt üretim sektörü, sayısal anlamda büyük artışlar yaşamaktadır. Bu durumun en önemli sebepleri, süt teşvik ve destekleme politikaları doğrultusunda “kayıt altına alınma oranının yükselmesi, kültür ve melez ırkı hayvanlar ile entegre tesislerin sayısının artmasıdır” (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2019: 2). Türkiye’de süt üretim sektöründeki son 9 yılda alınan veriler, aşağıda Tablo-5’de gösterilmektedir.

Tablo 5. Türkiye’de 2010-2019 yılları arası süt üretim sektörü sayısal veriler

Yıllar	Sağılan Hayvan Sayısı (büyükbaş)	Süt Üretimi (ton)	Süt Üretim Miktarı (kg)
2010	4.419.856	12.454.031	3.851
2011	4.801.360	13.842.800	3.903
2012	4.469.605	16.024.827	3.943
2013	5.659.212	16.706.956	3.970
2014	5.621.971	17.053.653	4.024
2015	5.598.772	16.996.271	4.054
2016	5.495.043	16.849.348	4.886
2017	6.038.544	18.831.720	4.142
2018	6.413.785	20.112.619	4.159
2019	6.660.086	20.852.715	4.145

Kaynak: TÜİK, 2020.

Diğer yandan Türkiye’de büyükbaş hayvancılık faaliyetlerinin bir alt kolu olan süt sığırları yetiştiriciliği, toplamda süt üretiminin büyük bir bölümünü karşılamaktadır. TÜİK’ten alınan 2020 yılı son verilere göre “inek sütü” oranları, Ocak-Haziran 2020 yılı itibariyle 5 milyon 110 bin 499 ton ile bir önceki döneme göre yüzde 3,7 oranında artmıştır (TÜİK, 2020).

Türkiye’de kırmızı et üretiminin neredeyse yüzde 88’i, sığır varlığından karşılanmaktadır. Son yıllarda özellikle ülkemizde sığırların ıslahı konusunda gerçekleştirilen çalışmalar ve hayvan işletmeciliği ile hayvan besleme alanında sağlanan gelişmeler, 2019 yılında 1 milyon 75 bin 479 ton olarak artmasına etki etmiştir (HAYGEM, 2019: 9).

Tablo 6. Türkiye’de 2010-2019 yılları arası sığır et kesim ve üretim oranları

Yıllar	Kesilen Hayvan Sayısı (baş)	Et Üretimi (ton)
2010	2.602.246	618.584
2011	2.571.765	644.906
2012	2.791.034	799.344
2013	3.430.723	869.292
2014	3.712.281	881.999
2015	3.765.077	1.014.926
2016	3.900.307	1.059.195
2017	3.602.115	987.482
2018	3.426.180	1.003.59
2019	3.633.730	1.075.479

Kaynak: HAYGEM, 2019: 8-9.

1.2.2. Türkiye’de Büyükbaş Hayvancılık Sektöründe Uygulanan Teşvik ve Desteklemeler

Türkiye’de kalkınma planı ve programları doğrultusunda, hayvancılık politikalarını yürütülürken, en başta toplumda protein üretimini artırarak sağlıklı ve dengeli beslenme amaçlanmıştır. Bu amaç doğrultusunda Türkiye’de hayvan ıslahı çalışmaları, et ve süt üretimine dayalı bir sanayi kolu oluşturma ile iç talebin karşılanması ve hayvan hastalıklarıyla mücadele etme gibi bazı planlamalar devreye girmiştir (Sayın, 2001: 142).

Ülkemizde bu planlamalar doğrultusunda hayvancılık sektörü, ülke ekonomisini geliştirerek birim yatırıma en yüksek katma değer oluşturmakta, minimum düzeyde düşük maliyetle ülkede istihdam imkânı sağlamaktadır. Ayrıca Türkiye’nin istidam oranı içerisinde tarımsal istihdam, yaklaşık yüzde 35 seviyelerine çıkmıştır. Diğer yandan, Türkiye’deki arazilerin toplam 184 milyon 329 bin 490 dekarlık alanın yüzde 72,38’i hem bitkisel üretim hem de hayvancılık faaliyeti yürüten işletmelere ayrılırken yüzde 27,38’i sadece bitkisel üretim işletmelerine ve yüzde 0,23’ü yalnız hayvancılık yapan işletmelere ayrılmıştır. Sadece bu durum bile, tarım ve hayvancılığın ülkemiz açısından ne dere önemli olduğunu ortaya koyarak var olan tarımsal sektör problemlerinin

çözümünün fazlasıyla zor olduğunu göstermektedir (Demir, 2012: 59).

Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana Türkiye’de, tarım politikaları kapsamında hayvancılıktan çok bitkisel üretime önemli teşvik, destek ve fon sağlanmıştır. Ülkemizde uygulanan bu tarım politikalarının bir sonucu olarak, 1980’li yıllardan sonra özellikle hayvancılık sektöründe ciddi problemler yaşanmıştır. Yine bu dönemde izlenen tarımsal politikalar, “canlı hayvan” ve “hayvansal” üretim miktarı ile kalitesini olumsuz etkilemiştir. Ayrıca bu politikalar, hayvansal ürün fiyatlarında ve üretici gelirlerinde kararsız bir ortam oluşturmuştur. Tüm bu olumsuzluklar karşısında 1987 yılında dönemin hükümeti, özellikle canlı hayvan ve hayvansal ürünlere yönelik bir “Tarım Paketi” uygulamaya koymuştur. Bu paket kapsamında, “damızlık hayvan dışalım” ve “karma yem satışında sübvansiyon ödemesi” ve sütte “teşvik primi ödemesi” hayata geçirilmiştir (Çallı, 2016: 30-31).

Diğer yandan söz konusu bu dönemde, hayvancılık sektöründeki bu genel veriler, AB uyum sürecinde olan Türkiye’deki hayvancılığın yeterince geliştirilemediğini ortaya koymakta ve acilen gerekli tedbirlerin alınarak teşvik ve destekleme politikalarını ortaya çıkarmaktadır. Bu kapsamda tarımsal sektörü geliştirmek amacıyla 1999 yılında “IMF” ile imzalanan “Stand-by Anlaşması” ülkemizdeki tarım için yeni bir dönemi başlatmıştır. 2000 yılından itibaren ise beş yıllığına “2000/467 sayılı Hayvancılığın Desteklenmesi Kararnamesi” uygulamaya konularak “suni tohumlama desteği, suni tohumlamadan doğan buzağı desteği, suni tohumlama ekipman desteği, damızlık düve desteği, arıcılık ve bal desteği, et ve süt teşvik primi desteği, yem bitkileri desteği ve su ürünleri yetiştiriciliği” gibi teşvik ve destekler uygulanmıştır (Demir, 2012: 60).

Bu teşvik ve desteklemeler özellikle 2005 yılından sonra çeşitlendirilmiş ve hayvancılık destekleri kapsamında “yem bitkileri, süt teşvik primi, suni tohumlama ve buzağı destekleri” en önemli teşvik ve destekleme araçları halini almıştır. Ayrıca bu dönemde “Avrupa Birliği (AB)” müzakere çalışmaları başlatılarak Türkiye’de hayvancılık sektörü “stratejik” bir yaklaşımla ele alınmıştır. Bu çalışmalar doğrultusunda hayvancılık sektörünün AB ile rekabet edebilecek düzeye getirilmesi ve güçlü bir alt-yapı oluşturulması amaçlanarak 2005’ten bu yana “Hayvancılık Ana Planı ve Stratejisi” hazırlanmıştır (Ata ve Yılmaz, 2015: 45).

Tarımsal alandaki toplam teşvik ve destekler yıllar itibariyle ele alındığında:

“2000 yılında 2,4 milyon TL olan toplam destek miktarı 2014 yılında 9,1 milyon

TL, 2016 yılında 11,5 milyon TL, 2017 yılında 12,8 milyon TL, 2018 yılında ise 14,5 milyon TL'ye ulaşmıştır. Aynı dönemde hayvancılık desteklerinde de önemli artışlar olmuştur. Hayvancılık destekleri 2000 yılında 12 bin TL ve 2018 yılında bu destek 3,7 milyon TL'ye ulaşmıştır. 2018 yılında toplam hayvancılık desteklerinin aldığı pay yüzde 25,8 ve bu destekler içerisinde buzağı desteği yüzde 32,7, ikinci sırada süt desteği yüzde 18,6, üçüncü sırada ıslah amaçlı küçükbaş hayvan yetiştiriciliği desteği yüzde 14,5, dördüncü sırada ise yem bitkileri üretim desteği yüzde 13,5 şeklindedir (Ata ve Yılmaz, 2015: 45)."

1.2.2.1. Tarım ve Orman Bakanlığı Büyükbaş Hayvancılık Destekleme Politikaları

Tarımsal politikalar üretici, tarımsal ürünler talep eden çeşitli sanayi alanları ve tüketici ile yakından ilgilidir. Bu sebeple ülkede uygulanacak tarımsal politikalar tarım sektöründe çalışanların gelir düzeyini yükseltme, tarımsal sektör oluşturarak ülke ekonomisinde yeni bir dinamik oluşturmayı, tüketicinin dengeli ve sağlıklı beslenmesine hitap eden uygun fiyatlı tarımsal ürünler ortaya koymayı hedeflemektedir. Dolayısıyla hem ülke ekonomisi sanayide kaynağı tükenmeyecek yeni bir sektör oluşturacak, kırsal nüfusa iyi bir geçim kaynağı sağlanacak ve toplumun gıda ihtiyacı karşılanabilecektir (Kıymaz, 2000: 1).

Türkiye’de tarımsal politikaların 2000’li yıllarda bu değişim sürecine girmesinde, kırsaldan kente göçün hızlanarak Türkiye’de tarım ve hayvancılık faaliyetlerinin geri planda kalmış, ardından piyasada talep karışında arzın giderek gerilemesi gibi olumsuz sonuçlar sebep olmuştur (Çevik, 2018: 4). Diğer yandan tarımsal faaliyetlerde tarım ve hayvancılık işletmelerinin geleneksel bazda küçük ölçekli ve parçalı şekilde faaliyet göstermesi de tarımsal politikaların değişim ve dönüşümüne etki etmektedir. Türkiye’de tarımcılık yapan işletmeler, TÜİK tarafından yönlendirilen araştırmalar sonucunda 2001 yılında toplam 3 milyon tarım işletmesinin bulunduğu ve bu işletmelerin 61 dekar genişlikte, işletme başına 4 parsel düştüğünü ortaya koymuştur. 2016 yılında gerçekleştirilen araştırmada ise Türkiye’de tarım işletmesi arazilerinin 76 dekara yükseldiği gözlenmiştir (ZMO, 2020: 15-16).

Türkiye’deki tarımsal sektörde yaşanan bu olumsuz gelişmeler, 2000’li yıllarda devlet eliyle çeşitli teşvik, destekleme ve yatırımların çeşitlenmesine etki etmiştir. Özellikle son yıllarda, ülkemize yatırımlar yapan Avrupa Birliği ile Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından çeşitli destekler küçük ve orta ölçekli işletmeleri kalkındırmaya çalışmıştır (Çevik, 2018: 30). Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından tarımsal faaliyetlerde bulunan çiftçilere yapılan teşvik ve desteklemelerde, “tarım politikaları doğrultusunda rekabet

gücü yüksek, teknolojik gelişmeleri kullanan, ölçek ekonomisine uygun, güvenilir gıda arzı sağlayan, sürdürülebilir tarımsal işletmeler oluşturmak” için çalışmalar yürütüldüğünü belirtmektedir (Tarım ve Orman Bakanlığı 2019 Yılı Brifingi, 2).

Ülkemizdeki tarımsal teşvik ve destekleme politikaları kapsamında, Tarım ve Orman Bakanlığı’nın içerisinde faaliyet yürüten kurumlardan biri de “Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü (TİGEM)” dir. Geçmişte Türkiye’nin değişik yörelerinde boş arazilerin devlet tarafından çiftlik kurularak işlenmesi için 1937 yılında kurulan “Zirai Kombinalar” ve “Devlet Ziraat İşletmeleri” ile 1950’de “Devlet Üretim Çiftlikleri” adında bazı kurumlar oluşturulmuştur. Sonraki dönemlerde bu kurum ve kuruluşlar, kamuda “tarım ve hayvancılık (tohumculuk ve damızlık)” gibi alanlarda çalışan işletmeler, TİGEM bünyesinde tek çatı altında toplanmıştır. TİGEM, kendi bünyesindeki işletmelerde hayvancılık ve bitkisel üretim faaliyetlerini bir arada yürütmektedir. Diğer yandan bu kurumda, hayvancılık faaliyetleri başlıca bir ihtisas konusu teşkil etmekte ve her yörenin kendine has bölgesel koşullarına göre büyükbaş ve küçükbaş damızlıklar üretilerek üreticiye dağıtmaktadır. TİGEM, büyükbaş sığır yetiştiriciliğinde; “Siyah-Alaca, Esmer, Simental, Jersey ve Limousin ırkı” hayvanlara yer verilmiştir. Küçükbaş koyun yetiştiriciliğinde ise 9 işletmede “Merinos, Morkaraman, Akkaraman, İvesi, Bafra, Acıpayam, Malya, Türktahirova, Kıvrıcık ve Polatlı” ve 94 bin 259 baş olmak üzere 10 ırk üreterek toplamda 192 bin 747 baş damızlıkla faaliyet göstermektedir (TİGEM, 2019: 13-21).

Tarım ve Orman Bakanlığı’nın diğer bir devlet destekleme ve teşvik programlarından biri de hayvancılık sektörüne yönelik yürüttüğü teşvikler içerisinde “Genç Çiftçi Projesi” dir. Genç Çiftçi Projesi, özellikle kırsal alanda yaşayan genç çiftçilerin mahallinde ve bitkisel, hayvansal, yöresel tarım ürünleri, tıbbi ve hoş kokulu bitki üretimi, işlenmesi, depolanması ve paketlenmesi alanlarda uygulanmaktadır. Bakanlık adına bu proje, “31/12/2014 tarihli ve 2014/45 sayılı Yüksek Planlama Kurulu Kararı ile onaylanarak yürürlüğe giren Ulusal Kırsal Kalkınma Stratejisinin (2014-2020) temel amaç ve ilkeleri ile politika öncelikleri ve tedbirleri” kapsamında yürütülmektedir. TİGEM, TAB Gıda A. Ş. ile KOZA Birlik arasında imzalanan sözleşmeye göre hazırlanan bu tarımsal proje, genç çiftçilerin başvuru aşamasında 30 bin TL hibe alarak hayvansal üretimin devamlılığını sağlamaktadır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2018: 3-5). Yine Tarım ve Orman Bakanlığı bünyesinde bulunan Hayvancılık Genel Müdürlüğü

(HAYGEM) tarafından hazırlanan verilere göre, hayvancılık işletme sahiplerine aşağıdaki tablolarda, devletin hayvancılık destekleme ve teşvik miktarları gösterilmektedir.

Tablo 7. Türkiye’de 2019 yılında büyükbaş hayvan destekleme ve teşvik miktarları

Teşvik ve Destekleme Alanları	2019 (TL Cinsinden)
4 Ay ve üzeri Buzağı	350
Soy Kütüğüne Kayıtlı Hayvan	İlave 175
Döl Kontrolü Yavru Boğa	İlave 50
Bakanlıkça Belirlenen İller	İlave 100
Etçi ve Kombine Irk Tohumlama	600
Anaç Manda	250
Soy Kütüğüne Kayıtlı Manda	İlave 200
Malak	250
Büyükbaş Hayvan Sütü Teşvik Primi (lt)	Bakanlık
Islah Amaçlı Süt Kalitesi Desteği	100
Sürü Yöneticisi İstihdamı Desteği (işletme) (200 baş anaç ve üzeri işletme)	5.000
Düve Alım Desteği	% 40 hibe
Besilik Erkek Sığır (baş)	250
Aşı ve Küpe Desteği	1,5
Hayvan ari işletme (baş)	450
Onaylı Süt Çiftliği	İlave 100
Atık Desteği	1000

Kaynak: HAYGEM, 2019: 15.

Tablo 8. HAYGEM 2010-2019 yılları arası arıcılık ve ipekböcekçiliği destekleme ve teşvikleri

Teşvik ve Destekleme Alanları	2019 (TL Cinsinden)
Arılı Kovan (kovan)	15
Damızlık Ana Arı (adet)	80
Ana Arı (adet)	Yok
İpekböceği Üretimi Tohum Desteği (kilogram)	80
İpekböceği Üretimi Yaş Desteği (kilogram)	60

Kaynak: HAYGEM, 2019: 15.

Tablo 9. HAYGEM 2010-2019 yılları arası küçükbaş hayvan destekleme ve teşvikleri

Teşvik ve Destekleme Alanları	2019 (TL Cinsinden)
Anaç Koyun-Keçi	25
Mardin, Siirt, Şırnak illerinde Anaç Tiftik Keçisine ilave	20
Sürü Büyütme ve yenileme	100
Soy Kütüğü Koyun Keçi	100
Soy Kütüğü Koç Teke	500
Tiftik Üretim Desteği Oğlak	30
Tiftik Üretim Desteği Anamal	28
Tiftik Üretim Desteği Tali	20
Küçükbaş Hayvan Sütü Teşvik Primi (lt)	Bakanlık
Aşı ve Küpe Desteği	1
Atık Desteği	1000

Kaynak: HAYGEM, 2019: 15.

Tarım ve Orman Bakanlığı'nın tarımsal desteklemeleri ve teşvikler içerisinde, “Yem Bitkileri Desteklemeleri” konusu hem hayvancılıkla uğraşan işletmeler hem de yem bitki üreticilerini ilgilendirmektedir. Özellikle hayvancılık sektöründe, girdilerin önemli bir kısmını oluşturan yemler, hayvan beslemede kesif ve kaba yem şeklinde iki guruba ayrılmaktadır. Kesif yemler, hayvanların günlük enerjilerini depolamada kullanılırken kaba yemler ise hayvan sağlığı ve et-süt üretimi artırmada ciddi rol oynamaktadır.

Türkiye’de yem bitki ekimine önem verilmediği için yem çeşitleri içerisinde önemli bir yeri olan kaba yemlerin bulunmayışı bir sorun oluşturmaktadır (Çallı, 2016: 34).

Bu kaba yemleri sağlama aşamasında, öncelikle çayır ve meralar dışında yem bitkileri üretimini artıran faaliyetlerde bulunulmalıdır. Diğer yandan Türkiye’de, 2019 yılı itibariyle ile toplamda 2.1 milyon hektarlık alan yem bitkileri tarımı için ayrılmıştır. Yem bitki üretiminde en fazla “yonca, silajlık mısır, yaygın fiğ, korunga, yulaf (yeşil ot)” gibi bitkiler arasından en çok kuru ot ve yeşil ot değerlendirilmektedir. Türkiye’de 2019 yılında, yem bitkileri ekim alanının yüzde 54’ünde yonca ve silajlık mısır üretilerek ülkemizdeki yem bitki tarımında en önemli iki bitki türü olarak var olmuştur. Özellikle silajlık mısırdaki bazı desteklemeler uygulandığı için yüzde 100 civarında bir artış göstermiş ve bu durum, ülkemizde çiftçilerimiz tarafından silajlık mısır tarımının benimsendiğini göstermektedir. Ayrıca 2019 yılında, yaygın fiğ, Macar fiği ve fiğ gibi bitkiler toplamda 4.3 milyon ton ve korunga 1.8 milyon ton üretilerek yem bitkileri üretimi ülkemizde genişleyerek güçlenmiştir (Özkan, 2020: 31).

Türkiye’de son yılda alının verilere göre, yem bitkileri teşvik ve desteklemelerine Tablo-10’da yer verilmiştir.

Tablo 10. Yem bitkileri desteği birim fiyatları

Yem Bitkileri	TL/da/yıl
Çok Yıllıklar	90
Tek Yıllıklar	60
Yeşil Otlar (Arpa ve Buğday)	30
Yapay Çayır Mera	150
Silajlık Mısır	100
Kuru Alanda Ekilişi Yapılan Yem Bitkileri	40
Yeraltı sularının yetersiz seviyede ve su kısıtı olduğunun Bakanlıkça tespit edildiği havzalarda 2019 yılında ekilen fiğ, macar fiği, burçak ve mürdümük için	Aldığı Desteğe %50 İlave

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020.

1.2.2.2. TKDK Büyükbaş Hayvancılık Destekleme Politikaları

2001 yılından itibaren ülkemizde hayvancılık sektörü kapsamında, Avrupa Birliği (AB) seviyelerinde güçlü bir kırsal kalkınma yakalamak önemli hedeflerden biri olmuştur.

Böylece Kırsal Kalkınma Programları AB süreciyle yeni bir seyir kazanmıştır (Bahtiyar, 2014: 306). Bu doğrultuda, AB ve uluslararası kuruluşlardan sağlanan kaynakların ülkemizde kırsal kalkınma programlarının uygulanmasına yönelik faaliyetlerde kullanılmasını sağlamak amacıyla Tarım ve Kırsal Kalkındırmayı Destek programları (TKDK) kurulmuştur. TKDK, “5648 sayılı Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu Kuruluş ve Görevleri Hakkında Kanun” ile kurulmuş, Avrupa Komisyonu tarafından 25 Şubat 2008’de kabul edilen, “Avrupa Birliği Katılım Öncesi Yardım Fonları ile desteklenecek Tarım ve Kırsal Kalkınma Programını (IPARD)” uygulama görevini de üstlenmiştir (SERKA, 2013: 4).

TKDK, et ve süt besiciliği, et ve et ürünleri, süt ve süt ürünleri, su ürünleri, meyve ve sebze işleme ve pazarlama, çiftlik faaliyetlerini geliştirme, arıcılık, süs bitkisi yetiştiriciliği, tıbbi ve aromatik bitkiler, yerel ürünler, kırsal turizm ve kültür balıkçılığı ile ilgili yatırım yapacak girişimcilere destek vermiştir. Hibe desteği yatırımları IPARD fonları kapsamında ülkemizde, desteklenen tutarı yüzde 50 ile yüzde 65’e denk gelmektedir. Bu desteğin toplamda yüzde 75’i AB fonlarından, yüzde 25’i Türkiye’nin öz kaynakları tarafından karşılanmaktadır. Ülkemizde bu destek kapsamında, 2016 yılına kadar 42 ilde 10 tedbirde yaklaşık 8 bin yatırımcıya 1.5 milyar TL hibe desteği sağlanmıştır (Gülçubuk vd. 2016: 2). TKDK İl Koordinatörlükleri tablo-11’de verilmiştir.

Tablo 11. TKDK İl Koordinatörlükleri

İller	
Faz İller 1	Afyonkarahisar, Balıkesir, Çorum, Diyarbakır, Erzurum, Hatay, Isparta, Kahramanmaraş, Kars, Konya, Malatya, Ordu, Samsun, Sivas, Şanlıurfa, Tokat, Trabzon, Van, Yozgat.
Faz İller 2	Ağrı, Ankara, Aksaray, Ardahan, Aydın, Bursa, Çanakkale, Denizli, Elazığ, Giresin, Karaman, Kastamonu, Kütahya, Manisa, Mardin, Mersin, Muş, Nevşehir, Uşak.

Kaynak: Bahtiyar, 2014: 315.

TKDK’nın kurulma sebebi olan IPARD Programı, IPA Tüzüğü ve IPA Uygulama Tüzüğü çerçevesinde hazırlanmıştır. Kırsal Kalkınma Programının (IPARD) genel amacı ise aşağıdaki şekilde belirtilmiştir:

“Tarım Sektörünün sürdürülebilir modernizasyonunu sağlamak, gıda güvenliği, veterinerlik, bitki sağlığı, çevre ve diğer standartlara ilişkin AB standartlarına

ulaşmasının teşvik edilmesi, kırsal alanların sürdürülebilir kalkınmasına katkı sağlanması, yerel kırsal kalkınma stratejileri ve tarım-çevre tedbirlerinin uygulanması için hazırlık faaliyetlerinin yapılmasıdır (TKDK, 2013).”

Bu amaçları gerçekleştirmek için TKDK, çalışmalarına 2008 yılında Tablo-11'te gösterilen 1. fazda 20 ille başlamış, sonra bu illere 2. faz olarak 2012 yılında tablo 5'te gösterilen 22 il daha eklenmiştir. Kırsal Kalkınma Programları (IPARD) çerçevesinde TKDK, çizdiği yol haritasında birtakım fon tahsisi eksen ve tedbirleri de belirlemiştir. Avrupa Birliği Kırsal Kalkınma (IPARD) Fonları, aşağıda yer alan öncelik eksenlerine yönelik olarak kullanılmıştır. Bahsi geçen fon tahsisi “eksen” ve tedbirleri şunlardır (TKDK, 2013):

“Öncelik Eksen 1: Ortak Tarım Politikası ve gıda güvenliği, veterinerlik ve bitki sağlığı ile ilgili alanlara ilişkin Topluluk standartlarının uygulanması ve tarım sektörünün sürdürülebilir adaptasyonuna katkı sağlanması.
Öncelik Eksen 2: Tarım-çevre tedbirlerinin ve yerel kırsal kalkınma stratejilerinin uygulanması için hazırlık niteliğinde faaliyetlere katkı sağlanması.
Öncelik Eksen 3: Kırsal ekonominin gelişimini destekleyerek, kırsal alanların sürdürülebilir kalkınmasına katkı sağlanması (TKDK, 2013).”

Kısaca hibe, teşvik ve fon başvuru sürecini bu tedbirler ekseninde değerlendirmek gerekir. Bu tedbirler, kendi içinde alt tedbirlere ayrılmakta ve bu alt tedbirlere göre farklı sektörlere yatırım yapılması imkânı sağlanmaktadır. Tedbirlere tahsis edilen fon miktarları belirli sınırlar dâhilinde kullandırılmakla birlikte her tedbir için sağlanan destek miktarı, farklılık göstermektedir. Kurum koordinatörlüklerinin bulunduğu ilde destek verilen bu tedbirlere gerçek veya tüzel kişiler, gerekli şartları sağlayarak başvuruda bulunur ve kurumun çağrı ilanına çıkmasıyla bu fonların kullandırılması süreci başlamış olmuştur (Bahtiyar, 2014: 317). Ayrıca öncelik eksenlerini ya da TKDK Destek Hizmetlerini detaylı bir şekilde göstermek gerekirse (SERKA, 2013: 4):

- “1. Süt Üreten Tarımsal İşletmelere Yatırım (101-1),
2. Et Üreten Tarımsal İşletmelere Yatırım (101-2) (Kırmızı Et ve Beyaz Et),
3. Üretici Gruplarının Kurulması Destek (102),
4. Süt ve Süt Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması (103-1)
5. Et ve Et Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması (103-2) (Kırmızı Et ve Beyaz Et)
6. Meyve ve Sebzelerin İşlenmesi ve Pazarlanması (103-3),
7. Su Ürünlerinin İşlenmesi ve Pazarlanması (103-4),
8. Çiftlik Faaliyetlerinin Çeşitlendirilmesi ve Geliştirilmesi (302-1),
9. Yerel Ürünler ve Mikro İşletmelerin Geliştirilmesi (302-2),
10. Kırsal Turizm (302-3),
11. Kültür Balıkçılığının Geliştirilmesi (302-4) (SERKA, 2013: 4).”

Özellikle 2009 yılındaki alınan verilere göre, AB'nin 2002-2009 yılları arasında hibe programları ve İlk Kalkınma Programı kapsamında finanse ettiği paradan en çok Konya ili faydalanmıştır. Konya'da 172 projeye 17 milyon 96 bin Avro harcanmıştır. Van için 16 Milyon 460 Avro ve 14 Milyon 939 Avro da Kayseri'ye harcanmıştır. Toplamda 2002-2006 yılları arasında AB, hibe programları ve mali yardım kapsamında 1.3 milyar Avro harcandığı da tespit edilmiştir (Cumhuriyet, 23 Eylül 2009: 5).

İKİNCİ BÖLÜM

Çalışmanın bu bölümünde, Ardahan ilindeki büyükbaş hayvancılık sektörünün genel görünümü ve bu sektöre yönelik gerçekleştirilen çeşitli teşvik, destekleme, fon ve hibeler güncel verilerle birlikte ele alınmıştır.

ARDAHAN'DA BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK SEKTÖRÜ

Ekonomisinin temeli hayvancılık faaliyetlerine dayanan Ardahan ili, coğrafi konumu sebebiyle büyükbaş hayvancılık alt kollarından biri olan sığırcılık yetiştiriciliğine daha elverişlidir. Bu il ve çevresinde ayrıca, yem bitki örtüsünün rahatlıkla yetiştirilebilmesi, geniş çayır ve meraların varlığı gibi öğeler bölge halkının yaklaşık yüzde 60'ının hayvancılıkta istihdam edilmesini sağlamıştır.

2.1. ARDAHAN'DA TARIMSAL FAALİYETLERİN GENEL GÖRÜNÜMÜ VE TARIMSAL FAALİYETLERİN AVANTAJLARI

Kaynak: SERKA Ardahan İnternet Sitesi. 2021.

Şekil 3. Ardahan il merkez ve ilçeleri siyasi haritası

Türkiye'nin kuzeydoğu köşesinde Doğu Anadolu Bölgesi'nde ve kısmen Doğu Karadeniz'de bulunan Ardahan, Gürcistan sınırında kurulmuş olan bir ildir. Batısında Artvin, güneybatısında Erzurum, güneyinde Kars illeri ile sınır teşkil etmektedir. TÜİK verilerine göre, Türkiye Cumhuriyeti'nin Kafkaslara açılan kapısı olan Ardahan'da, il nüfusu 97 bin 319 kişidir (Ardahan İl Tarım ve Orman Müdürlüğü 2019 II. Dönem İl Brifingi: 3).

Ardahan yöresinin yüksek olması ve yüzey şekillerinin değişkenlik göstermesi dolayısıyla il genelinde karasal iklim hâkim olup, kışlar uzun, sert ve kar yağışlıdır. Yıllık ortalama sıcaklığı 5°C 'nin altında olup, kışın -30°C 'nin altına iner. İlin batı ve kuzeyinde daha çok Karadeniz ikliminin özellikleri görülürken bu özellik bitki örtüsüne de yansımaktadır. Batı ve kuzeyde özellikle Posof ilçesi ile Artvin'e komşu olan yörelerde ormanlıklar ve çalılar yer alırken diğer yerlerde çayır ve meralar yaygınlık göstermektedir (SERKA, 2019: 4).

Ardahan'ın ekonomik faaliyet kollarına bakıldığında; sanayi, ticaret ve turizm gibi alanların fazla gelişme göstermediği ilde imalat sanayisinde faaliyet gösteren tesislerin tamamına yakını ise küçük ölçeklidir. Son yıllardaki hibe, teşvik desteklerine rağmen hayvansal ürünleri işleyen imalat sanayinin istihdamdaki payı oldukça azdır. Diğer taraftan Ardahan ili kış turizmi, yayla turizmi, kırsal turizm, kültür turizmi ve göl turizmi gibi çok farklı alanlarda turizm potansiyeli barındırmasına karşın bu potansiyel yeterince değerlendirilememektedir (Aygün ve Akbulak, 2017: 148).

Yükseltinin genel olarak fazla ve iklim koşullarının sert geçen Ardahan'da tarım alanları, kısıtlı ve elde edilen ürün miktarı da azdır. İl genelinde tarıma ayrılan toprakların oranı yüzde 18 civarındadır. Bu nedenle, iklim koşulları ve hayvancılık faaliyetlerinin yaygınlığı esas alınır, tarım alanlarının yüzde 84'ünde çeşitli tahıl ürünleri yetiştirilmektedir (Kurtbaş, 2020: 362).

Toplamda 409 bin 122 dekarlık tarım alanı bulunan Ardahan'da, Çiftçi Kayıt Sistemi'ne kayıtlı çiftçi sayısı 12 bin 928 iken kayıtlı arazi varlığı 721 bin 940 dekarlık alan bulunmaktadır. Ardahan'da tarım alanlarının dağılımı ve üretim miktarları aşağıdaki tablo-12'de gösterilmektedir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020: 3).

Tablo 12. Ardahan’da tarım alanlarının dağılımı ve üretim miktarı

Ürün Adı	2018		2019	
	Üretim Alanı(da)	Üretim Miktarı(ton)	Üretim Alanı(da)	Üretim Miktarı(ton)
Meyve	593	1.961	472	445
Sebze	111	13	111	17
Tarla	300.592	47.934	328.998	48.678

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020.

Bu ilde meyve ve sebzeçilik faaliyetleri, hayvancılık faaliyetlerine göre biraz geri planda kalmaktadır. Genel olarak Ardahan ve çevresinde, Posof ilçesi ve Çıldır ilçesine bağlı Kurtkale havzasında; elma, armut, kiraz, erik ve vişne gibi ürünler az miktarda da olsa üretilebilmektedir. Ancak, sadece Posof “yerel elması” ticari kapsama girmektedir. Diğer taraftan patates üretimi için ekolojik yapı elverişli olduğu için, Ardahan’da su kaynaklarına yakın yerlerde hastaliksız ve kaliteli üretim yapılabilir. Çünkü rakımın yüksek olması sebebiyle, “aphit popülasyonu” yok denecek kadar bulunmakta ve bu sebeple “virütik hastalıklar” görülmemektedir. Bu durum da patates üretiminde, kimyasal ilaçlamaya gerek duymadan “organik” bir tarım yapabilmeyi sağlamaktadır. Ayrıca Ardahan ve çevresinde, sanayi kolları gelişemediğinden gelişmiş iller kapsamında değildir. Dolayısıyla bu yörenin coğrafi, iklim ve beşeri özellikleri sebebiyle geçim kaynağı olarak tarımsal faaliyetlerin çoğunlukta olduğu gözlenmektedir. Diğer yandan Ardahan yöresinde, iklim koşullarının ve topoğrafik unsurların bitkisel üretimi sınırlandırması sebebiyle, hayvancılık halkın temel geçim kaynağı durumuna gelmiştir. Çayır ve mera alanları bakımından oldukça zengin olan ilde, hasattan sonra tahıl üretim alanlarının ve orman arazilerinin bir bölümünün de mera alanı olarak değerlendirilmesi otlak hayvancılığı potansiyelini iyice artırmaktadır. Bunun yanı sıra geniş yayla alanlarının bulunması hayvancılık açısından önemli bir avantaj durumundadır. Ardahan yöresinde, özellikle yem bitkilerinin bazıları için uygun üretim koşulları mevcuttur. Bu durum, büyükbaş hayvancılık faaliyetlerini yürüten işletmeler açısından büyük önem taşımaktadır. Tablo-13’te bitkisel üretim, tarla alanlarının oranları verilmektedir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020: 4-6).

Tablo 13. Ardahan’da bitkisel üretim tarla ürünleri verileri

Ürün Adı	Türkiye Üretimi (ton)	İl Üretimi (Ton)	Türkiye Üretimi İçindeki Payı
Yulaf (Dane)	265.000	22.389	8,45%
Arpa	7.600.000	13.062	0,17%
Buğday	19.000.000	5.698	0,03%
Fiğ	59.975	5.282	8,81%
Çavdar	310.000	1.925	0,62%
Genel Toplam	63.835.101	48.678	0,08%

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020.

Tablo 14. Ardahan’da ilçelere göre bitkisel üretim tarla ürünleri verileri (2018)

Ürün Adı	Merkez	Posof	Damal	Çıldır	Göle	Hanak
Yulaf (Dane)	111.468	310	6374	31.606	46.912	30.730
Arpa	20.099	355	11318	26.737	15.887	16.318
Buğday	7.783	1489	5622	13.227	10.591	8818
Fiğ	24.843	4	2923	11.533	87.584	19.023
Çavdar	30	5	6223	3	4468	589
Yonca	1289	2993	66	1136	1438	1788
Korunga	10240	1360	511	2503	6853	4942
Çayır	41198	31.759	20.435	30.052	26.441	17.804
İtalyan Çimi	4	0	0	0	6	0

Kaynak: Ardahan İl Tarım Müdürlüğü, 2019: 6.

Diğer yandan büyükbaş hayvancılığının yanı sıra yörede, önemli hayvancılık kollarından biri de arıcılıktır. Bu konuda doğal çevre özelliklerinin ve bitki örtüsünün arı yetiştiriciliği için oldukça uygun olan Ardahan, dünyada 4 önemli arı ırkından biri olan Kafkas Arı ırkına ev sahipliği yapmaktadır. Yörede arıcılık, Merkez ilçe ve Posof çevresinde yoğunlaşmıştır (Aygün ve Akbulak, 2017: 148).

Ayrıca Ardahan, büyük çayır ve mera alanlarına sahip olan önemli bir florada bulunarak

600 çeşidin üzerinde “nektar ve polen” kaynağı ballı bitki türüne ev sahipliği yapmaktadır. Dolayısıyla bu ekolojik imkanlara sahip olan Ardahan, 100 bin koloni arı barındırma potansiyeli bulundurabilmektedir. Ayrıca Kafkas Arı ırkı, “Hayvan Irklarının Tesciline İlişkin Yönetmelik” esaslarına göre hazırlanmış “Yerli Hayvan Irk ve Hatlarının Tescili Hakkında Tebliğ (2004/39)” düzenlemesi kapsamında tescil edilmiştir. Böyle önemli bir arı ırkını barındıran bu bölge, Türkiye’de hatta Türkiye’de kaliteli bal üretiminin kaynağı olarak sayılabilir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020: 10).

Ardahan ili denince elbette akla ilk gelen hayvancılık faaliyeti büyükbaş hayvancılıktır. Bu konu çalışmamızda “Ardahan İli Büyükbaş Hayvancılık Faaliyetleri” kısmında ele alınmaktadır. Bu ildeki küçükbaş hayvancılık kolu faaliyetlerine bakıldığında, “69 bin 84 adet koyun (yerli), 3 bin 652 adet keçi (kıl), 166 adet tiftik keçisi” küçükbaş hayvanı bulunmaktadır. Bu küçükbaşlardan il genelinde, 23 bin 25 âdeti sağılmakta ve yine bu hayvanların “21 bin 234 âdeti koyun (yerli), bin 708 âdeti keçi(kıl)” olarak belirlenmiştir. İl genelinde bu küçükbaş hayvanlardan elde edilen toplam bin 825 süt miktarının “yüzde 90,73’ü koyun (yerli), yüzde 9,26’sı keçi (kıl)” den elde edilmektedir (Ardahan Ticaret ve Sanayi Odası, 2019: 11). TÜİK’ ten alınan son verilere göre hesaplanan küçükbaş hayvan sayısı şu şekildedir “koyun (yerli) 2018 yılında 71 bin 476 baş iken 2019’da 95 bin 424, merinos koyun 2019 yılında 44, keçi (kıl) 2 bin 754 iken 2019’da 3 bin 764, tiftik keçisi 2018 yılı ve 2019 yılında 8 baştır” (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020: 6).

Tablo 15. Ardahan ili küçükbaş hayvan sayısı ve hayvansal üretim verileri

Hayvan Türü	Yıl	Yetişkin	Genç-Yavru	Toplam	Sağılan Hayvan (baş)	Süt (ton)
Koyun Yerli	2012	31137	8688	39.825	17.146	1.337,38
	2013	33813	856	42.373	18.868	1.471,70
	2014	36092	998	46.072	19.761	1.541,33
	2015	42339	7782	50.121	23.272	1.815,19
	2016	49729	19.355	69.084	21.234	1.656,22
Keçi (Kıl)	2012	1757	706	2.463	889	88.031
	2013	1337	556	1893	584	57.826
	2014	1204	571	1775	530	52,48
	2015	1376	475	1851	597	59.073
	2016	2973	679	3652	1.708	169.112
Keçi (Tiftik)	2012	165	20	185	90	1.8
	2013	151	10	161	85	1.7
	2014	151	15	166	83	1.66

Kaynak: Ardahan Ticaret ve Sanayi Odası, 2019: 12.

Diğer önemli hayvancılık faaliyet kolu ise kaz yetiştiriciliğidir. İl genelinde yaygın olarak sürdürülen bu faaliyet kolu, sahanın doğal çevre özellikleri itibariyle kaz yetiştiriciliğine uygun olması ve halkın geçmişten günümüze devam eden kültürel alışkanlıklarından kaynaklanmaktadır. Kaz yetiştiriciliği temelde, yöre halkının kışlık et ve yağ üretimini karşılamaya yöneliktir. Yerel pazarlarda ve şahsi imkânlarla il dışına gönderilerek satışı da yapılmaktadır (Aygün ve Akbulak, 2018: 149-150). Türkiye’de bu ilin, kaz yetiştiriciliği üretimindeki payı yüzde 12,25 iken yapılan yumurta tavuğu üretimindeki payı ise yüzde 0.14 olarak belirlenmiştir. Sonuç olarak ülkenin bu yöresinde kaz üretimi, neredeyse her evde besleme şeklinde yapılmaktayken Ardahan’a kaz yetiştiriciliğinin sosyo-ekonomik katkısı hakkında bilimsel araştırmaya yönelik çok az çalışmaya rastlanmaktadır (Ardahan Ticaret ve Sanayi Odası, 2019: 13).

Ayrıca Ardahan’da tek tırnaklı hayvanlardan olan at, yetiştiriciliği yaygın olarak yapılan alt hayvancılık faaliyetlerindendir. 2016 yılı verilerine göre, bu il genelinde yetiştirilen

at sayısı toplamda 7 bin 904 baştır. Türkiye genelinde, Ardahan ilinin at yetiştiriciliğindeki payı ise yüzde 6,58'dir. Ardahan ve çevre illeri baz alırsak en fazla "at ve katır yetiştiriciliği" yapan ilin Kars olduğu gözlenmektedir (Ardahan Ticaret ve Sanayi Odası, 2019: 14).

2.2. ARDAHAN İLİNDE BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK VARLIĞI

Ege ve Marmara Bölgesinde, sığırlardan et ve süt alanında verimi yüksek modern tarzda kurulan ahırlar kurulmuştur. Ülkemizde ikinci sırada gelen büyükbaş hayvancılık faaliyetleri, özellikle Doğu Karadeniz ve Erzurum, Kars ve Ardahan platolarında yüksek kesimlerde gerçekleştirilmektedir (nedir.org, 2013, erişim tarihi 3 Eylül 2019). Kuzeydoğu Anadolu platolardan biri olarak Ardahan yöresinde, büyükbaş hayvan yetiştiriciliği özel bir öneme sahiptir. Çünkü Ardahan ilinin ekonomisi temelde, hayvancılığa dayanmaktadır. Yörede, büyükbaş hayvancılığı sığır yetiştiriciliği ve süt sığırcılığı şeklinde yapılmaktadır (Kurtbaş, 2019: 402).

Otlak alanlarının geniş alanlar kapladığı Merkez ilçe ve Göle'de büyükbaş hayvan varlığı daha fazla iken, Posof havzasındaki köylerde mera alanlarının yetersizliğinden dolayı büyükbaş hayvan sayısı daha azdır (Aygün ve Akbulak, 2017: 148).

Ardahan il genelinde, ekonomik şekil bakımından besi hayvancılığı ile yem destekli mera hayvancılığı en gelişmiş büyükbaş hayvancılık faaliyetidir. Özellikle besinler içerisinde hayvan verimliliğini en çok artıran yem unsuru, bir sığır besisinin yaklaşık yüzde 70-80 toplam girdisini oluşturmaktadır. Diğer yandan ilin iklim şartlarından dolayı, mera hayvancılığı çok önemli bir yere sahiptir. Bu ilin mera varlığı, toplam alanın yüzde 59'unu teşkil etmesi mera hayvancılığını yaygın hale getirmiştir. Bu sayede üretimde kaba yem maliyetlerinde düşüş yaşanmasına sebep olmaktadır. Ardahan'da gün geçtikçe hayvan ırklarının ıslahı artırılarak et ve süt verimi olumlu yönde ilerlemektedir. Ayrıca son yıllarda Ardahan ilinde, sığır üretiminde kombine ırklar gelişmiştir (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020: 6).

Ardahan'da 2019 yılı verilerine göre, mera hayvancılığını desteklemek adına Ardahan İl Tarım Müdürlüğü ile "Erzurum Doğu Anadolu Tarımsal Araştırmalar Enstitüsü" koordineli olarak il merkezine bağlı "Gölgeli, Hacıali, Tepeler, Tepesu ve Yalnızçam" gibi köylerde, toplam 57 bin dekarlık alanda, "mera ıslah ve arenjman" çalışmaları 2018 yılına kadar sürdürülmüştür (Ardahan İl Tarım Müdürlüğü, 2019: 15).

Tablo 16. Ardahan ili toplam büyükbaş hayvan sayısı (2010-2019)

Yıllar	Büyükbaş Hayvan Sayısı
2009	214.919
2011	257.515
2012	315.238
2013	331.469
2014	288.118
2015	296.564
2016	303.619
2017	289.815
2018	306.925
2019	348.895

Kaynak: TÜİK, 2020.

Ardahan il genelindeki, büyükbaş hayvan varlığı gözlemlendiğinde şu veriler ortaya çıkmaktadır (Ardahan Ticaret ve Sanayi Odası, 2019: 14):

“20.929 adet sığır (kültür), 39 adet manda, 253.982 adet sığır (melez), 28.669 adet sığır (yerli) büyükbaş hayvanı bulunmaktadır. İl genelinde bulunan 88.739 adet sağılan hayvanların, 5.706 âdeti sığır (kültür), 69.245’i sığır (melez), 13.776’sı sığır (yerli), 12’si mandadır. İl genelinde bulunan büyükbaş hayvanlardan elde edilen süt miktarı 212.931ton’dur. İlde bulunan hayvanlar arasında en çok süt veren hayvan 192.846 ton ile %90.56’sını veren sığır (melez)’dir (Ardahan Ticaret ve Sanayi Odası, 2019: 14).”

Tablo 17. Ardahan ili sığır ve manda sayısı

Hayvan Türü		2002	2018	2019
Sığır	Yerli	106.44	16.677	14.739
	Melez	131.265	272.306	317.889
	Kültür	11.514	17.925	16.250
Manda		64	17	17

Kaynak: Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020.

Ardahan ilindeki geçim kaynakları arasında büyükbaş hayvan yetiştiriciliği, gerek elde edilen gelir gerekse iştiغال eden kişi sayısı bakımından ilk sıralarda yer almaktadır. Bu

duruma bağılı olarak da kentteki gıda sanayinin de kaşar peyniri ve tereyağı imalatı etrafında şekillendiğı hemen göze çarpmaktadır. İlin sahip olduğı verimli topraklar, geniş çayır ve meralar ve yem bitkisi arazilerinin görece düşük fiyatlarla kiralanması ve satılması büyükbaş hayvancılığın gelişmesi için önemli avantajlar sunsa da sektör, elde edilen verim bakımından ülke ortalamasının altında kalmaktadır. Dolayısıyla büyükbaş hayvancılık sektöründe arzu edilen gelişmeler mevcut şartlar dâhilinde yakalanamamaktadır. Bu durumun ilin sebebi olarak Ardahan yöresinin, coğrafi konumuna bağılı olduğı gibi bir takım altyapı eksikliklerinden kaynaklanması gösterilebilir (Güven vd., 2017: 9).

2.3. ARDAHAN İLİNDE BÜYÜKBAŞ HAYVANCILIK DESTEKLEMELERİ

Tarımsal üretimde sermaye faktörü, var olan kaynakların verimliliğini artırmak adına önemli temel üretim araçlarındandır. Tarımsal işletme sahiplerinin, hayvan başına verimi arttırmak, kendi gelirini yükseltebilmek ve iş gücü verimliliğini artırabilmesi için sermayeye ihtiyacı vardır. Dolayısıyla bu eksenle tarımsal işletme sahipleri, tarımsal faaliyetlerinde bir denge ve sürdürülebilirlik sağlamak için devletin “destek, teşvik, hibe ve fon” gibi yardımlarına ihtiyaç duymaktadır.

Diğer yandan Türkiye’de tarımsal sektör içerisinde büyükbaş hayvancılık faaliyetlerine de önemli teşvik ve destekler sağlandığı söylenebilir. Ardahan ilindeki geçim kaynakları arasında büyükbaş hayvan yetiştiriciliğı, gerek elde edilen gelir gerekse iştiğal eden kişi sayısı bakımından ilk sıralarda yer almaktadır. Bu duruma bağılı olarak da kentteki gıda sanayinin de kaşar peyniri ve tereyağı imalatı etrafında şekillendiğı hemen göze çarpmaktadır. İlin sahip olduğı verimli topraklar, geniş çayır ve meralar ve yem bitkisi arazilerinin görece düşük fiyatlarla kiralanması ve satılması büyükbaş hayvancılığın gelişmesi için önemli avantajlar sunsa da sektör, elde edilen verim bakımından ülke ortalamasının altında kalmaktadır. Dolayısıyla büyükbaş hayvancılık sektöründe arzu edilen gelişmeler mevcut şartlar dâhilinde yakalanamamaktadır. Bu durumun ilin sebebi olarak Ardahan yöresinin, coğrafi konumuna bağılı olduğı gibi bir takım altyapı eksikliklerinden kaynaklanması gösterilebilir (Güven vd., 2017: 9).

Ardahan yöresindeki uygun koşul ve kaynaklara rağmen büyükbaş hayvancılık faaliyetlerinin yetersizliğini gidermek adına son yıllarda verilen devlet teşvik, hibe ve fonlar büyük önem kazanmıştır. Özellikle organik hayvan yetiştiriciliğı için devlet

tarafından 2014 yılı itibari ile anaç sığır-manda için 150 TL/baş, buzağı için 50 TL/baş, anaç koyun-keçi için 10 TL/baş, arılı kovan için 5 TL/kovan ve alabalık için 5 TL/kg olarak belirlenmiştir. İlde organik tarım ve hayvancılığın, büyükbaş hayvancılığın vs. geliştirilmesi için bu desteklerin arttırılarak devam etmektedir (Aygün ve Akbulak, 2017: 154).

Tarım ve Orman Bakanlığı tarafından yürütülen bölgesel yatırım projeleri Doğu Anadolu Projesi (DAP) ile 2013-2018 Ardahan Kars Artvin Kalkınma Projesi (AKAKP) Uygulamaları ile TKDK ve SERKA gibi kurum ve kuruluşlar da Ardahan yöresine yönelik, birçok hayvancılık hibe desteği sağlamaktadır (Tarım ve Orman Bakanlığı, 2020: 3). Çalışmamızın bu bölümünde ayrı başlıklar halinde Ardahan iline yönelik teşvik, destek ve hibe sağlayan çeşitli kurumlar, sayısal veriler eşliğinde ele alınmaktadır.

2.3.1. Ardahan Tarım ve Orman Müdürlüğü Büyükbaş Hayvancılık Teşvik ve Desteklemeleri

Tarım ve Orman Bakanlığının Ardahan yöresine yönelik gerçekleştirdiği ve gerçekleştirmekte olduğu birçok hayvancılık teşvik ve destekleme yardımları söz konusudur. Bu desteklemelerden en önemlisi Genç Çiftçi Projesi kapsamında yürütülen faaliyetlerdir.

Genç Çiftçi Projesi kapsamında proje başına 30 bin TL destekleme hibesi yapılmıştır. 2016 yılında 4 milyon 440 bin TL ödeme yapılmıştır. 2017 yılı için 4 milyon 800 bin TL tutarında destekleme yapılmıştır. 2018 yılı için 4 milyon 980 bin TL destekleme yapılmış olup 2016-2018 yılları toplam hibe tutarı 14 milyon 220 bin TL'dir. Özellikle büyükbaş hayvancılık (sığır yetiştiriciliği) kapsamında 2018 yılında toplam 85 proje için 425 baş hayvanın dağıtımı yapılmıştır. Toplam hibe tutarı ise 2 milyon 550 bin TL'dir (Ardahan İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2019: 30-31).

Ayrıca, 2013-2018 Ardahan Kars Artvin Kalkınma Projesi (AKAKP) Uygulamaları kapsamında, 7 milyon 297 bin 980 TL (3.378.000 USD) maliyet ile 28 bin metrekare alan üzerine 20 Haziran 2013'te inşasına başlanan Ardahan Hayvan Pazarı, 24 Mayıs 2015'te hizmete açılmıştır. Büyükbaş hayvancılığın yörede gelişi için büyük önem taşıyan pazar içerisinde; 2010 BB ve 1080 KB kapasiteli açık padoklar (at gezdirmeliği), 360 BB için kapalı alan ahırlar, arınık alanları, boşaltma/yükleme

rampaları, karantina ahır (50 metrekaare), 2 adet bekçi kulübesi, kantar (60 ton) ve kantar kulübesi ile seyyar kantar, gübre toplama havuzu ve şerbet çukuru, kamyon/kamyonet için otopark, drenaj ve yağmur suyu kanalları ile diğer yardımcı yapılar mevcuttur. En son alınan verilere göre ise; 2018 yılında toplamda 12 destek kaleminde 44.181.270.50 TL tutarında destekleme yapılmıştır. 2018 Yılı itibariyle Ardahan'daki hayvancılık işletme sayıları ve bu işletmelerde yer alan hayvan miktarları ise 13 bin 835 büyükbaş hayvancılık işletmesinde 305 bin 738 adet kayıt altına alınmış büyükbaş hayvan mevcudu tespit edilmiştir (Ardahan İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2019: 48).

Tablo18. Ardahan il tarım ve orman müdürlüğü 2018 yılı hayvancılık desteklemeleri

Destekleme Alanı	İşletme Sayısı	Hayvan Sayısı, Miktar, Ton	Destek Verilen Miktar (TL)
Çiğ Süt Desteklemesi (2018 ilk sekiz ay)	2.470	16.890.587,6lt	568.423,00
Buzağı Desteklemeleri (2018 1. Dönem)	9.058	78.149 Baş	42.341.317,50
Çoban İstihdamı Desteği (2018)	2	2 kişi	10.000,00
Besilik Erkek Sığır Desteklemesi (2018-ilk 3 Dönem)	21	190 baş	47.500,00
Çiğ Süt Desteklemesi (2019 ilk 3 ay)	57	340.550lt	65.921,00

Kaynak: Ardahan İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2019.

Yine Ardahan İl Tarım ve Orman Müdürlüğü tarafından, büyükbaş hayvancılık fenni ahırlar işletmeleri için teşvik, destekleme ve hibe yardımları kapsamında; 2018 Yılı için ise 91 adet yeni proje, 1 adette onarım projesi için başvuru alınmıştır. 30 adet yeni ahır başvurusu onaylanmış ve 2019 yılında ise 10 adet yeni başvuru alınmıştır. 10 adet başvurudan 2 başvuru iptal edilmiş ve 8 başvuru Tarım ve Orman Bakanlığınca onaylanmış olup, evrak hazırlama aşamasına geçmiştir. Ayrıca 2018 yılı başvurularından 12 adet yedek proje onaylanmış olup 6 adet iptal edilmiş ve 6 adet yatırımcı inşaat yapımına başlamıştır (Ardahan İl Tarım ve Orman Müdürlüğü, 2019: 36).

2.3.2. Ardahan Tarım ve Kredi Kooperatifi

Tarım faaliyetleri çerçevesinde, üreticilere çeşitli teşvik, destek ve fon sağlayan devlet kuruluşlarından biri de “Tarım Kredi Kooperatifleri” ile birlikleridir. Bu kuruluşun geçmişi, 1863 yılında kurulan Memleket Sandıkları’na dayanarak, “1581 Sayılı Tarım Kredi Kooperatifleri ve Birlikleri kanunu” ile düzenlenmiş, toplamda 17 Bölge Birliği ve bin 625 birim kooperatifinden oluşmaktadır (trvikipedi.com internet sitesi). Özellikle tarım amaçlı kurulan kooperatifler, üreticilerin geçimini sağlamak amacıyla “kısa ve orta vadeli kredi ihtiyaçlarını karşılamak, ürünlerini değerlendirmek ve müştereken yararlanabilecekleri her çeşit makina, ekipman ve tesisleri edinmek” gibi çalışmalar gerçekleştirmektedir (Tarım Kredi Kooperatifleri, 2020).

Tablo19. Ardahan Tarım ve Kredi Kooperatifi çiftçiye sağladığı kredi miktarı

Yıllar	Büyükbaş Hayvanlar	Tarım Alet Makine	Karma Yemler	Motorin
2011	1.376.935,63	161.854,18	139.816,62	276.530,98
2012	262.742,56	344.978,49	417.089,90	377.227,58
2013	561.189,00	180.792,81	475.323,70	517.780,00
2014	1.626.045,00	290.064,81	426.210,66	669.756,38
2015	816.930,00	292.443,52	504.811,52	790.670,76
2016	1.119.169,00	1.820.932,80	719.379,60	876.703,86
2017	1.253.040,00	722.324,58	1.964.140,14	1.101.296,49
2018	506.230,00	780.319,26	1.940.958,09	1.450.542,91
2019	111.850,00	503.507,24	2.192.925,00	1.373.105,11
2020 (eylül ayına kadar)	-	247.958,46	1.247.144,87	681.837,03

Kaynak: Ardahan Tarım ve Kredi Kooperatifi, 2020.

Çalışmamızın konusunun geçtiği il olan Ardahan, Tarım Kredi Kooperatifleri Erzurum Bölge Müdürlüğüne bağlı olan vilayetlerden biridir. Kurulduğu günden bu yana Ardahan Tarım Kredi Kooperatif birliği, tarımsal faaliyetler içerisinde özellikle büyükbaş hayvancılık için de önemli teşvik, destek ve fon sağlamaktadır. Ardahan Tarım ve Kooperatif birliğinin bu faaliyetleri, yukarıdaki tablo 19’da elde edilen verilerle ifade edilmektedir.

2.3.3. TKDK Ardahan İl Koordinatörlüğü

Ardahan'da hayvancılığın küçük ölçekli aile işletmeleri şeklinde yapılması modern tekniklerin kullanımını sınırlandırmakta, hayvanlardan istenilen et ve süt verimi alınamamaktadır. Türkiye genelinde olduğu gibi yöredeki işletmelerin küçük ölçekli olmasından kaynaklanan problemler, işletmelerin büyütülmesine yönelik ulusal ölçekli girişim ve teşviklere ihtiyacı gündeme getirmiştir (Aygün ve Akbulak, 2017: 156).

Türkiye Cumhuriyeti adına Avrupa Birliği'nin Katılım Öncesi Mali Yardım Aracı olan IPA'nın Kırsal Kalkınma Bileşeni kapsamında uygulanacak yatırımlara ilişkin, Ardahan iline yönelik teşvik ve destek programları da uygulanmıştır. TKDK eliyle IPARD Birinci dönem programlarının son yılı olan 23 Ocak 2013 tarihinde Dokuzuncu Başvuru İlanına Ardahan da dâhil edilmiştir (TKDK, 2019).

TKDK, TRA (Kuzeydoğu Anadolu Bölgesi (Düzey I)) TRA1 (Erzurum, Erzincan, Bayburt (Düzey II)), ve TRB2 (Bitlis, Hakkâri, Muş, Van (Düzey II)) gibi oluşturduğu yatırım bölgelerinden TRA2 (Ağrı, Kars, Iğdır) (Düzey II) adlı dördüncü bölgeye Ardahan'ı eklemiştir. Ülkemizde 26 düzey 2 bölgesinde kurulan kalkınma ajanslarından biri olan Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA), Ağrı, Ardahan, Iğdır ve Kars illerini kapsayan TRA2 Düzey 2 Bölgesi Kalkınma Ajansı olarak kurulmuştur. SERKA'nın kurulum kararı şu şekildedir (SERKA, 2010: 1):

“25.1.2006 tarih ve 5449 sayılı Kalkınma Ajanslarının Kuruluşu, Koordinasyonu ve Görevleri Hakkında Kanun 3'üncü maddesine dayanılarak Devlet Planlama Teşkilatı Müsteşarlığının koordinasyonunda, 25 Temmuz 2009 tarih ve 15236 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı (SERKA, 2010: 1).”

Ardahan yöresine yönelik TKDK'nın yatırım, fon ve hibe desteklerine bakıldığı zaman ilk program döneminde, toplam yatırım tutarı 5.776.888.10 TL'dir. TKDK Ardahan İl Koordinatörlüğüne yapılan başvurular sonucunda, sözleşmesi imzalanan, yatırımları tamamlanan ve devam eden projeler için 2013 yılı içerisinde hibe olarak 2.148.656.89 TL ödeme yapıldığı tespit edilmiştir (TKDK, 2013).

2017 yılı Ardahan yöresi tarım ve hayvancılık devlet desteklemeleri hakkında, TKDK Ardahan İl Koordinatörü Yusuf Güder, aynı yıl düzenlediği basın toplantısında, IPARD II kapsamındaki ilk çağrı ilanı ile birlikte ise 65 proje başvurusu aldık. Toplam yatırım tutarı 15 milyon 242 bin 43 TL, ödenecek maksimum hibe tutarı 9 milyon 924 bin 175,09 TL olan 23 proje sözleşme imzalamaya hak kazandı. " şeklinde açıklama yapmıştır (TKDK, 2017).

TKDK Ardahan İl Koordinatörlüğünden elde edilen veriler doğrultusunda, IPARD-II 3. Çağrı kapsamında 16.08.2018 tarihinde onaylanan birinci gruptaki projelerle birlikte toplamda desteklenen proje sayısı bin 589 olarak tespit edilmiştir. Projeler için sağlanan hibe miktarı ise 355 Milyon TL'ye ve oluşacak toplam yatırım miktarı ise 635 Milyon TL'ye ulaştığı Ardahan Koordinatörlüğünce açıklanmıştır (TKDK, 2018).

Ardahan TKDK İl Koordinatörlüğü'nden alınan 2020 yılı son verilere göre ise, il çapında büyükbaş hayvancılık hibe ve destekleme kapsamında toplamda 22'si kadın, 33'ü genç yaşta olmak üzere 294 kişi istihdam edilmiş, 21 çiftlik projesi, 11 süt işletme tesisi (mandıra) ve 72 arıcılık projesi hayata geçirilmiştir. Ayrıca Ardahan'da il bazında, tarımsal destekleme ve teşvikleri kapsamında toplamda, 260 proje başvurusundan 130'u sözleşmeye bağlanarak 106 projenin ödemesi tamamlanmıştır (Ardahan TKDK İl Koordinatörlüğü, 2020).

2.3.4. Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA)

Türkiye'de son yıllarda bölgeler arası kalkınmada dengesizlikler ve eşitsizlikleri ortadan kaldırmak amacıyla kalkınma ajansları kurulmuştur. Bölgesel kalkınma anlayışı doğrultusunda kurulan bu ajanslar, kuruldukları bölgede bulunan ekonomik, doğal, kültürel ve teknolojik kaynakların kullanılmasını sağlayarak yerel fırsatları üst düzeye çıkartmayı amaçlamaktadır. Yerel kalkınma adına özel ve kamu kuruluşları ile sivil toplum kuruluşları arasında bir koordinasyon sağlayan bölgesel kalkınma ajansları, "Avrupa Birliği" ve "Dünya Bankası" gibi uluslararası kuruluşlardan "Avrupa Bölgesel Kalkınma Fonu" ve "Ön Katılım İçin Yapısal Araç Fonu" gibi finansman desteği almaktadır (Cankorkmaz, 2011: 120).

Türkiye'de kurulan bölgesel kalkınma ajanslarından biri olan Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA)", 2010 yılından bu yana SERKA, kurulduğu yıl olan 2010 yılından itibaren "TRA2 bölgesinde (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars)" çeşitli faaliyetlerde bulunmaktadır. Bu faaliyetleri kapsamında SERKA; tarım, hayvancılık ve turizm sektörlerinde kurulan destek mekanizmaları yoluyla gerekli altyapıların kurulması, iyileştirilmesi ve sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın sağlanmasına yönelik çalışmaktadır. Ayrıca SERKA, bölgesel kalkınmayı sağlamak için "proje teklif çağrısı(mali destek)", teknik destek yöntemi ve fizibilite desteği ile ekonomik kaynakları harekete geçirmiştir (SERKA, 2019: 1-2).

Tablo 20. SERKA büyükbaş hayvancılık projeleri destek miktarları

Yıl	Proje Sayısı	Destek Miktarları
2010	30	7.325.594.00 3.166.441.00(<i>Küçük Ölçekli Altyapı</i>)
2011	9	1.350.683 TL
2014	7	942.954,00 TL
2016	21	4.807.714 TL

Kaynak: Bulut, 2019: 93-94.

SERKA'nın TRA2 Bölgesi'nde 2010 yılından bu yana, "iktisadi gelişme mali destek programı" adı altında büyükbaş hayvancılık faaliyetleri için hayata geçirdiği projeler ve destek miktarları aşağıdaki tablo-20'de gösterilmektedir.

2018 yılından bu yana SERKA, TRA2 bölgesinde hayvancılık faaliyetlerine yönelik bir destekleme sağladığı görülmemekle birlikte, daha çok turizm ve sosyal alanda destekleme projeleri yürütmektedir (Bulut, 2019: 93-94).

2.3.5. Ardahan İli Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği

Hayvancılık sektöründe, sürdürülebilir üretimin sağlanabilmesi için, yetiştiricilerin ürettiğinden kazanmalı ve bu doğrultuda küçük işletme sahiplerinin hayvansal üretim içerisinde kalmalıdır. Küçük hayvancılık yetiştiricilerinin sektörde kalabilmesi için de hayvancılıkta süt ve et fiyatlarında istikrar olması gerekmektedir. Ancak ülkemizde, özellikle canlı hayvan fiyatları üzerinde yaşanan dengesiz fiyat değişiklikleri başta süt sığırcılığı ve besi hayvancılığını olumsuz yönde etkilemiştir. Çünkü bazı dönemlerde nüfusun et ihtiyacını karşılamak amacıyla süt hayvanları kesime gönderilerek süt üretimi de sektöre uğramaktaydı. Bu durum göz önüne alınarak ülkemiz koşullarında, et ve süt fiyat arzının dengelenmesi ve hayvansal üretimin bel kemiği olan süt hayvancılığı ve besi hayvan yetiştiriciliğinin geliştirilebilmesi için bazı önlemler alınması zorunlu hale gelmektedir. Bu sebeple ülkemizde, devlet tarafından uygulanan hayvancılık politikaları doğrultusunda, et ve süt arzını karşılayabilmek adına "ırk ıslah çalışmaları, yüksek performanslı ırk üretme, gerekli ırk türleri oluşturma" gibi çalışmalar da yürütülmektedir (Ardahan Damızlık Birliği Şube Müdürlüğü, 2020).

İrk ıslah çalışmalarını temel alan devlet destekli kurumlardan biri olan “Türkiye Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği (DSYB)” Genel Müdürlüğü, 1995 yılında “4631 Sayılı Hayvan Islahı Kanunu çerçevesinde kurulan Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birlikleri, Islah Amaçlı Yetiştirici Birliklerinin Kurulması ve Hizmetleri” hakkında yönetmelik çerçevesinde kurularak 1998’de tam olarak faaliyete geçmiştir. Önce 16 ilde şube açarak faaliyet gösteren DSYB, günümüzde 81 ile yayılan il genel müdürlüklerinde “hayvan soy kütüğü sistemi yürütmek ve sığırlarda pedigrkiye esas teşkil edecek ebeveyn ve verim kayıtlılarını takip etmek” amacıyla çalışmalar yapmaktadır (Türkiye Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği, 2020).

DSYB, Türkiye’de sığır hayvanlara uygulanan “Ulusal Islah Programını” yöneterek Tarım ve Orman Bakanlığı Tarımsal Üretim ve Geliştirme Genel Müdürlüğü” ile beraber, 3 ayrı projeyi yürütmektedir. “Ulusal Islah Programı” kapsamında yürütölen “Ön Soy Kütüğü Projesi, Soy Kütüğü Projesi ve Döl Kontrolü Projesi” şeklindeki bu projelerin ortak amacı ise şu şekildedir (Türkiye Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği, 2020):

“Laktasyonda (305 günde) yüzde 4 yağlı 7000 kg süt verimi verebilen, ergin yaşta 750 kg canlı ağırlığa ve 145 cm sağrı yüksekliğine ulaşan, sağlam yapılı ve sağlıklı; beklenen yüksek verimi verebilecek beden kapasiteli, hayvana rahat hareket yeteneğı sağlayacak ayak ve tırnak yapılı, makineyle sağıma elverişli ve kolay sağılabilen, kapasiteli bir memeye sahip genotip elde etme ve popölasyonda yaygınlaştırmaktır (Türkiye Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği, 2020).”

DSYB tarafından ayrıca “GENTÜRK”, diğör bir adıyla “yerli boğö” ırkı üretmek amacıyla “12 Nisan 2014 tarih ve 28970 sayılı Yapılacak Tarımsal Desteklemelere İlişkin Karar” gereğince “Döl Kontrolü Projesi” yürütölmektedir. Bu proje kapsamında hayvan yetiştiricileri, işletmelerinde bu yerli ırk sperması ile suni tohumlama yaptırarak her aşılama başına 35 TL devlet desteklemesi almaktadır (Türkiye Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği, 2020).

Tablo 21.DSYB Ardahan ili 2010-2016 dönemi kayıtlı işletmelerin aldığı destek miktarı

Yıllar	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Buzağı Destek TL	300060	583515	599700	354750	627721	1156652	32101300
Buzağı Desteği Hay. Say.	5001	7788	7996	4730	4190	7712	88058
Süt Destek TL	572277	572277	632789	749812	538995	640110	36344
Süt Destek İşletme Say.	2206	2654	4643	6163	5728	5995	89
Anaç Sığır Destek TL	3051625	322103	378562	2952155	14170	25869	-
Anaç Sığır Destekleme İşletme Say.	1212	1449	3211	1789	2560	3344	-
Suni Tohumlama Buzağı Say.	5761	8399	9123	4730	4956	8139	8687
Suni Tohumlama Âdeti	14500	15377	35274	10527	15606	26451	15499

Kaynak: Ardahan DSYB İl Şube Müdürlüğü, 2020.

Diğer yandan DSYB, 2007 yılından itibaren Ardahan ilinde faaliyet göstermeye başlamış ve çeşitli destekleme ve teşvik çalışmalarıyla hayvan yetiştiriciliğine katkıda bulunmuştur. Ardahan DSYB Şube Müdürlüğünden elde edilen verilere göre son olarak 2019 yılında il kapsamında, toplamda 10 bin 519 hayvan işletmesine 52.100.375 TL destekleme yapılmıştır. Bu destekleme kapsamında ise normal destek alan buzağı sayısı 113 bin 866, kombine etçi destekli buzağı sayısı bin 32, soy kütüğü fark destekli buzağı sayısı 779 iken döl kontrollü fark destekli buzağı sayısı ise 39 şeklindedir. Ayrıca 2007-2019 yılları arasında, Ardahan il merkezi ve ilçelerindeki kayıtlı işletmelerin aldığı destek miktarı ile hayvan ırkları hakkında Tablo-21’de gösterilmektedir.

Ardahan DSYB’nin 2018 yılında gerçekleştirdiği destekleme tutarlarına bakıldığında; süt destekleme tutarı 550.091 TL ve süt desteklemesi yapılan işletme sayısı 2 bin 470, suni tohumlama sayısı 2 bin 100 ve suni tohumlama sonucu buzağı sayısı bin 584, buzağı destekleme hayvan sayısı 156 bin 98 iken buzağı destekleme tutarı toplamda 86.266.200 TL olarak karşımıza çıkmaktadır (Ardahan DSYB İl Şube Müdürlüğü: 2020).

2.3.6. Ardahan İŞKUR Müdürlüğü

Ülkemizde son yıllarda “Türkiye İş Kurumu (İŞKUR)”, tarımsal faaliyetleri destekleme ve teşvik anlamında önemli faaliyetlerde bulunmaktadır. İŞKUR, “Kendi İşini Kurma Hibe Desteği” adı altında yürüttüğü bu faaliyetleri kapsamında, bazı eski hükümlüler (devlete karşı işlenen suçlar ve cinsel istismar ile çocuk istismarı gibi suçlar dışında kalanlar) ve işgücü kaybının en az yüzde 40 oranındaki bazı engelli vatandaşlara çeşitli hibe desteği sağlamaktadır. Yine bu çalışmaları kapsamında İŞKUR, engelli vatandaşlara sağladığı çeşitli hibe desteği oranları şu şekildedir (İŞKUR, 2020):

“Kuruluş İşlemleri Desteği: İşyeri kuruluşu için yapılan resmi işlemler, onaylar, izinler, ruhsatlar ve sigorta gibi masraflar için belge karşılığı olmak üzere en fazla 5.000 TL.

İşletme Gideri Desteği: Sözleşme imza tarihinden sonra 12 ay süre ile belge karşılığı olarak işletme giderlerinin (su, elektrik, iletişim, ısınma, tanıtım ve kira) en fazla % 60’ını geçmeyecek şekilde yıllık toplamda en fazla 15.000 TL.

Kuruluş desteği: Sözleşme imza tarihinden itibaren 12 ay boyunca belge karşılığı olmak üzere işletmenin temel faaliyet alanı ile ilgili makine, teçhizat, yazılım, donanım, ara madde, sarf malzeme, ofis malzemesi gibi maliyetler için vergiler dâhil en fazla 45.000 TL destek sağlanmaktadır (İŞKUR, 2020).”

Diğer yandan İŞKUR, “kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezası alan ya da ceza süresine bakılmaksızın” şartı ile eski hükümlülere yönelik hibe desteği sağlayarak iş yeri açmalarına destek vermektedir. Eski hükümlülerin topluma kazandırılarak ekonomik anlamda destek ve hibe sağlamayı amaçlayan İŞKUR, bu çalışmaları kapsamında Adalet Bakanlığı birimleriyle birlikte hareket ederek eski hükümlülerin başvurularını dikkate almaktadır (İŞKUR, 2020). Çalışmamız kapsamında, devlet kuruluşlarının son 10 yılda Ardahan ilindeki büyükbaş hayvancılık destek, teşvik ve hibe faaliyetlerini incelendiğinde, İŞKUR’un bu vilayette 2017 yılından bu yana çeşitli çalışmalar yaptığı görülmüştür. Ardahan İli İŞKUR Müdürlüğü’nden elde edilen veriler, aşağıdaki tabloda gösterilmektedir (Ardahan İli İŞKUR Müdürlüğü, 2020).

Tablo 22. Ardahan İli İŞKUR Müdürlüğü, engelli ve eski hükümlülere yönelik büyükbaş hayvancılık hibe destekleri

Yıllar	Kişi Sayısı	Destek Miktarı	Destek Artışı/Verimi
2017	1 (Eski Hükümlü)	26.000,00	3 buzağı artışı
2018	2 (Eski Hükümlü)	51.200,00	7 buzağı artışı
2019	1 (Engelli)	36.000,00	-
2020	1 (Eski Hükümlü)	28.000,00	-

Kaynak: Ardahan İli İŞKUR Müdürlüğü, 2020.

2.3.7. Ziraat Bankası Ardahan Şubesi

Türkiye’de tarımsal faaliyetlerin en önemli problemlerinden biri, finansman alanında yaşanan olumsuzluklardır. Tarımsal alandaki bu ekonomik problemler, tarımsal işletmelerde yapısal bozukluklara ve gerektiği ölçüde kredinin sağlanamamasına neden olmaktadır. Ancak son yıllarda ekonomi alanında yaşanan bazı olumlu gelişmeler, tarımsal faaliyetlere yönelik kredilerde bir iyileşme sağlamıştır. Türkiye’de tarımsal alanda kredi uygulamasının başında gelen kuruluş olarak Türkiye Ziraat Bankası, bireysel krediler vermenin yanı sıra “sözleşmeli üretime yönelik kredi” uygulamalarına da sahiptir. Ziraat Bankasının bu tür uygulamaları, hem tarımsal ürünlerin pazarlanmasını hem de tarıma dayalı bir sanayi oluşturulmasının önünü açmaktadır (Özçelik A. ve Güneş. E. vd., 2020).

Ziraat Bankası’nın özellikle hayvansal sektöre yönelik “yatırım kredisi” parametrelerine bakıldığında; gebe düve alımı (yurtiçi ve ithal), inek alımı, damızlık koyun ve keçi alımı, arıcılığa yönelik arılı kovan ile polen kapanlı boş kovan alımı gibi önemli destek ve teşvik kalemleri yer almaktadır (Ziraat Bankası Ardahan Şubesi, 2020).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MATERYAL, YÖNTEM VE ARAŞTIRMA BULGULARI

Çalışma kapsamında, Ardahan ili ve çevresindeki küçük, orta ve büyük ölçekli büyükbaş hayvancılık işletme sahiplerinin devlet teşvik ve desteklemelerden yararlanma düzeyleri incelenmiştir. Bu bölümde, çalışmaya konu olan büyükbaş hayvancılık işletme sahiplerinin teşvik ve fonlardan yararlanma düzeyi, özgün ve bire bir gerçekleştirilen anketlerle çeşitli bulgular analiz edilmiştir.

3.1. MATERYAL VE YÖNTEM

Ardahan'daki büyükbaş hayvancılık işletmelerinin devlet teşvik, destek, fon ve hibelerden yararlanma düzeylerini anket çalışmasıyla ölçmek, bu tez çalışmasının ana konusunu oluşturmaktadır. Dolayısıyla bu bölümde, anket çalışmasında faydalanan ve elde edilen materyaller sunulmaktadır.

3.1.1. Materyal

Gerçekleştirdiğimiz çalışmada yapılan araştırmada, dünyada ve Türkiye’de büyükbaş hayvancılık ve büyükbaş hayvancılık işletmeleri ile ilgili veriler; “Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK)”, “Tarım ve Orman Bakanlığı” ve “Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO)” gibi birtakım resmi istatistik kaynaklarından alınan bulgularla hazırlanmıştır. Bu kaynaklara ek olarak “Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü Hayvancılık Sektör Raporu” ve önceki yıllarda bu sektörle ilgili araştırmalardan yararlanılmıştır. Ayrıca bu konu ile ilgili yapılan çalışmalar, çeşitli ulusal ve uluslararası araştırmalar, yine bu konu hakkında çıkarılan tüzük ve bazı yönetmelikler ile ilgili çeşitli makaleler ve web sayfalarından faydalanılarak elde edilmiştir. Türkiye’de hayvancılık sektöründe uygulanan desteklemeler ve teşvikler için TKDK ve konunun özelinde SERKA gibi birtakım kuruluşlardan yararlanılmıştır. Dünyada ve Türkiye’de büyükbaş hayvancılık sektörünün yıllara göre gelişiminin incelendiği tez çalışmasında, 2010-2020 yılları arasındaki sayısal değerler kullanıldığını belirtmek gerekir. Diğer taraftan, büyükbaş hayvancılığı yapan işletmelerdeki çiftçilerin teşvik, destekleme, fon ve hibe gibi ödemelerden yararlanma düzeyini incelemek ve tüm bu desteklemelerin etkilerini işletmeler açısından analiz etmek adına kullanılan veriler, Ardahan ilinde büyükbaş hayvan yetiştiriciliği yapan işletmelerden bire bir gerçekleştirilen anket çalışması ile elde edilmiştir.

3.1.2. Yöntem

3.1.2.1. Ana Kitlenin Belirlenmesi

Türkiye’de hayvancılık alanındaki teşvik ve desteklemeler ağırlıklı olarak büyükbaş hayvancılıkla uğraşan çiftçilere ve işletmelere yönelik uygulanmaktadır. Bu sebeple ele aldığımız çalışmada, Ardahan ilindeki büyükbaş hayvan yetiştiriciliği yapan çiftçiler ve işletmeler dikkate alınmıştır. Bu doğrultuda, büyükbaş hayvancılık işletmelerini belirlemek için Ardahan ili, “il master” planlamasında yer alan “agro-ekolojik” alt bölge sınıflandırması kullanılmıştır.

Tablo 23. Ardahan ili agro-ekolojik alt bölge sınıflandırması

Alt Bölgeler	1.Alt Bölge	2.Alt Bölge
ARDAHAN	Merkez, Göle, Hanak Damal, Çıldır	Posof

Kaynak: Serka, 2020: 2.

Yukarıdaki tablo-23’e göre, araştırma bölgesi olan Ardahan’da “agro-ekolojik” her alt bölgeyi temsil edecek ilçeler seçilmiştir. Ardahan ili ve çevresinde büyükbaş hayvancılığın yoğun olarak yapıldığı bazı köyler de tespit edilmiştir. Ardahan ili; Merkez, Hanak, Göle, Çıldır, Posof, Damal ilçelerindeki bazı köyler belirlenmiştir.

3.1.2.2. Araştırmanın Kapsamı ve Sınırlılıkları

Araştırmada Ardahan merkez ve ilçelere ait köylerde belirlenen büyükbaş hayvan ve işletme sayıları Tarım ve Orman Bakanlığı Ardahan il müdürlüğü istatistik kayıtlarına göre tespit edilmiştir. Bu çalışmada ele alınan örneklemede yer alan işletmelerin büyükbaş hayvan varlığı veya sayısı dikkate alınarak, yapılan anket sayısı “basit tesadüfi örnekleme” yöntemine göre hesaplanmıştır. Bu tür örneklemede, elde etmenin gerekliliği ve evrendeki birimlerin listelenmesi olayı vardır. Basit tesadüfi örnekleme yöntemiyle evrendeki her birimin örnekleme seçilmesinde “eşit ve bağımsız” olma olasılığı var olmakta ve böylece yansızlık kuralı uygulanabilmektedir (Balcı, 2006: 84). Bu örneklem çerçevesinde araştırma alanı olan Ardahan ili ve ilçelerinde bulunan büyükbaş hayvancılık işletmelerindeki hayvan sayılarındaki “değişkenlik” birbirinden farklı olacağından, her bir ilçe ve köyde yapılan anket sayısı ayrı ayrı tespit

edilmektedir.

Ayrıca anketlerin bir kısmının gerçekleri tam olarak yansıtamayacağı ve mevcut popülasyonu gerektiği gibi temsil etmeyeceği düşünülerek anket sayısı % 5 olarak arttırılmıştır. Bu araştırmada, anket yapılan büyükbaş hayvan işletme sayısının belirlenirken yüzde 5 hata payı ve yüzde 95 “güvenirlilik” sınırları içerisinde kalmaya özen gösterilmiştir. (Demir ve Yavuz, 2010: 115). Anketlerin sonunda gerçekleştirilen hesaplamalar sonucunda, Ardahan ili, ilçeleri ve bazı köylerinde yapılan anket sayısı aşağıdaki formül ile hesaplanmıştır.

Anket sonuçlarının hesaplandığı formülde;

$$n = \frac{(\sum Nh * Sh)^2}{(\sum Nh)^2 * D^2 + [\sum Nh * (Sh)^2]} \quad D^2 = \frac{\bar{X} * 0,05}{t}$$

“N= Örnek hacmini, Nh=h’inci tabakaya ait örnekleme çerçevesindeki işletme sayısını, Sh= h’inci tabakadaki verilerin standart sapmasını, Sh2=h’inci tabakadaki verilerin varyansını, N= Örnekleme çerçevesindeki toplam işletme sayısını, X = Verilerin aritmetik ortalamasını, t= Güven aralığı için t tablo değerini, D= Ortalamadan % 5 sapmayı göstermektedir (Çallı, 2016: 21).”

3.1.2.3. Veri Toplama Yöntemi

Araştırmada veri toplama yöntemi olarak “nicel araştırma yöntemi” kullanılmıştır. Nicel araştırma yöntemi; nesnel bir şekilde bireylerin toplumdaki davranışlarını deney, gözlem ve test yoluyla ölçerek sayısal verilerle açıklayarak, bu sayısal veriler yoluyla çalışmaya konu olan olgu ve olayların gözlemlenebilir ve ölçülebilir olmasını sağlayan yöntemdir (Kurt, 2013: 9). Bu araştırmada, Ardahan ilinde farklı demografik özelliklere sahip işletme sahiplerinden oluşan örneklemden yola çıkılarak bu bireylere ilişkin genelleme yapılması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda, genellemeye ilişkin veri toplanarak anket tekniği uygulanmıştır. Anketler ise örnekleme oluşturan bireylerin belirli durumlara ilişkin tutum, davranış veya düşüncelerini ortaya koymayı amaçlayan sorulardan oluşan veri toplama araçlarıdır (Taşkıran, 2019: 96).

3.1.2.4. Anket Hazırlama Aşaması

Anket formlarının hazırlanmasında, daha önce konuyla ilgili yapılmış çalışmalardan faydalanılmıştır. Yapılan anket çalışması, kişisel bilgiler, hayvancılık işletmesi ile ilgili genel bilgiler, teşvik ve destekleme politikalarıyla ilgili bilgiler, yerel kalkınma ile ilgili bilgiler, genel sorular ve önerileriniz, kişisel yargılara verilen cevaplar olmak üzere altı adet bölümden oluşmaktadır. Çalışmanın amaçları çerçevesinde geliştirilerek ön anket formu hazırlanmış, ön anket çalışması yapılmış ve ortaya çıkan anketle ilgili aksaklıklar belirlenmiş ve nihai anket formu (EK 1) bu kapsamda yeniden hazırlanarak çoğaltılmıştır.

3.1.2.5. Verilerin Analizi ve Ki-Kare Testi

Çalışmada anket yoluyla elde edilen veriler belirli bir kodlama dâhilinde SPSS programında bilgisayara yüklenmiş sonuçlar işletme büyüklük gruplarına göre çapraz tablolar şeklinde frekans ve yüzde dağılımı olarak sunulmuştur. Araştırmada işletme sahiplerinin destekleme politikalarından yararlanma ve işletme sahiplerinin desteklemeler konusundaki bilinç düzeyi farklılıklar ortaya koyulmuştur. Araştırmada bazı sorular için ki-kare (chi-square) testi uygulanmış ve yorumlanmıştır. Ki-kare testi, gözlenen frekanslar ile beklenen frekanslar arasındaki farkın istatistik olarak anlamlı olup olmadığını ortaya koyar. Yine Ki-kare testinde, niteliksel olarak belirtilen veriler kullanılarak ölçümle belirtilen sürekli değişkenler de belli bir dereceden az veya çok olarak nitelendirme yapılmaktadır (Çallı, 2016: 22-23).

3.2. ARAŞTIRMA BULGULARI

Çalışmanın bu bölümünde, Ardahan ili ve çevresindeki büyükbaş hayvancılık işletme sahipleri ile birebir gerçekleştirilen anket çalışmasında yer alan araştırma bulguları, analiz edilmiştir.

3.2.1.İşletme Sahiplerinin Sosyo-Ekonomik ve Demografik Özelliklerine Ait Bulgular

3.2.1.1. İşletme Sahiplerinin Cinsiyet Durumları

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin cinsiyet durumları incelendiğinde

katılımcıların (n=410); %3,4'ü (n=14) kadın, %96,6'sı (n=396) erkektir. İşletme sahiplerinin cinsiyet durumları tablo-24'te gösterilmiştir.

Tablo 24. İşletme sahiplerinin cinsiyet durumları

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Kadın	14	3,4
Erkek	396	96,6
Toplam	410	100

3.2.1.2. İşletme Sahiplerinin Yaş Durumları

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin yaş durumları incelendiğinde katılımcıların (n=410); %3,9'u (n=16) 18-25, %15,9'u (n=65) 26-35, %29,5'i (n=121) 36-45, %20,7'si (n=85) 46-55, %30,0'u (n=123) 55 ve üstü yaşları aralığındadır. İşletme sahiplerinin yaş durumları tablo-25'te gösterilmiştir.

Tablo 25. İşletme sahiplerinin yaş durumları

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
18-25	16	3,9
26-35	65	15,9
36-45	121	29,5
46-55	85	20,7
55 ve üstü	123	30,0
Toplam	410	100

3.2.1.3. İşletme Sahiplerinin Eğitim Durumları

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin eğitim durumları incelendiğinde katılımcıların (n=410); %1,7'si (n=7) okumamış, %31,5'u (n=129) ilkokul, %23,9'u (n=98) ortaokul, %32,7'si (n=134) lise, %5,6'sı (n=23) yüksekokul, %4,6'sı (n=19) fakülte mezunudur. Doktora yapmış işletme sahibi bulunmamaktadır. İşletme sahiplerinin eğitim durumları tablo-26'da gösterilmiştir.

Tablo 26.İşletme sahiplerinin eğitim durumları

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Okumamış	7	1,7
İlkokul	129	31,5
Ortaokul	98	23,9
Lise	134	32,7
Yüksekokul	23	5,6
Fakülte	19	4,6
Doktora	-	-
Toplam	410	100

3.2.1.4. İşletme Sahiplerinin Sosyal Güvence Durumları

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin sosyal güvence durumları incelendiğinde katılımcıların (n=410); %39,5'inin (n=162) herhangi bir güvencesi olmadığı, %49,8'inin (n=204) Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)'ya bağlı olduğu, %6,8'inin (n=28) emekli sandığına bağlı olduğu, %3,9'unun (n=16) yeşil kartlı olduğu gözlenmiştir. İşletme sahiplerinin sosyal güvence durumları tablo-27'de gösterilmiştir.

Tablo 27. İşletme sahiplerinin sosyal güvence durumları

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Herhangi bir güvencem yok	162	39,5
SGK'ya bağlıyım	204	49,8
Emekli sandığına bağlıyım	28	6,8
Yeşil kartlıyım	16	3,9
Toplam	410	100

3.2.1.5. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Dışı Faaliyette Bulunma Durumları

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin hayvancılık dışı faaliyette bulunma durumları incelendiğinde katılımcıların (n=410); %34,4'ü (n=141) hayvancılık dışında başka iş yapmakta, %65,6'sı (n=269) sadece hayvancılık ile uğraşmaktadır. İşletme sahiplerinin hayvancılık dışı faaliyette bulunma durumları tablo-28'de gösterilmiştir.

Tablo 28. İşletme sahiplerinin hayvancılık dışı faaliyette bulunma durumları

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Evet	141	34,4
Hayır	269	65,6
Toplam	410	100

3.2.1.6. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Dışı Faaliyetleri

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin hayvancılık dışı faaliyetleri incelendiğinde toplam katılımcılardan (n=410); %34,4'ü (n=141) hayvancılık dışı faaliyette bulunduğu, %65,6'sının (n=269) sadece hayvancılık yaptığı gözlenmiştir. Hayvancılık dışı faaliyette bulunanların (n=141) %34,0'ı (n=48) kamu işçisi olarak, %17,0'ı (n=24) özel sektörde, %11,3'ü (n=16) serbest mesleklerde, %9,9'u (n=14) devlet memuru, 14,2'si (n=20) kendi işyerinde, 13,5'i (n=19) diğer işlerde çalışmaktadır. İşletme sahiplerinin hayvancılık dışı faaliyetleri tablo-29'da gösterilmiştir.

Tablo 29. İşletme sahiplerinin hayvancılık dışı faaliyetleri

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Kamu İşçisi	48	34,0
Özel Sektör	24	17,0
Serbest Meslek	16	11,3
Devlet Memuru	14	9,9
Kendi işyerim ver	20	14,2
Diğer	19	13,5
Toplam	141	100

3.2.2. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyetine Ait Bulgular

3.2.2.1. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Türleri

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin hayvancılık türleri incelendiğinde katılımcıların (n=410); %0,2'si (n=1) koyun yetiştiriciliği, %94,9'u (n=389) sığır yetiştiriciliği, %4,9'u (n=20) her iki türle de uğraşmaktadır. Diğer hayvancılık türleriyle uğraşan bulunmamaktadır. İşletme sahiplerinin hayvancılık türleri aşağıda tablo-30'da gösterilmiştir.

Tablo 30. İşletme sahiplerinin hayvancılık türleri

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Koyun Yetiştiriciliği	1	0,2
Sığır Yetiştiriciliği	389	94,9
Her İkisi de	20	4,9
Diğer	-	-
Toplam	410	100

3.2.2.2. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Yapma Amaçları

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin hayvancılık yapma amaçları incelendiğinde katılımcıların (n=410); %30,5'i (n=125) ev ihtiyacını karşılamak, %9,5'i (n=39) ticari amaçla, %60,0'ı (n=246) her iki amaç için hayvancılık işiyle uğraşmaktadır. İşletme sahiplerinin hayvancılık yapma amaçları tablo-31'de gösterilmiştir.

Tablo 31. İşletme sahiplerinin hayvancılık yapma amaçları

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Ev İhtiyacını Karşılamak	125	30,5
Ticari	39	9,5
Her İkisi de	246	60,0
Toplam	410	100

3.2.2.3. İşletmelerde Fiilen Çalışan Kişi Sayısı

Araştırma kapsamında işletmelerde fiilen çalışan kişi sayısı incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %19,0'ı (n=78) 1 kişi, %46,8'i (n=192) 2 kişi, %17,3'ü (n=71) 3 kişi, %6,6'sı (n=27) 4 kişi, %10,2'si (n=42) 5 ve üzeri kişi olmak üzere işletmede çalışmaktadır. İşletmelerde fiilen çalışan kişi sayısı tablo-32'de gösterilmiştir.

Tablo 32. İşletmelerde fiilen çalışan kişi sayısı

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
1	78	19,0
2	192	46,8
3	71	17,3
4	27	6,6
5 ve üzeri	42	10,2
Toplam	410	100

3.2.2.4. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyeti İle Uğraşma Durumları

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin hayvancılık faaliyeti ile uğraşma durumları incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %16,1'i (n=66) karlı bulduğu için, %34,9'u (n=143) ata, baba mesleği olduğu için, %12,4'ü (n=51) hepsini, %1,0'ı (n=4) hayvancılık desteklemeleri cazip olduğu için, %30,5'i (n=125) bu köyde ve civar köydeki insanlar bu işi yaptığı için, %5,1'i (n=21) diğer durumlardan dolayı hayvancılık faaliyeti ile uğraşmaktadır. İşletme sahiplerinin hayvancılık faaliyeti ile uğraşma durumları aşağıda tablo-33'te gösterilmiştir.

Tablo 33. İşletme sahiplerinin hayvancılık faaliyeti ile uğraşma durumları

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Karlı buluyorum	66	16,1
Ata, baba mesleği	143	34,9
Hepsi	51	12,4
Hayvancılık desteklemeleri oldukça cazip	4	1,0
Bu köyde ve civar köydeki insanlar bu işi yapar	125	30,5
Diğer	21	5,1
Toplam	410	100

3.2.2.5. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyeti İle Uğraşma Süreleri

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin hayvancılık faaliyeti ile uğraşma süreleri incelendiğinde toplam katılımcılardan (n=410); %9,8'i (n=40) 0-5 yıl, %7,6'sı (n=31) 6-10 yıl, %12,0'ı (n=49) 11-15 yıl, %11,5'i (n=47) 16-20 yıl, %59,3'ü (n=243) 20 yıl ve üzeri süredir hayvancılık faaliyeti ile uğraşmaktadır. İşletme sahiplerinin hayvancılık faaliyeti ile uğraşma süreleri tablo-34'te gösterilmiştir.

Tablo 34. İşletme sahiplerinin hayvancılık faaliyeti ile uğraşma süreleri

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
0-5 yıl	40	9,8
6-10 yıl	31	7,6
11-15 yıl	49	12,0
16-20 yıl	47	11,5
20 yıl ve üzeri	243	59,3
Toplam	410	100

3.2.2.6. İşletme Sahiplerinin Ortalama Gelir Dağılımları

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin ortalama gelir dağılımlarına bakıldığında katılımcılardan (n=410);

*Toplam kazanç sağlayan 409 kişi bulunmaktadır. Bu kişilerin ortalama 74000 TL gelir sağladığı görülmüştür. Kazanç sağlamayan 1 kişinin ise hayvancılığa yeni başladığından dolayı geliri olmadığı görülmüştür.

*Bitkisel üretimden 38 kişi kazanç sağlamıştır. Bitkisel üretimden bu 38 kişi ortalama 12000 TL gelir elde etmiştir. Bitkisel üretimden kazanç sağlayamayan 372 kişinin ise; bitkisel ürünleri hayvanlarının kaba yem ihtiyacını karşılamak için kullandığından dolayı gelir elde etmediği görülmüştür.

*Hayvansal üretimden kazanç sağlayan 409 kişi vardır. Bu kişilerin ortalama 53000 TL gelir sağladığı görülmüştür. Kazanç sağlamayan 1 kişinin ise hayvancılığa yeni başladığından dolayı geliri olmadığı görülmüştür.

*Destek ve Teşviklerden kazanç sağlayan 378 kişi vardır. Bu kişilerin ortalama 7000 TL destekleme veya teşvik parası aldığı görülmüştür. Teşvik veya Destekleme almayan 32 kişi vardır. Bu kişilerin ise hayvancılığa yeni başladığından, besi malı olduğundan, hayvan sayısı az olduğundan veya ticaretle uğraşıp hayvan alıp sattığından, vb. nedenlerden dolayı teşvik veya destekleme almadığı görülmüştür.

*Diğer kazanç sağlayan 166 kişi bulunmaktadır. Bu kişiler kurumlarda, serbest veya özel sektörde çalışan veya emekliği hak edip maaşı olan kişilerdir. Geriye kalan 244 kişi ise sadece hayvancılıkla uğraşıp başka geliri olmayan kişilerdir.

Tablo 35. İşletme sahiplerinin ortalama gelir dağılımları

Kategori	Kazanç Sağlayan (Kişi Sayısı)	Kazanç Sağlamayan (Kişi Sayısı)	Ortalama Kazanç (Bin TL)
Toplam Kazanç	409	1	73573,71
Bitkisel Üretim	38	372	12144,73
Hayvansal Üretim	409	1	52625,30
Destek, Teşvik	378	32	7445,23
Diğer Kazançlar	166	244	31961,44

3.2.2.7. İşletmelerdeki Hayvan Sayısı ve Irklarının Ortalama Durumları

Araştırma kapsamında işletmelerdeki hayvan sayısı ve ırklarının ortalama durumları incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410) beslediği hayvan ırklarına bakıldığında; inek cinsinde ortalama; 222 kişi 10 yerli inek, 258 kişi 11 melez inek, 194 kişi 15 kültür ırkı inek ve 395 kişi her ırktan 20 inek beslemektedir. Düve cinsinde ortalama; 54 kişi 6 yerli düve, 83 kişi 8 melez düve, 107 kişi 9 kültür ırkı düve ve 215 kişi her cinsten 9 düve beslemektedir. Dana cinsinde ortalama; 216 kişi 8 yerli dana, 254 kişi 9 melez dana, 190 kişi 11 kültür ırkı dana ve 395 kişi her cinsten 15 dana beslemektedir. Boğa cinsinde ortalama; 26 kişi 10 yerli boğa, 23 kişi 12 melez boğa, 166 kişi 2 kültür ırkı boğa ve 206 kişi her cinsten 4 boğa beslemektedir. Manda cinsinde ortalama; 2 kişi 8 yerli manda beslemektedir. Diğer cinslere bakıldığında koyun üretimi yapılmaktadır ve ortalama; 18 kişi ortalama 114 küçükbaş hayvan beslemektedir. İşletmelerdeki hayvan sayısı ve ırklarının ortalama durumları tablo-36'da gösterilmiştir.

Tablo 36. İşletmelerdeki hayvan sayısı ve ırklarının ortalama durumları

Hayvan Türü	Türü	Toplam Hayvan (baş)	Toplam Katılımcı	Ortalama Hayvan Sayısı
İnek	Yerli	2175	222	9,7973
	Melez	2930	258	11,3566
	Kültür	2897	194	14,9330
	Toplam	7937	395	20,0937
Düve	Yerli	337	54	6,2407
	Melez	638	83	7,6867
	Kültür	988	107	9,2336
	Toplam	1953	215	9,0837
Buzağı (Dana)	Yerli	1643	216	7,6065
	Melez	2343	254	9,2283
	Kültür	2108	190	11,0947
	Toplam	6094	395	15,4278
Boğa	Yerli	255	26	9,8077
	Melez	266	23	11,5652
	Kültür	300	166	1,8072
	Toplam	821	206	3,9854
Manda	Yerli	16	2	8
	Melez	-	-	-
	Kültür	-	-	-
	Toplam	16	2	8
Diğer Türler	Toplam	2056	18	114,2222

3.2.2.8. İşletme Sahiplerinin Harcama Kalemlerinin Öncelik Sıralaması

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin harcama kalemlerinin öncelik sıralaması incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %92,7'si (n=380) yem giderini birinci sırada, %1,7'si (n=7) ilaç giderini birinci sırada, %2,0'ı (n=8) barınak bakım, onarım giderini birinci sırada, %1,7'si (n=7) nakliye giderini birinci sırada, %2,0'ı (n=8) veteriner giderini birinci sırada işaretlemişlerdir. İşletme sahiplerinin harcama

kalemlerinin öncelik sıralaması tablo-37’de gösterilmiştir.

Tablo 37. İşletme sahiplerinin harcama kalemlerinin öncelik sıralaması

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Yem gideri	380	92,7
İlaç gideri	7	1,7
Barınak bakım, onarım gideri	8	2,0
Nakliye gideri	7	1,7
Veteriner gideri	8	2,0
Toplam	410	100

*Her kategori birinci sırada işaretlenmeyi gösterir.

3.2.2.9. İşletmelerin Üretim Tiplerinin Durumları

Araştırma kapsamında işletmelerin üretim tiplerine bakıldığında toplam katılımcılardan (n=410); %14,6’sı (n=60) süt üretimi yaptığı, %2,4’ü (n=10) et üretimi yaptığı, %4,6’sı (n=19) besicilik yaptığı, %78,3’ü (n=321) süt ve et üretimi yaptığı görülmektedir. İşletmelerin üretim tiplerinin durumları tablo-38’de gösterilmiştir.

Tablo 38. İşletmelerin üretim tiplerinin durumları

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Süt Üretimi	60	14,6
Et Üretimi	10	2,4
Besicilik	19	4,6
Süt ve Et Üretimi	321	78,3
Toplam	410	100

3.2.2.10. İşletmelerin Süt Üretimi Yapılan Ortalama Hayvan Sayısı ve Ortalama Hayvan Başı Süt Verimi

Araştırma kapsamında işletmelerin süt üretimi yapılan ortalama hayvan sayısı ve ortalama hayvan başı süt verimine bakıldığında toplam katılımcılardan (n=410); 396'sı hayvanlardan süt sağımı yaparken 14 kişi besicilik veya erkek hayvan üretimi yaptığı için süt sağım işlemi yapmamaktadır. İşletmelerde ortalama 16 baş hayvan sağımı yapılırken bir hayvandan ortalama 6 litre süt verimi elde etmektedir. İşletmelerin süt üretimi yapılan ortalama hayvan sayısı ve ortalama hayvan başı süt verimi aşağıda tablo-39'da gösterilmiştir.

Tablo 39. İşletmelerin süt üretimi yapılan ortalama hayvan sayısı ve ortalama hayvan başı süt verimi

Kategori	
Ortalama Sağılan Hayvan Sayısı (Baş)	16,10
Ortalama Hayvan Başı Süt Miktarı (Litre)	5,73

3.2.2.11. İşletmelerde Süt Sağımı Yapılma Şekli

Araştırma kapsamında işletmelerde süt sağımı yapılma şekline bakıldığında toplam katılımcılardan (n=410); %96,6'sı (n=396) hayvanlardan süt sağımı yaparken, %3,4'ü (n=14) besicilik veya erkek hayvan üretimi yaptığı için süt sağım işlemi yapmamaktadır. Süt sağımı yapan katılımcıların (n=396); %76,3'ü (n=302) elle sağım işlemi yaparken, %23,7'si (n=94) sağım makinası ile sağım işlemini yapmaktadır. İşletmelerde süt sağımı yapılma şekli tablo-40'da gösterilmiştir.

Tablo 40. İşletmelerde süt sağımı yapılma şekli

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Elle	302	76,3
Sağım Makinası İle	94	23,7
Toplam	396	100

3.2.2.12. İşletmelerin Süt Sağım Ünitesi Durumları

Araştırma kapsamında işletmelerin süt sağım ünitesinin olup olmadığına bakıldığında toplam katılımcıların (n=410); %3,9'u (n=16) süt sağım ünitesine sahipken, %96,1'inin (n=394) süt sağım ünitesi bulunmamaktadır. İşletmelerin süt sağım ünitesi durumları tablo-41'de gösterilmiştir.

Tablo 41. İşletmelerin süt sağım ünitesi durumları

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Evet	16	3,9
Hayır	394	96,1
Toplam	410	100

3.2.2.13. İşletme Sahiplerinin Sağımdan Sonra Sütü Muhafaza Etme Durumları

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin sağımdan sonra sütü muhafaza etme durumları incelendiğinde toplam katılımcılardan (n=410); %96,6'sı (n=396) hayvanlardan süt sağımı yaparken, %3,4'ü (n=14) besicilik veya erkek hayvan üretimi yaptığı için süt sağım işlemi yapmamaktadır. Süt sağımı yapan katılımcılardan (n=396); %9,1'i (n=36) sütü ahır içinde metal/plastik kaplarda, %5,6'sı (n=22) sütü ahır dışında soğutmalı tanklarda, %17,9'u (n=71) ahır dışında soğutmasız tanklarda, %64,9'u (n=257) sütü ahır dışında uygun ortamda kaplarda, %2,5'i (n=10) ise diğer şekillerde sütü muhafaza etmektedir. İşletme sahiplerinin sağımdan sonra sütü muhafaza etme durumları tablo-42'de gösterilmiştir.

Tablo 42. İşletme sahiplerinin sağımdan sonra sütü muhafaza etme durumları

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Ahır içinde metal/plastik kaplarda	36	9,1
Ahır dışında soğutmalı tanklarda	22	5,6
Ahır dışında soğutmasız tanklarda	71	17,9
Ahır dışında uygun ortamda kaplarda	257	64,9
Diğer	10	2,5
Toplam	396	100

3.2.2.14. İşletme Sahiplerinin Üretilen Sütü Değerlendirme Şekli

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin üretilen sütü değerlendirme şekli incelendiğinde toplam katılımcılardan (n=410); %96,6'sı (n=396) hayvanlardan süt sağımı yaparken, %3,4'ü (n=14) besicilik veya erkek hayvan üretimi yaptığı için süt sağım işlemi yapmamaktadır. Bundan dolayı süt sağımı yapan katılımcıların (n=396); %38,1'i (n=151) mandıraya verdiği, %0,8'i (n=3) sokakta sattığı, %61,1'i (n=242) peynir, yağ, yoğurt yaptığı görülmektedir. İşletme sahiplerinin üretilen sütü değerlendirme şekli tablo-43'te gösterilmiştir.

Tablo 43. İşletme sahiplerinin üretilen sütü değerlendirme şekli

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Mandıraya veriyorum	151	38,1
Sokakta satıyorum	3	0,8
Peynir, yağ, yoğurt yapıyorum	242	61,1
Toplam	396	100

3.2.2.15. İşletmelerde Besiye Alınan Hayvan Sayısının Durumları ve Yapılan Besiciliğin Türü

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin besiye aldıkları hayvan sayısı incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %19,3'ü (n=79) besiye hayvan aldığı, %80,7'sinin (n=331) hayvanlarını özel besiye almadıkları, besiye hayvan alan 79 kişinin ortalama 21 hayvan beslediği görülmektedir. Yapılan besiciliğin türüne bakıldığında ise besiye hayvan alan katılımcıların (n=79); %60,8'i (n=48) kurban besisi, %39,2'si kurban (mezbaha) besisi yapmaktadır. İşletme sahiplerinin besiye alınan hayvan sayısının durumları ve yapılan besiciliğin türü tablo-44 ve tablo-45'te gösterilmiştir.

Tablo 44. İşletmelerde besiye alınan hayvan sayısının durumları

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Besicilik Yapan	79	19,3
Besicilik Yapmayan	331	80,7
Toplam	410	100

Tablo 45. İşletmelerde yapılan besiciliğin türü

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Kurban besisi	48	60,8
Kombina (mezbaha) besisi	31	39,2
Toplam	79	100

3.2.2.16. İşletmelerde Bulunan Hayvanların Otlak Alanları

Araştırma kapsamında işletmelerde bulunan hayvanların otlak alanları incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %0,7'si (n=3) hayvanları otlatmadığı içerde ahırda baktığı, %93,9'u (n=385) köyün ortak merasında otlatıldığı, %4,4'ü (n=18) kendi arazisinde otlatıldığı, %1,0'ı (n=4) kiraladığı özel arazide otlatıldığı görülmektedir. İşletmelerde bulunan hayvanların otlak alanları tablo-46'da gösterilmiştir.

Tablo 46. İşletmelerde bulunan hayvanların otlak alanları

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Otlatılmıyor	3	0,7
Köyün ortak merasında	385	93,9
Kendi arazimde	18	4,4
Kiraladığım özel merada	4	1,0
Toplam	410	100

3.2.2.17. İşletmelerde Bulunan Hayvanların Ahırda Bulunma Durumları

Araştırma kapsamında işletmelerde bulunan hayvanların ahırda bulunma durumları incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %98,5'i (n=404) kış aylarında, %0,2'si (n=1) yaz aylarında, %1,2'si (n=5) bütün yıl boyunca hayvanlarını ahır içinde bulundurmaktadır. İşletmelerde bulunan hayvanların ahırda bulunma durumları tablo-47'de gösterilmiştir.

Tablo 47. İşletmelerde bulunan hayvanların ahırda bulunma durumları

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Kış aylarında	404	98,5
Yaz aylarında	1	0,2
Bütün yıl boyunca	5	1,2
Toplam	410	100

3.2.2.18. İşletme Bölgesindeki Mera Alanlarının Yeterlilik Durumu

Araştırma kapsamında işletme bölgesindeki mera alanlarının yeterlilik durumu incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %57,6'sı (n=236) mera alanının yeterli olduğunu, %42,4'ü (n=174) mera alanının yeterli olmadığını söylemiştir. İşletme bölgesindeki mera alanlarının yeterlilik durumu tablo-48'de gösterilmiştir.

Tablo 48. İşletme bölgesindeki mera alanlarının yeterlilik durumu

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Evet	236	57,6
Hayır	174	42,4
Toplam	410	100

3.2.2.19.İşletme Sahiplerinin Hayvanların Kaba Yem İhtiyacını Karşılama Durumu

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin hayvanların kaba yem ihtiyacını karşılama durumu incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %44,4'ü (n=182) hayvanların kaba yem ihtiyacını karşılayabildiğini, %55,6'sı (n=228) hayvanların kaba yem ihtiyacını karşılayamadığını söylemiştir. İşletme sahiplerinin hayvanların kaba yem ihtiyacını karşılama durumu tablo-49'da gösterilmiştir.

Tablo 49. İşletme sahiplerinin hayvanların kaba yem ihtiyacını karşılama durumu

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Evet	182	44,4
Hayır	228	55,6
Toplam	410	100

3.2.2.20. İşletme Sahiplerinin Önemine Göre Kaba Yem Tercih Sıralaması

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin önemine göre kaba yem tercih sıralaması incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %91,7'si (n=376) otu birinci sırada işaretlemiştir. Sebebi yörede çayır alanlarının çok olmasından kaynaklanmaktadır. %6,3'ü (n=26) birinci sırada samanı işaretlemişlerdir. Samanı daha çok dışardan temin etmektedirler. %1,7'si (n=7) yoncayı birinci sırada işaretlemişlerdir. Burada ekim alanı olan kişilerin yoncayı tercih ettiği gözlemlenmiştir. %0,2'si (n=1) diğer kaba yem çeşitlerini (arpa, buğday, yulaf, fı, koronga vb.) tercih ettiği görülmektedir. İşletme sahiplerinin önemine göre kaba yem tercih sıralaması aşağıda tablo-50'de gösterilmiştir.

Tablo 50. İşletme sahiplerinin önemine göre kaba yem tercih sıralaması

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Ot	376	91,7
Saman	26	6,3
Yonca	7	1,7
Diğerleri	1	0,2
Toplam	410	100

*Her kategori birinci sırada işaretlenmeyi gösterir.

3.2.2.21. İşletme Sahiplerinin Kaba Yem Sıkıntısı Durumu

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin kaba yem sıkıntısı durumu incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %58,0'ı (n=238) kaba yem sıkıntısının mevsime bağlı olarak yıldan yıla değiştiğini, %34,4'ü (n=141) kaba yem sıkıntısının her zaman olduğunu, %7,6'sı (n=31) kaba yem sıkıntısının olmadığını söylemiştir. İşletme sahiplerinin kaba yem sıkıntısı durumu tablo-51'de gösterilmiştir.

Tablo 51. İşletme sahiplerinin kaba yem sıkıntısı durumu

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Mevsime bağlı olarak yıldan yıla değişiyor	238	58,0
Her zaman oluyor	141	34,4
Olmuyor	31	7,6
Diğer	-	-
Toplam	410	100

3.2.2.22. İşletme Sahiplerinin Hazır Yem Kullanma Durumları

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin hazır yem kullanma durumları incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %76,6'sı (n=314) hazır yem kullandığını, %23,4'ü (n=96) hazır yem kullanmadığını söylemiştir. İşletme sahiplerinin hazır yem kullanma durumları tablo-52'de gösterilmiştir.

Tablo 52. İşletme sahiplerinin hazır yem kullanma durumları

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Evet	314	76,6
Hayır	96	23,4
Toplam	410	100

3.2.2.23. İşletme Sahiplerinin Kiralanan Dahil Araziye Sahip Olma, Sahip Oldukları Arazi, İşledikleri Arazinin Ortalama Durumları

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin kiralanan dahil araziye sahip olma, sahip oldukları arazi ve işledikleri arazinin ortalama durumları incelendiğinde toplam katılımcılardan (n=410);

*Kiralanan dahil arazisi olan 396 kişinin olduğu, 14 kişinin ise araziye sahip olmadığı görülmüştür. 396 kişi ortalama 85 dekar kiralanan dahil araziye sahiptir.

*İşletme sahiplerden 349 kişi araziye sahiptir. 61 kişinin ise arazisi bulunmamaktadır. Arazisi olan kişiler ortalama 56 dekar araziye sahiptir.

*Araziyi işleyen toplam katılımcı sayısı 396 kişidir. 14 kişi arazi işlememektedir. Arazisini işleyen kişiler ortalama 79 dekar arazi kullanmaktadır.

Tablo 53. İşletme sahiplerinin kiralanan dahil araziye sahip olma, sahip oldukları arazi, işledikleri arazinin ortalama durumları

Kategori	Kiralanan Dahil	Sahip Olunan	İşlenen Arazi
Arazisi olan (kişi)	396	349	396
Arazisi olmayan (kişi)	14	61	14
Ortalama Arazi (da)	84,654	55,604	78,969

3.2.2.24. İşletme Sahiplerinin Arazilerini Ürün Tiplerine Ayırma Durumu

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin arazilerini ürün tiplerine ayırma durumu incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %96,3'ü (n=395) arazisini ota, %74,4'ü (n=305) arazisini tahıla, %16,8'i (n=69) arazisini yem bitkilerine, %8,5'i (n=35) arazisini yoncaya, %1,7'si (n=7) arazisini endüstri bitkilerine, %4,1'i (n=17) arazisini diğer ürün tiplerine ayırmaktadır. İşletme sahiplerinin arazilerini ürün tiplerine ayırma durumu aşağıda tablo-54'te gösterilmiştir.

Tablo 54. İşletme sahiplerinin arazilerini ürün tiplerine ayırma durumu

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Ot	395	96,3
Tahıl	305	74,4
Yem Bitkileri	69	16,8
Yonca	35	8,5
Endüstri Bitkileri	7	1,7
Diğer	17	4,1

*Bir den fazla seçenek işaretleme yapılmıştır.

3.2.3. İşletme Sahiplerinin Teşvik ve Destekleme Politikalarıyla İlgili Bulgular

3.2.3.1. İşletme Sahiplerinin Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma ve Kaç Kez Aldığı Durumları

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin teşvik ve destekleme ödemesi alma ve kaç kez aldığı durumları incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %92,9'u (n=381) teşvik ve destekleme ödemesi aldığını, %7,1'i (n=29) teşvik ve destekleme ödemesi almadığını belirtmiştir. Teşvik ve destekleme ödemesi alan katılımcıların (n=381); %3,9'u (n=15) 1 kez, %5,2'si (n=20) 2 kez, %8,4'ü (n=32) 3 kez, %7,1'i (n=27) 4 kez, %75,3'ü (n=287) 5 ve üzeri olarak yararlanmışlardır. İşletme sahiplerinin teşvik ve destekleme ödemesi alma ve kaç kez aldığı durumları aşağıdaki tablo-55 ve tablo-56'da gösterilmiştir.

Tablo 55. İşletme sahiplerinin teşvik veya destekleme ödemesi alma durumu

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Evet	381	92,9
Hayır	29	7,1
Toplam	410	100

Tablo 56. İşletme sahiplerinin teşvik veya desteklemeleri kaç kez aldığı durumları

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
1	15	3,9
2	20	5,2
3	32	8,4
4	27	7,1
5 ve üzeri	287	75,3
Toplam	381	100

3.2.3.2. İşletme Sahiplerinin Teşvik veya Destekleme Ödemesi Almama Sebepleri

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin teşvik ve destekleme ödemesi almama sebepleri incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %0,2'si (n=1) haberi olmadığından, %0,2'si (n=1) vergi veya geri alınma endişesiyle, %1,0'ı (n=4) bürokratik işlemlerin çok olmasından, %0,7'si (n=3) hayvan sayısı yetersiz olduğundan, %0,5'i (n=2) kurum veya kuruluşlara üye olmadığından, %6,6'sı (n=27) diğer sebeplerden (yeni işletme sahibi olma vb. durumlar) teşvik veya destekleme ödemesi almamıştır. İşletme sahiplerinin teşvik ve destekleme ödemesi almama sebepleri aşağıda tablo-57'de gösterilmiştir.

Tablo 57. İşletme sahiplerinin teşvik veya destekleme ödemesi almama sebepleri

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Haberim olmadı	1	0,2
Verilen destek miktarını az buldum	-	-
Vergi veya geri alınma endişesiyle başvurmadım	1	0,2
Bürokratik işlemlerin çok olması	4	1,0
Hayvan sayım yetersiz	3	0,7
Kurum veya kuruluşlara üye olmadığım için başvurmadım	2	0,5
Başvurdum fakat kurum veya kuruluşlara üye olmadığım için kabul edilmedi	-	-
Diğer Sebepler	27	6,6

*Bir den fazla seçenek işaretleme yapılmıştır.

3.2.3.3. İşletme Sahiplerinin Faydalandığı Teşvik veya Destekleme Kalemleri

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin faydalandığı teşvik veya destekleme kalemleri incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %25,9'u (n=106) para desteği, %17,6'sı (n=72) hayvan başına destek, %2,0'ı (n=8) onaylı süt çiftliği desteği, %44,1'i (n=181) suni tohumlamadan doğan buzağı desteği, %3,7'si (n=15) hayvan hastalığı (kesim, imha) tazminatı, %4,1'i (n=17) ahır yapımı desteği, %47,1'i (n=193) gübre ve mazot desteği, %33,2'si (n=136) kredi desteği, %3,9'u (n=16) tarım aleti desteği, %58,8'i (n=241) diğer (dana parası) desteklemesi almıştır. İşletme sahiplerinin faydalandığı teşvik veya destekleme kalemleri tablo-58'de gösterilmiştir

Tablo 58. İşletme sahiplerinin faydalandığı teşvik veya destekleme kalemleri

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Para desteği	106	25,9
Hayvan başına destek	72	17,6
Onaylı süt çiftliği desteği	8	2,0
Suni tohumlamadan doğan buzağı desteği	181	44,1
Hayvan hastalığı (kesim, imha) tazminatı	15	3,7
Ahır yapımı desteği	17	4,1
Gübre veya mazot desteği	193	47,1
Kredi desteği	136	33,2
Tarım aleti alımı	16	3,9
Diğer	241	58,8

*Bir den fazla seçenek işaretleme yapılmıştır.

3.2.3.4. İşletme Sahiplerinin Teşvik veya Destekleme Aldığı Kurumlar

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin teşvik veya destekleme aldığı kurumlar incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %78,5'i (n=322) Ardahan Tarım ve Orman Müdürlüğü'nden, %1,5'i (n=6) Tarım ve Kırsal Kalkınma İl Koordinatörlüğü (TKDK)'dan, %45,6'sı (n=187) Ardahan Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği'nden, %0,2'si (n=1) Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA)'dan, %31,7'si (n=130)

Bankadan, %1,0'ı (n=4) diğer kurumlardan teşvik veya destekleme almıştır. İşletme sahiplerinin teşvik veya destekleme aldığı kurumlar tablo-59'da gösterilmiştir.

Tablo 59. İşletme sahiplerinin teşvik veya destekleme aldığı kurumlar

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Ardahan Tarım ve Orman Müdürlüğü	322	78,5
Tarım ve Kırsal Kalkınma İl Koordinatörlüğü (TKDK)	6	1,5
Ardahan Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği	187	45,6
Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA)	1	0,2
Bankalar	130	31,7
Diğer Kurumlar	4	1,0

*Bir den fazla seçenek işaretleme yapılmıştır.

3.2.3.5. İşletme Sahiplerinin Başvuru Şartlarından Endişelenme Durumu

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin başvuru şartlarından endişelenme durumu incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %29,0'ı (n=119) başvuru şartlarının korkuttuğunu, %71,0'ı (n=291) başvuru şartlarının korkutmadığını söylemiştir. İşletme sahiplerinin başvuru şartlarından endişelenme durumu tablo-60'da gösterilmiştir.

Tablo 60. İşletme sahiplerinin başvuru şartlarından endişelenme durumu

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Evet	119	29,0
Hayır	291	71,0
Toplam	410	100

3.2.3.6. Teşvik veya Desteklemelerin Ardahan’a Uyumlu Olma Durumu

Araştırma kapsamında teşvik ve desteklemelerin Ardahan’a uyumlu olma durumu incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %61,5’i (n=252) teşvik ve desteklemelerin Ardahan’a uyumlu olduğunu, %38,5’i (n=158) teşvik ve desteklemelerin Ardahan’a uyumlu olmadığını söylemiştir. Teşvik ve desteklemelerin Ardahan’a uyumlu olma durumu tablo-61’de gösterilmiştir.

Tablo 61. Teşvik veya desteklemelerin Ardahan’a uyumlu olma durumu

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Evet	252	61,5
Hayır	158	38,5
Toplam	410	100

3.2.3.7. İşletme Sahiplerinin Yapılan Teşvik veya Desteklemelerden Pışman Olma Durumu

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin teşvik ve destekleme ödemesi alma durumları incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %92,9’u (n=381) teşvik ve destekleme ödemesi aldığı, %7,1’i (n=29) teşvik ve destekleme ödemesi almadığı tespit edilmişti. Teşvik ve destekleme ödemesi alan katılımcıların (n=381); %12,1’i (n=46) teşvik ve desteklemelerden pışman olduğunu, %87,9’u (n=335) teşvik ve desteklemelerden pışman olmadığını söylemiştir. İşletme sahiplerinin yapılan teşvik ve desteklemelerden pışman olma durumu tablo-62’de gösterilmiştir.

Tablo 62. İşletme sahiplerinin yapılan teşvik veya desteklemelerden pışman olma durumu

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Evet	46	12,1
Hayır	335	87,9
Toplam	381	100

3.2.3.8. İşletme Sahiplerinin Yapılan Teşvik veya Desteklemelerde Bölgesel veya Yöresel Farklılıkları Bilme Durumu

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin yapılan teşvik ve desteklemelerde bölgesel veya yöresel farklılıkları bilme durumu incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %15,1'i (n=62) yapılan teşvik ve desteklemelerde bölgesel veya yöresel farklılıkları bildiğini, %84,9'u (n=348) yapılan teşvik ve desteklemelerde bölgesel veya yöresel farklılıkları bilmediğini söylemiştir. İşletme sahiplerinin yapılan teşvik ve desteklemelerde bölgesel veya yöresel farklılıkları bilme durumu aşağıda tablo-63'te gösterilmiştir.

Tablo 63. İşletme sahiplerinin yapılan teşvik veya desteklemelerde bölgesel veya yöresel farklılıkları bilme durumu

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Evet	62	15,1
Hayır	348	84,9
Toplam	410	100

3.2.3.9. İşletme Sahiplerinin Teşvik veya Desteklemelerden Yararlanabilmek İçin Kurum veya Kuruluşlara Üye Olmanın Gerekliliğini Bilme Durumu

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin teşvik ve desteklemelerden yararlanabilmek için kurum veya kuruluşlara üye olmanın gerekliliğini bilme durumu incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %84,1'i (n=345) bildiğini, %15,9'u (n=65) bilmediğini söylemiştir. İşletme sahiplerinin teşvik ve desteklemelerden yararlanabilmek için kurum veya kuruluşlara üye olmanın gerekliliğini bilme durumu tablo-64'te gösterilmiştir.

Tablo 64. İşletme sahiplerinin teşvik veya desteklemelerden yararlanabilmek için kurum veya kuruluşlara üye olmanın gerekliliğini bilme durumu

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Evet	345	84,1
Hayır	65	15,9
Toplam	410	100

3.2.3.10. İşletme Sahiplerinin Kurum veya Kuruluşlara Üyelik Durumu

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin kurum veya kuruluşlara üyelik durumu incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %97,8'i (n=401) üye olduğunu, %2,2'si (n=9) üye olmadığını söylemiştir. İşletme sahiplerinin kurum veya kuruluşlara üyelik durumu tablo-65'te gösterilmiştir.

Tablo 65. İşletme sahiplerinin kurum veya kuruluşlara üyelik durumu

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Evet	401	97,8
Hayır	9	2,2
Toplam	410	100

3.2.3.11. İşletme Sahiplerinin Üye Oldukları Kurumlar

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin üye oldukları kurumlar incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %97,6'sı (n=400) İl Tarım Müdürlüğü'ne, %46,6'sı (n=191) Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği'ne, %3,7'si (n=15) süt üreticileri birliğine, %5,4'ü (n=22) hayvancılık faaliyeti yürüten tarımsal amaçlı kooperatiflere, %1,0'ı (n=4) diğer kurumlara üye oldukları görülmüştür. İşletme sahiplerinin üye oldukları kurumlar tablo-66'da gösterilmiştir.

Tablo 66. İşletme sahiplerinin üye oldukları kurumlar

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
İl Tarım Müdürlüğü	400	97,6
Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği	191	46,6
Süt üreticileri birliği	15	3,7
Hayvancılık faaliyeti yürüten tarımsal amaçlı kooperatif	22	5,4
Diğer	4	1,0

*Bir den fazla seçenek işaretleme yapılmıştır.

3.2.3.12. İşletme Sahiplerinin Kurum veya Kuruluşlara Üye Olmama Nedenleri

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin kurum veya kuruluşlara üyelik durumu incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %97,8'i (n=401) üye olduğu, %2,2'si (n=9) üye olmadığını tespit edilmiştir. Kurum veya kuruluşlara üye olmama nedenleri incelendiğinde, kurum veya kuruluşlara üye olmayan katılımcıların (n=9); %22,2'si (n=2) hayvan sayısı yetersiz olduğu için, %77,8'i (n=7) gerek duymadığı için kurum veya kuruluşlara üye olmamıştır. Kurum veya kuruluşlara üye olmayanların durumu aşağıda tablo-67'de gösterilmiştir.

Tablo 67. İşletme sahiplerinin kurum veya kuruluşlara üye olmama nedenleri

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Birlik kayıt ve aidatları çok yüksek	-	-
Hayvan sayım kayıt olmak için yetersiz kalıyor	2	22,2
Üretici birliklerinin faydalı olmadığını düşünüyorum	-	-
İşlemleri çok fazla	-	-
Gerek duymuyorum	7	77,8
Toplam	9	100

3.2.3.13. İşletme Sahiplerinin Banka Kredisi Kullanma Durumu

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin banka kredisi kullanma durumu incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %35,9'u (n=147) banka kredisi kullanmış, %64,1'i (n=263) banka kredisi kullanmamıştır. İşletme sahiplerinin banka kredisi kullanma durumu tablo-68'de gösterilmiştir.

Tablo 68. İşletme sahiplerinin banka kredisi kullanma durumu

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Evet	147	35,9
Hayır	263	64,1
Toplam	410	100

3.2.3.14. İşletme Sahiplerinin Banka Kredisi Kullanma Nedenleri

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin banka kredisi kullanma nedenleri incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %35,6'sı (n=146) hayvan aldığı için, %6,1'i (n=25) yeni ahır yaptırdığı için, %2,7'si (n=11) ahırını tamir ettirdiği için, %30,2'si (n=124) hayvancılık destek ödemeleri olduğu için, %32,9'u (n=135) yem masraflarını karşılamak için, %33,4'ü (n=137) işletmesini büyütmek için banka kredisi kullanmıştır. İşletme sahiplerinin banka kredisi kullanma nedenleri aşağıda tablo-69'da gösterilmiştir.

Tablo 69. İşletme sahiplerinin banka kredisi kullanma nedenleri

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Hayvan aldım	146	35,6
Yeni ahır yaptım	25	6,1
Ahırımı tamir ettirdim	11	2,7
Hayvancılık destek ödemeleri olduğu için	124	30,2
Yem masraflarını karşılamak için	135	32,9
İşletmemi büyütmek için	137	33,4

*Bir den fazla seçenek işaretleme yapılmıştır.

3.2.3.15. İşletme Sahiplerinin Hangi Hayvan Türüne Daha Fazla Para Teşvik veya Destekleme Verildiğini Bilme Durumu

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin hangi hayvan türüne daha fazla para teşvik ve destekleme verildiğini bilme durumu incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %11,0'ı (n=45) ineğe, %1,7'si (n=7) düveye, %50,5'i (n=207) buzağıya (danaya), %0,5'i (n=2) boğaya, %0,2'si (n=1) mandaya, %34,1'i (n=140) suni tohumlamaya, %2,0'ı (n=8) küçükbaşaya daha fazla para teşvik ve desteklemesi verildiğini söylemiştir. İşletme sahiplerinin hangi hayvan türüne daha fazla para teşvik ve destekleme verildiğini bilme durumu tablo-70'de gösterilmiştir.

Tablo 70. İşletme sahiplerinin hangi hayvan türüne daha fazla para teşvik veya destekleme verildiğini bilme durumu

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
İnek	45	11,0
Düve	7	1,7
Buzağı (Dana)	207	50,5
Boğa	2	0,5
Manda	1	0,2
Suni Tohumlama	140	34,1
Küçükbaş	8	2,0
Diğer	-	-
Toplam	410	100

3.2.3.16. İşletmelerin Hayvanlarına Her Yıl Yaptırdığı Rutin Aşıların Durumu

Araştırma kapsamında işletmelerin hayvanlarına her yıl yaptırdığı rutin aşıların durumu incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %98,5'i (n=404) şap, %10,7'si (n=44) sığır vebası, %91,5'i (n=375) brusella, %85,1'i (n=349) yanı kara, %91,7'si (n=376) şarbon, %12,0'ı (n=49) diğer (karma, çiçek vb.) aşıları yaptırmaktadır. İşletmelerin hayvanlarına her yıl yaptırdığı rutin aşıların durumu tablo-71'de gösterilmiştir.

Tablo 71. İşletmelerin hayvanlarına her yıl yaptırdığı rutin aşıların durumu

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Şap	404	98,5
Sığır vebası	44	10,7
Brusella	375	91,5
Yanı kara	349	85,1
Şarbon	376	91,7
Diğer	49	12,0

*Bir den fazla seçenek işaretleme yapılmıştır.

3.2.3.17. İşletme Sahiplerinin Hayvanlarda Önemli Bir Hastalıkla Karşılaşma ve Hayvanların Hastalık veya Ölümünden Dolayı Tazminat Desteği Alma Durumu

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin hayvanlarda önemli bir hastalıkla karşılaşma ve hayvanların hastalık veya ölümünden dolayı tazminat desteği alma durumu incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %28,3'ü (n=116) hayvanlarda hastalıkla karşılaştığı, %71,7'si (n=294) hayvanlarda önemli bir hastalıkla karşılaşmadığını söylemiştir. Hayvanlarında hastalıkla karşılaşan katılımcıların (n=116); %16,4'ü (n=19) hayvanların hastalık veya ölümünden dolayı tazminat desteği aldığı, %83,6'sı (n=97) hayvanların hastalık veya ölümünden dolayı tazminat desteği almadığı görülmüştür. İşletme sahiplerinin hayvanlarda önemli bir hastalıkla karşılaşma ve hayvanların hastalık veya ölümünden dolayı tazminat desteği alma durumları aşağıdaki tablo-72 ve tablo-73'te gösterilmiştir.

Tablo 72. İşletme sahiplerinin hayvanlarda önemli bir hastalıkla karşılaşma durumu

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Evet	116	28,3
Hayır	294	71,7
Toplam	410	100

Tablo 73. İşletme sahiplerinin hayvanların hastalık veya ölümünden dolayı tazminat desteği alma durumu

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Evet	19	16,4
Hayır	97	83,6
Toplam	116	100

3.2.3.18. İşletme Sahiplerinin Önemli Gördüğü Hayvancılık Problemleri

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin önemli gördüğü hayvancılık problemleri incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %90,7'si (n=372) kaba yem sıkıntısını, %40,5'i (n=166) hayvan hastalıklarını, %32,7'si (n=134) yetersiz hayvan barınaklarını, %60,0'ı (n=246) yetersiz işgücünü, %22,0'ı (n=90) suni tohumlama başarısızlığını, %55,6'sı (n=228) yetersiz sermayeyi, %72,7'si (n=298) yetersiz araziyi, %91,0'ı (n=373) yüksek yem fiyatlarını, %34,4'ü (n=141) yetersiz merayı, %0,7'si (n=3) diğer durumları önemli hayvancılık problemi olarak görmektedir. İşletme sahiplerinin önemli gördüğü hayvancılık problemleri aşağıda tablo-74'te gösterilmiştir.

Tablo 74. İşletme sahiplerinin önemli gördüğü hayvancılık problemleri

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Kaba yem sıkıntısı	372	90,7
Hayvan hastalıkları	166	40,5
Yetersiz hayvan barınakları	134	32,7
Yetersiz işgücü	246	60,0
Suni tohumlama başarısızlığı	90	22,0
Yetersiz sermaye	228	55,6
Yetersiz arazi	298	72,7
Yüksek yem fiyatları	373	91,0
Yetersiz mera	141	34,4
Diğer	3	0,7

*Bir den fazla seçenek işaretleme yapılmıştır.

3.2.3.19. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Teşvik ve Desteklemelerini Öğrenme Durumları

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin hayvancılık teşvik ve desteklemelerini öğrenme durumları incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %66,8'i (n=274) köy muhtarından, %12,2'si (n=50) televizyondan, %8,3'ü (n=34) köye asılan afiş ve broşürlerden, dağıtılan kitapçıklardan, %50,2'si (n=206) akraba ve komşulardan, %8,8'i

(n=36) tarım danışmalarından, %3,7'si (n=15) köye gelen tarım bakanlığı personelinde, %8'3'ü (n=34) internet (tarım bakanlığı internet sayfasından) teşvik ve desteklemelerin olduğunu öğrenmişlerdir. İşletme sahiplerinin hayvancılık teşvik ve desteklemelerini öğrenme durumları tablo-75'de gösterilmiştir.

Tablo 75. İşletme sahiplerinin hayvancılık teşvik ve desteklemelerini öğrenme durumları

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Köy muhtarından	274	66,8
Televizyondan	50	12,2
Köye asılan afiş ve broşürlerden, dağıtılan kitapçıklardan	34	8,3
Akraba ve komşulardan	206	50,2
Tarım danışmanlarından	36	8,8
Köye gelen tarım bakanlığı personelinde	15	3,7
İnternet (tarım bakanlığı internet sayfasından)	34	8,3

*Bir den fazla seçenek işaretleme yapılmıştır.

3.2.3.20. İşletme Sahiplerinin Ardahan'da Uygulanan Özel Programlardan Haberdar Olma Durumları

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin Ardahan'da uygulanan özel programlardan haberdar olma durumları incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %6,1'i (n=25) haberdar olduğunu, %93,9'u (n=385) bu programlardan haberdar olmadığını söylemiştir. İşletme sahiplerinin Ardahan'da uygulanan özel programlardan haberdar olma durumları tablo-76'da gösterilmiştir.

Tablo 76. İşletme sahiplerinin Ardahan'da uygulanan özel programlardan haberdar olma durumları

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Evet	25	6,1
Hayır	385	93,9
Toplam	410	100

3.2.3.21. İşletme Sahiplerine Ardahan'da Uygulanan Özel Programlar Hakkında Eğitim Çalışmaları Yapılma Durumu

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin Ardahan'da uygulanan özel programlar hakkında eğitim çalışmalarının yapılma durumu incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %4,9'u (n=20) eğitim çalışmalarının yapıldığını, %95,1'i (n=390) eğitim çalışmalarının yapılmadığını söylemiştir. İşletme sahiplerinin Ardahan'da uygulanan özel programlar hakkında eğitim çalışmalarının yapılma durumu aşağıda tablo-77'de gösterilmiştir.

Tablo 77. İşletme sahiplerine Ardahan'da uygulanan özel programlar hakkında eğitim çalışmaları yapılma durumu

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Evet	20	4,9
Hayır	390	95,1
Toplam	410	100

3.2.3.22. İşletme Sahiplerinin Ardahan'da Uygulanan Özel Programlar Kapsamında Aldıkları Eğitimin Kazandırdıkları

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin Ardahan'da uygulanan özel programlar kapsamında aldıkları eğitimin kazandırdıkları incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %2,4'ü (n=10) sadece programdan haberdar olduklarını, hiçbir şey öğrenmediklerini, %2,0'ı (n=8) hayvancılıkla ilgili yeni bilgiler öğrendiğini, %2,0'ı (n=8) modern hayvancılık ve verim artışının sağlanması için neler yapılması gerektiğini öğrendiğini, %0,7'si (n=3) yeni insanlarla tanışma fırsatı olduğunu, %0,5'i (n=2) kendileri için bir şeyler yapıldığını görmek onları mutlu ettiğini söylemişlerdir. İşletme sahiplerinin Ardahan'da uygulanan özel programlar kapsamında aldıkları eğitimin kazandırdıkları tablo-78'de gösterilmiştir.

Tablo 78. İşletme sahiplerinin Ardahan’da uygulanan özel programlar kapsamında aldıkları eğitimin kazandırdıkları

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Sadece programdan haberdar olduk, hiçbir şey öğrenmedim	10	2,4
Hayvancılıkla ilgili yeni bilgiler öğrendik	8	2,0
Modern hayvancılık ve verim artışının sağlanması için neler yapmamız gerektiğini öğrendik	8	2,0
Yeni insanlarla tanışma fırsatımız oldu	3	0,7
Bizim için bir şeyler yapıldığını görmek bizi mutlu etti	2	0,5

*Bir den fazla seçenek işaretleme yapılmıştır.

3.2.3.23.İşletmelerde Son Yıllarda Hayvan Sayısında Artış Olma/Olmama Durumu

Araştırma kapsamında işletmelerde son yıllarda hayvan sayısında artış olma/olmama durumu incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %46,3’ü (n=190) hayvan sayısında artış olduğunu, %53,7’si (n=220) son yıllarda artış olmadığını söylemiştir. İşletmelerde son yıllarda hayvan sayısında artış olma/olmama durumu tablo-79’da gösterilmiştir.

Tablo 79. İşletmelerde son yıllarda hayvan sayısında artış olma/olmama durumu

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Evet	190	46,3
Hayır	220	53,7
Toplam	410	100

3.2.3.24.İşletmelerin Hayvan Sayısında Artış Olduysa Teşvik veya Desteklemelere Bağlı Olma Durumu

Araştırma kapsamında işletmelerin hayvan sayısında artış olduysa teşvik veya desteklemelere bağlı olma durumu incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %29,0’ı (n=119) teşvik ve desteklemelere bağlı olduğunu, %71,0’ı (n=291) teşvik ve desteklemelere bağlı olmadığını söylemiştir. İşletmelerin hayvan sayısında

artış olduysa teşvik veya desteklemelere bağlı olma durumu tablo-80’de gösterilmiştir.

Tablo 80. İşletmelerin hayvan sayısında artış olduysa teşvik veya desteklemelere bağlı olma durumu

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Evet	119	29,0
Hayır	291	71,0
Toplam	410	100

3.2.4.İşletme Sahiplerinin Yerel Kalkınma Durumuyla İlgili Bulgular

3.2.4.1.Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi

Araştırma kapsamında teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %92,9’u (n=381) teşvik ve destekleme aldığını, %7,1’i (n=29) teşvik ve destekleme almadığını belirtmiştik. Teşvik ve destekleme alan katılımcıların (n=381); %61,7’si (n=235) teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi olduğunu, %38,3’ü (n=146) teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi olmadığını söylemişlerdir. Teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi tablo-81’de gösterilmiştir.

Tablo 81. Teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Evet	235	61,7
Hayır	146	38,3
Toplam	381	100

3.2.4.2. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Yaparak Elde Ettiği Yatırımlar

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin hayvancılık yaparak elde ettiği yatırımlar incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %17,6'sı (n=72) Ardahan'da konut aldığını, %6,8'i (n=28) büyük illerde konut aldığını, %32,4'ü (n=133) araç (otomobil, kamyonet, vb. araçlar...) aldığını, %54,1'i (n=222) tarım aleti aldığını, %6,8'i (n=28) köyde arsa, arazi aldığını, %4,1'i (n=17) Ardahan veya diğer illerde arsa, arazi aldığını, %26,3'ü (n=108) hayvan sayısını arttırdığını belirtmiştir. İşletme sahiplerinin hayvancılık yaparak elde ettiği yatırımlar tablo-82'de gösterilmiştir.

Tablo 82. İşletme sahiplerinin hayvancılık yaparak elde ettiği yatırımlar

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Ardahan'da konut aldım.	72	17,6
Büyük illerde konut aldım.	28	6,8
Araç (otomobil, kamyonet, vb. araçlar...) aldım.	133	32,4
Tarım aletleri aldım.	222	54,1
Köyde arsa, arazi aldım.	28	6,8
Ardahan veya diğer illerde arsa, arazi aldım.	17	4,1
Hayvan sayısını arttırdım.	108	26,3

*Bir den fazla seçenek işaretleme yapılmıştır.

3.2.4.3. Teşvik veya Desteklemelerin Sermaye Artışındaki Durumu

Araştırma kapsamında teşvik veya desteklemelerin sermaye artışındaki durumu incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %20,5'i (n=84) desteklemelerin sermaye artışını sağladığını, %18,3'ü (n=75) sermayesinde artış olmadığını, %49,5'i (n=203) desteklerle ihtiyaçlarını karşıladığını, %13,9'u (n=57) destekler diğer harcama limitlerini azalttığını belirtmiştir. Teşvik veya desteklemelerin sermaye artışındaki durumu tablo-83'te gösterilmiştir.

Tablo 83. Teşvik veya desteklemelerin sermaye artışıındaki durumu

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Destekler sermayemin artmasını sağladı.	84	20,5
Sermayemde artış olmadı.	75	18,3
Desteklerle ihtiyaçlarımı karşıladım.	203	49,5
Destekler diğer harcama limitlerini azalttı.	57	13,9

*Bir den fazla seçenek işaretleme yapılmıştır.

3.2.4.4. Teşvik veya Desteklemelerin Çevrenizde Yol Açtığı Değişiklik Durumları

Araştırma kapsamında teşvik veya desteklemelerin çevrenizde yol açtığı değişiklik durumları incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410); %19,3'ü (n=79) göçün azalmasını sağladığını, %30,0'ı (n=123) hayvan sayısının artmasını sağladığını, %53,9'u (n=221) köylerde yeni evler ve ahırlar yapıldığını, %24,9'u (n=102) bireylerin refah düzeyinin arttığını belirtmiştir. Teşvik veya desteklemelerin çevrenizde yol açtığı değişiklik durumları tablo-84'te gösterilmiştir.

Tablo 84. Teşvik veya desteklemelerin çevrenizde yol açtığı değişiklik durumları

Kategori	Frekans(n)	Yüzde(%)
Göçün azalmasını sağladı.	79	19,3
Hayvan sayısının artmasını sağladı.	123	30,0
Köylerde yeni evler ve ahırlar yapıldı.	221	53,9
Bireylerin refah düzeyi arttı.	102	24,9

*Bir den fazla seçenek işaretleme yapılmıştır.

3.2.5. Farklılık Analizleri

Değişkenler arasındaki farklılıkları belirlemek için Ki-Kare (Chi-Square) testi uygulanmıştır. Anlamlılık düzeyi P değeri 0,05'in altında olan değerler anlamlı olarak kabul edilmiş, 0,05'in üstündeki değerler ise anlamsız bir değerlendirme olarak kabul edilmiştir. Anlamlı çıkan test sonuçları değişkenlere ilişkin çapraz tablo değerleri dikkate alınarak yorumlanmıştır.

3.2.5.1. İşletme Sahiplerinin Cinsiyet Durumu İle Hayvancılık Yapma Amaçları Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin cinsiyet durumu ile hayvancılık yapma amaçları arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den büyük olduğundan ($P=0,087$) anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. İşletme sahiplerinin cinsiyet durumu ile hayvancılık yapma amaçları arasındaki farklılık testi tablo-85'de gösterilmiştir.

Tablo 85. İşletme sahiplerinin cinsiyet durumu ile hayvancılık yapma amaçları arasındaki farklılık testi

Kategori	Ev ihtiyacını karşılamak	Ticari	Her İkisi de	Toplam
Kadın	8	1	5	14
Erkek	117	38	241	396
Toplam	125	39	246	410
Ki-Kare Analiz Sonuçları	Ki-Kare Değeri (X^2)	4,888	Önem Seviyesi (P)	0,087

3.2.5.2. İşletme Sahiplerinin Cinsiyet Durumu İle Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Durumları Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin cinsiyet durumu ile hayvancılık faaliyetiyle uğraşma durumları arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den büyük olduğundan ($P=0,446$) anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. İşletme sahiplerinin cinsiyet durumu ile hayvancılık faaliyetiyle uğraşma durumları arasındaki farklılık testi tablo-86'da gösterilmiştir.

Tablo 86. İşletme sahiplerinin cinsiyet durumu ile hayvancılık faaliyetiyle uğraşma durumları arasındaki farklılık testi

Kategori	Kadın	Erkek	Toplam	
Karlı buluyorum	1	65	66	
Ata, baba mesleği	3	140	143	
Hepsi	2	49	51	
Hayvancılık desteklemeleri oldukça cazip	0	4	4	
Bu köyde ve civar köydeki insanlar bu işi yapar	6	119	125	
Diğer	2	19	21	
Toplam	14	396	410	
Ki-Kare Analiz Sonuçları	Ki-Kare Değeri (X ²)	4,759	Önem Seviyesi (P)	0,446

3.2.5.3. İşletme Sahiplerinin Cinsiyet Durumu İle Herhangi bir Hayvancılık Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma Durumu Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin cinsiyet durumu ile herhangi bir hayvancılık teşvik veya destekleme ödemesi alma durumu arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den büyük olduğundan ($P=0,992$) anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. İşletme sahiplerinin cinsiyet durumu ile herhangi bir hayvancılık teşvik veya destekleme ödemesi alma durumu arasındaki farklılık testi tablo-87’de gösterilmiştir.

Tablo 87. İşletme sahiplerinin cinsiyet durumu ile herhangi bir hayvancılık teşvik veya destekleme ödemesi alma durumu arasındaki farklılık testi

Kategori	Evet	Hayır	Toplam
Kadın	13	1	14
Erkek	368	28	396
Toplam	381	29	410

Ki-Kare Analiz Sonuçları	Ki-Kare Değeri (X ²)	0,000	Önem Seviyesi (P)	0,992
--------------------------	----------------------------------	-------	-------------------	-------

3.2.5.4. İşletme Sahiplerinin Cinsiyet Durumu İle Yapılan Teşvik veya Desteklemelerde Bölgesel veya Yöresel Farklılıkları Bilme Durumu Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin cinsiyet durumu ile yapılan teşvik veya desteklemelerde bölgesel veya yöresel farklılıkları bilme durumu arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den büyük olduğundan ($P=0,108$) anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. İşletme sahiplerinin cinsiyet durumu ile yapılan teşvik veya desteklemelerde bölgesel veya yöresel farklılıkları bilme durumu arasındaki farklılık testi tablo-88’de gösterilmiştir.

Tablo 88. İşletme sahiplerinin cinsiyet durumu ile yapılan teşvik veya desteklemelerde bölgesel veya yöresel farklılıkları bilme durumu arasındaki farklılık testi

Kategori	Evet	Hayır	Toplam
Kadın	0	14	14
Erkek	62	334	396
Toplam	62	348	410

Ki-Kare Analiz Sonuçları	Ki-Kare Değeri (X^2)	2,582	Önem Seviyesi (P)	0,108
---------------------------------	--------------------------	-------	-------------------	-------

3.2.5.5. İşletme Sahiplerinin Cinsiyet Durumu İle Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin cinsiyet durumu ile teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den büyük olduğundan ($P=0,991$) anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. İşletme sahiplerinin cinsiyet durumu ile teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi arasındaki farklılık testi tablo-89’da gösterilmiştir.

Tablo 89. İşletme sahiplerinin cinsiyet durumu ile teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi arasındaki farklılık testi

Kategori	Evet	Hayır	Toplam
Kadın	8	5	13
Erkek	227	141	368
Toplam	235	146	381

Ki-Kare Analiz Sonuçları	Ki-Kare Değeri (X^2)	0,000	Önem Seviyesi (P)	0,991
---------------------------------	--------------------------	-------	-------------------	-------

3.2.5.6. İşletme Sahiplerinin Yaş Durumları İle Hayvancılık Yapma Amaçları Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin yaş durumları ile hayvancılık yapma amaçları arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den büyük olduğundan ($P=0,548$) anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. İşletme sahiplerinin yaş durumları ile hayvancılık yapma amaçları arasındaki farklılık testi tablo-90'da gösterilmiştir.

Tablo 90. İşletme sahiplerinin yaş durumları ile hayvancılık yapma amaçları arasındaki farklılık testi

Kategori	Ev ihtiyacını karşılamak	Ticari	Her İkisi de	Toplam
18-25	4	2	10	16
26-45	58	22	106	186
46 ve üstü	63	15	130	208
Toplam	125	39	246	410
Ki-Kare Analiz Sonuçları	Ki-Kare Değeri (X^2)	3,061	Önem Seviyesi (P)	0,548

3.2.5.7. İşletme Sahiplerinin Yaş Durumları İle Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Durumları Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin yaş durumları ile hayvancılık faaliyetiyle uğraşma durumları arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den küçük olduğundan ($P=0,016$) anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. Bu farkın sebebinin yaşı 26-45 ve 46 üzeri olan işletme sahiplerinin çoğunun ata, baba mesleği olarak gördüğü veya köy halkının başka işi olmadığından bu işi yaptığı söylenebilir. Yaşı 18-25 olan genç kesimin ise hayvancılık işiyle fazla uğraşmadığı, uğraşanların çoğunun ise ata, baba mesleği gördükleri için hayvancılık yaptığı söylenebilir. İşletme sahiplerinin yaş durumları ile hayvancılık faaliyetiyle uğraşma durumları arasındaki farklılık testi tablo-91'de gösterilmiştir.

Tablo 91. İşletme sahiplerinin yaş durumları ile hayvancılık faaliyetiyle uğraşma durumları arasındaki farklılık testi

Kategori	18-25	26-45	46 ve üstü	Toplam
Karlı buluyorum	4	40	22	66
Ata, baba mesleği	7	55	81	143
Hepsi	1	28	22	51
Hayvancılık desteklemeleri oldukça cazip	0	2	2	4
Bu köyde ve civar köydeki insanlar bu işi yapar	3	47	75	125
Diğer	1	14	6	21
Toplam	16	186	208	410

Ki-Kare Analiz Sonuçları	Ki-Kare Değeri (X ²)	21,898	Önem Seviyesi (P)	0,016
---------------------------------	----------------------------------	--------	-------------------	-------

3.2.5.8. İşletme Sahiplerinin Yaş Durumları İle Herhangi Bir Hayvancılık Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma Durumu Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin yaş durumları ile herhangi bir hayvancılık teşvik veya destekleme ödemesi alma durumu arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den küçük olduğundan (P=0,009) anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. Bu farkın sebebinin tüm yaş gruplarındaki işletme sahiplerinin büyük çoğunluğunun teşvik veya destekleme ödemesinden yararlandığı söylenebilir. İşletme sahiplerinin yaş durumları ile herhangi bir hayvancılık teşvik veya destekleme ödemesi alma durumu arasındaki farklılık testi tablo-92’de gösterilmiştir.

Tablo 92. İşletme sahiplerinin yaş durumları ile herhangi bir hayvancılık teşvik veya destekleme ödemesi alma durumu arasındaki farklılık testi

Kategori	Evet	Hayır	Toplam
18-25	15	1	16
26-45	165	21	186
46 ve üstü	201	7	208
Toplam	381	29	410

Ki-Kare Analiz Sonuçları	Ki-Kare Değeri (X ²)	9,400	Önem Seviyesi (P)	0,009
---------------------------------	----------------------------------	-------	-------------------	-------

3.2.5.9. İşletme Sahiplerinin Yaş Durumları İle Yapılan Teşvik veya Desteklemelerde Bölgesel veya Yöresel Farklılıkları Bilme Durumu Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin yaş durumları ile yapılan teşvik veya desteklemelerde bölgesel veya yöresel farklılıkları bilme durumu arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den küçük olduğundan ($P=0,042$) anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. Bu farkın sebebinin tüm yaş grubundaki işletme sahiplerinin yapılan teşvik ve desteklemelerde bölgesel veya yöresel farklılıkları bilmediği, bilen katılımcıların önemli kısmını 26-45 yaş grubu oluşturduğu söylenebilir. İşletme sahiplerinin yaş durumları ile yapılan teşvik veya desteklemelerde bölgesel veya yöresel farklılıkları bilme durumu arasındaki farklılık testi tablo-93'te gösterilmiştir.

Tablo 93. İşletme sahiplerinin yaş durumları ile yapılan teşvik veya desteklemelerde bölgesel veya yöresel farklılıkları bilme durumu arasındaki farklılık testi

Kategori	Evet	Hayır	Toplam
18-25	1	15	16
26-45	37	149	186
46 ve üstü	24	184	208
Toplam	62	348	410

Ki-Kare Analiz	Ki-Kare Değeri	6,360	Önem Seviyesi	0,042
Sonuçları	(X^2)		(P)	

3.2.5.10. İşletme Sahiplerinin Yaş Durumları İle Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin yaş durumları ile teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den büyük olduğundan ($P=0,568$) anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. İşletme sahiplerinin yaş durumları ile teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi arasındaki farklılık testi tablo-94'te gösterilmiştir.

Tablo 94. İşletme sahiplerinin yaş durumları ile teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi arasındaki farklılık testi

Kategori	Evet	Hayır	Toplam
18-25	9	6	15
26-45	97	68	165
46 ve üstü	129	77	201
Toplam	235	146	381

Ki-Kare Analiz Sonuçları	Ki-Kare Değeri (X ²)	1,133	Önem Seviyesi (P)	0,568
---------------------------------	----------------------------------	-------	-------------------	-------

3.2.5.11. İşletme Sahiplerinin Eğitim Durumları İle Hayvancılık Yapma Amaçları Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin eğitim durumları ile hayvancılık yapma amaçları arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den büyük olduğundan (P=0,302) anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. İşletme sahiplerinin eğitim durumları ile hayvancılık yapma amaçları arasındaki farklılık testi tablo-95'te gösterilmiştir.

Tablo 95. İşletme sahiplerinin eğitim durumları ile hayvancılık yapma amaçları arasındaki farklılık testi

Kategori	Ev ihtiyacını karşılamak	Ticari	Her İkisi de	Toplam
Okumamış	3	0	4	7
İlköğretim	77	17	133	227
Lise	32	18	84	134
Ön lisans ve üstü	13	4	25	42
Toplam	125	39	246	410

Ki-Kare Analiz Sonuçları	Ki-Kare Değeri (X ²)	7,203	Önem Seviyesi (P)	0,302
---------------------------------	----------------------------------	-------	-------------------	-------

3.2.5.12. İşletme Sahiplerinin Eğitim Durumları İle Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Durumları Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin eğitim durumları ile hayvancılık faaliyetiyle uğraşma durumları

arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den küçük olduğundan ($P=0,013$) anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. Bu farkın sebebinin hayvancılıkla uğraşan kişilerin eğitim durumunu genelde ilköğretim veya lise mezunlarından oluştuğu, üniversite mezunlarının ise hayvancılıkla fazla uğraşmadığı söylenebilir. İşletme sahiplerinin eğitim durumları ile hayvancılık faaliyetiyle uğraşma durumları arasındaki farklılık testi tablo-96’da gösterilmiştir.

Tablo 96. İşletme sahiplerinin eğitim durumları ile hayvancılık faaliyetiyle uğraşma durumları arasındaki farklılık testi

Kategori	Okumamış	İlköğretim	Lise	Ön lisans ve üstü	Toplam
Karlı buluyorum	0	35	20	11	66
Ata, baba mesleği	2	84	46	11	143
Hepsi	1	24	18	8	51
Hayvancılık desteklemeleri oldukça cazip	0	2	2	0	4
Bu köyde ve civar köydeki insanlar bu işi yapar	4	76	40	5	125
Diğer	0	6	8	7	21
Toplam	7	227	134	42	410
Ki-Kare Analiz Sonuçları	Ki-Kare Değeri (X^2)	29,632	Önem Seviyesi (P)	0,013	

3.2.5.13. İşletme Sahiplerinin Eğitim Durumları İle Herhangi Bir Hayvancılık Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma Durumu Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin eğitim durumları ile herhangi bir hayvancılık teşvik veya destekleme ödemesi alma durumu arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den büyük olduğundan ($P=0,405$) anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. İşletme sahiplerinin eğitim durumları ile herhangi bir hayvancılık teşvik veya destekleme ödemesi alma durumu arasındaki farklılık testi tablo-97’de gösterilmiştir.

Tablo 97. İşletme sahiplerinin eğitim durumları ile herhangi bir hayvancılık teşvik veya destekleme ödemesi alma durumu arasındaki farklılık testi

Kategori	Evet	Hayır	Toplam
Okumamış	7	0	7
İlköğretim	214	13	227
Lise	123	11	134
Ön lisans ve üstü	37	5	42
Toplam	381	29	410

Ki-Kare Analiz Sonuçları	Ki-Kare Değeri (X ²)	2,913	Önem Seviyesi (P)	0,405
---------------------------------	----------------------------------	-------	-------------------	-------

3.2.5.14. İşletme Sahiplerinin Eğitim Durumları İle Yapılan Teşvik veya Desteklemelerde Bölgesel veya Yöresel Farklılıkları Bilme Durumu Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin eğitim durumları ile yapılan teşvik veya desteklemelerde bölgesel veya yöresel farklılıkları bilme durumu arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den küçük olduğundan (P=0,000) anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. Bu farkın sebebinin eğitim durumu ön lisans ve üstü olan işletme sahiplerinin yapılan teşvik veya desteklemelerde bölgesel veya yöresel farklılıkları daha çok bildiğini, okumamış kesimin hiç bilmediği, diğer grupların ise çok az sayıda kişinin bildiğinden dolayı olduğu söylenebilir. İşletme sahiplerinin eğitim durumları ile yapılan teşvik veya desteklemelerde bölgesel veya yöresel farklılıkları bilme durumu arasındaki farklılık testi tablo-98’de gösterilmiştir.

Tablo 98. İşletme sahiplerinin eğitim durumları ile yapılan teşvik veya desteklemelerde bölgesel veya yöresel farklılıkları bilme durumu arasındaki farklılık testi

Kategori	Evet	Hayır	Toplam
Okumamış	0	7	7
İlköğretim	34	193	227
Lise	13	121	134
Ön lisans ve üstü	15	27	42
Toplam	62	348	410

Ki-Kare Analiz Sonuçları	Ki-Kare Değeri (X ²)	18,194	Önem Seviyesi (P)	0,000
---------------------------------	----------------------------------	--------	-------------------	-------

3.2.5.15. İşletme Sahiplerinin Eğitim Durumları İle Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin eğitim durumları ile teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den büyük olduğundan ($P=0,448$) anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. İşletme sahiplerinin eğitim durumları ile teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi arasındaki farklılık testi tablo-99'da gösterilmiştir.

Tablo 99. İşletme sahiplerinin eğitim durumları ile teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi arasındaki farklılık testi

Kategori	Evet	Hayır	Toplam
Okumamış	4	3	7
İlköğretim	131	83	214
Lise	81	42	123
Ön lisans ve üstü	19	18	37
Toplam	235	146	381

Ki-Kare Analiz	Ki-Kare Değeri	2,657	Önem Seviyesi	0,448
Sonuçları	(X^2)		(P)	

3.2.5.16. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Süreleri İle Hayvancılık Türleri Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin hayvancılık faaliyetiyle uğraşma süreleri ile hayvancılık türleri arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den büyük olduğundan ($P=0,584$) anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. İşletme sahiplerinin hayvancılık faaliyetiyle uğraşma süreleri ile hayvancılık türleri arasındaki farklılık testi tablo-100'de gösterilmiştir.

Tablo 100. İşletme sahiplerinin hayvancılık faaliyetiyle uğraşma süreleri ile hayvancılık türleri arasındaki farklılık testi

Kategori	Koyun Yetiştiriciliği	Sığır Yetiştiriciliği	Her İkisi de	Toplam
0-5 yıl	0	39	1	40
6-19 yıl	1	119	7	127
20 yıl ve üzeri	0	231	12	243
Toplam	1	389	20	410
Ki-Kare Analiz Sonuçları	Ki-Kare Değeri (X ²)	2,847	Önem Seviyesi (P)	0,584

3.2.5.17. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Süreleri İle Hayvancılık Yapma Amaçları Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin hayvancılık faaliyetiyle uğraşma süreleri ile hayvancılık yapma amaçları arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den küçük olduğundan (P=0,017) anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. Bu farkın sebebinin hayvancılık faaliyeti dikkate alındığında uzun yıllar hayvancılıkla uğraşan işletmelerin hayvancılığı hem ticari amaçla hem de ev ihtiyaçlarını karşılamak için bu işle uğraştığı söylenebilir. İşletme sahiplerinin hayvancılık faaliyetiyle uğraşma süreleri ile hayvancılık yapma amaçları arasındaki farklılık testi tablo-101’de gösterilmiştir.

Tablo 101. İşletme sahiplerinin hayvancılık faaliyetiyle uğraşma süreleri ile hayvancılık yapma amaçları arasındaki farklılık testi

Kategori	Ev ihtiyacını karşılamak	Ticari	Her İkisi de	Toplam
0-5 yıl	13	8	19	40
6-19 yıl	42	16	69	127
20 yıl ve üzeri	70	15	158	243
Toplam	125	39	246	410
Ki-Kare Analiz Sonuçları	Ki-Kare Değeri (X ²)	12,045	Önem Seviyesi (P)	0,017

3.2.5.18. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Süreleri İle Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Durumları Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin hayvancılık faaliyetiyle uğraşma süreleri ile hayvancılık faaliyetiyle uğraşma durumları arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den küçük olduğundan ($P=0,000$) anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. Bu farkın sebebinin hayvancılığa yeni başlayan kişilerin bu işi karlı bulduğu için yaptıkları, uzun yıllar bu işi yapan kişilerin ise ata, baba mesleği veya köydeki kişilerin bu işi yaptıklarından dolayı hayvancılıkla uğraştıkları söylenebilir. İşletme sahiplerinin hayvancılık faaliyetiyle uğraşma süreleri ile hayvancılık faaliyetiyle uğraşma durumları arasındaki farklılık testi tablo-102’de gösterilmiştir.

Tablo 102. İşletme sahiplerinin hayvancılık faaliyetiyle uğraşma süreleri ile hayvancılık faaliyetiyle uğraşma durumları arasındaki farklılık testi

Kategori	0-5 yıl	6-19 yıl	20 yıl ve üzeri	Toplam
Karlı buluyorum	11	32	23	66
Ata, baba mesleği	10	43	90	143
Hepsi	4	17	30	51
Hayvancılık desteklemeleri oldukça cazip	0	1	3	4
Bu köyde ve civar köydeki insanlar bu işi yapar	11	23	91	125
Diğer	4	11	6	21
Toplam	40	127	243	410
Ki-Kare Analiz Sonuçları	Ki-Kare Değeri (X^2)	37,437	Önem Seviyesi (P)	0,000

3.2.5.19. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Süreleri İle Herhangi Bir Hayvancılık Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma Durumu Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin hayvancılık faaliyetiyle uğraşma süreleri ile herhangi bir hayvancılık teşvik veya destekleme ödemesi alma durumu arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den küçük olduğundan ($P=0,000$) anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. Bu farkın sebebinin uzun yıllar hayvancılıkla uğraşan işletmelerin

teşvik ve desteklemelerden daha fazla yararlandığı, yeni yapan işletmelerin ise daha az sayıda teşvik veya desteklemelerden yararlandığı söylenebilir. İşletme sahiplerinin hayvancılık faaliyetiyle uğraşma süreleri ile herhangi bir hayvancılık teşvik veya destekleme ödemesi alma durumu arasındaki farklılık testi tablo-103'te gösterilmiştir.

Tablo 103. İşletme sahiplerinin hayvancılık faaliyetiyle uğraşma süreleri ile herhangi bir hayvancılık teşvik veya destekleme ödemesi alma durumu arasındaki farklılık testi

Kategori	Evet	Hayır	Toplam
0-5 yıl	25	15	40
6-19 yıl	119	8	127
20 yıl ve üzeri	237	6	243
Toplam	381	29	410

Ki-Kare Analiz Sonuçları	Ki-Kare Değeri (X ²)	64,293	Önem Seviyesi (P)	0,000
---------------------------------	----------------------------------	--------	-------------------	-------

3.2.5.20. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Süreleri İle Yapılan Teşvik veya Desteklemelerde Bölgesel veya Yöresel Farklılıkları Bilme Durumu Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin hayvancılık faaliyetiyle uğraşma süreleri ile yapılan teşvik veya desteklemelerde bölgesel veya yöresel farklılıkları bilme durumu arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den büyük olduğundan (P=0,224) anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. İşletme sahiplerinin hayvancılık faaliyetiyle uğraşma süreleri ile yapılan teşvik veya desteklemelerde bölgesel veya yöresel farklılıkları bilme durumu arasındaki farklılık testi tablo-104'te gösterilmiştir.

Tablo 104. İşletme sahiplerinin hayvancılık faaliyetiyle uğraşma süreleri ile yapılan teşvik veya desteklemelerde bölgesel veya yöresel farklılıkları bilme durumu arasındaki farklılık testi

Kategori	Evet	Hayır	Toplam
0-5 yıl	3	37	40
6-19 yıl	17	110	127
20 yıl ve üzeri	42	201	243
Toplam	62	348	410

Ki-Kare Analiz Sonuçları	Ki-Kare Değeri (X ²)	2,994	Önem Seviyesi (P)	0,224
---------------------------------	----------------------------------	-------	-------------------	-------

3.2.5.21. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Süreleri İle Teşvik veya Desteklemelerden Yararlanabilmek İçin Kurum veya Kuruluşlara Üye Olmanın Gerekliliğini Bilme Durumu Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin hayvancılık faaliyetiyle uğraşma süreleri ile teşvik veya desteklemelerden yararlanabilmek için kurum veya kuruluşlara üye olmanın gerekliliğini bilme durumu arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den küçük olduğundan ($P=0,031$) anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. Bu farkın sebebinin uzun yıllar (20 yıl ve üzeri) hayvancılıkla uğraşan işletmelerin teşvik veya desteklemelerden yararlanabilmek için mutlaka bir kurum veya kuruluşlara üye olmanın gerekli olduğunu, yeni başlayan (0-5 yıl) işletmelerin daha az bilgiye sahip olduğu söylenebilir. İşletme sahiplerinin hayvancılık faaliyetiyle uğraşma süreleri ile teşvik veya desteklemelerden yararlanabilmek için kurum veya kuruluşlara üye olmanın gerekliliğini bilme durumu arasındaki farklılık testi tablo-105'te gösterilmiştir.

Tablo 105. İşletme sahiplerinin hayvancılık faaliyetiyle uğraşma süreleri ile teşvik veya desteklemelerden yararlanabilmek için kurum veya kuruluşlara üye olmanın gerekliliğini bilme durumu arasındaki farklılık testi

Kategori	Evet	Hayır	Toplam
0-5 yıl	32	8	40
6-19 yıl	99	28	127
20 yıl ve üzeri	214	29	243
Toplam	345	65	410

Ki-Kare Analiz	Ki-Kare Değeri	6,966	Önem Seviyesi	0,031
Sonuçları	(X^2)		(P)	

3.2.5.22. İşletme Sahiplerinin Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Süreleri İle Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin hayvancılık faaliyetiyle uğraşma süreleri ile teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den büyük olduğundan ($P=0,367$) anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. İşletme sahiplerinin hayvancılık faaliyetiyle uğraşma süreleri ile teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi arasındaki farklılık testi tablo-106'da gösterilmiştir.

Tablo 106. İşletme sahiplerinin hayvancılık faaliyetiyle uğraşma süreleri ile teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi arasındaki farklılık testi

Kategori	Evet	Hayır	Toplam
0-5 yıl	13	12	25
6-19 yıl	70	49	119
20 yıl ve üzeri	152	85	237
Toplam	235	146	381

Ki-Kare Analiz Sonuçları	Ki-Kare Değeri (X ²)	2,006	Önem Seviyesi (P)	0,367
---------------------------------	----------------------------------	-------	-------------------	-------

3.2.5.23. İşletme Sahiplerinin Herhangi Bir Hayvancılık Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma Durumu İle Hayvancılık Türleri Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin herhangi bir hayvancılık teşvik veya destekleme ödemesi alma durumu ile hayvancılık türleri arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den büyük olduğundan (P=0,431) anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. İşletme sahiplerinin herhangi bir hayvancılık teşvik veya destekleme ödemesi alma durumu ile hayvancılık türleri arasındaki farklılık testi tablo-107’de gösterilmiştir.

Tablo 107. İşletme sahiplerinin herhangi bir hayvancılık teşvik veya destekleme ödemesi alma durumu ile hayvancılık türleri arasındaki farklılık testi

Kategori	Koyun Yetiştiriciliği	Sığır Yetiştiriciliği	Her İkisi de	Toplam
Evet	1	360	20	381
Hayır	0	29	0	29
Toplam	1	389	20	410

Ki-Kare Analiz Sonuçları	Ki-Kare Değeri (X ²)	1,685	Önem Seviyesi (P)	0,431
---------------------------------	----------------------------------	-------	-------------------	-------

3.2.5.24. İşletme Sahiplerinin Herhangi Bir Hayvancılık Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma Durumu İle Hayvancılık Yapma Amaçları Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin herhangi bir hayvancılık teşvik veya destekleme ödemesi alma durumu ile hayvancılık yapma amaçları arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den küçük olduğundan ($P=0,000$) anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. Bu farkın sebebinin teşvik veya destekleme alan çoğu işletmenin hem ev ihtiyacını karşılamak için hem de ticaretle uğraşmak için hayvancılık yaptığı söylenebilir. Teşvik veya destekleme almayan işletmelerin çoğu ise ticaret amaçlı hayvancılık yaptığı söylenebilir. İşletme sahiplerinin herhangi bir hayvancılık teşvik veya destekleme ödemesi alma durumu ile hayvancılık yapma amaçları arasındaki farklılık testi tablo-108’de gösterilmiştir.

Tablo 108. İşletme sahiplerinin herhangi bir hayvancılık teşvik veya destekleme ödemesi alma durumu ile hayvancılık yapma amaçları arasındaki farklılık testi

Kategori	Ev ihtiyacını karşılamak	Ticari	Her İkisi de	Toplam
Evet	120	27	234	381
Hayır	5	12	12	29
Toplam	125	39	246	410
Ki-Kare Analiz Sonuçları	Ki-Kare Değeri (X^2)	36,916	Önem Seviyesi (P)	0,000

3.2.5.25. İşletme Sahiplerinin Herhangi Bir Hayvancılık Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma Durumu İle Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Durumları Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin herhangi bir hayvancılık teşvik veya destekleme ödemesi alma durumu ile hayvancılık faaliyetiyle uğraşma durumları arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den büyük olduğundan ($P=0,062$) anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. İşletme sahiplerinin herhangi bir hayvancılık teşvik veya destekleme ödemesi alma durumu ile hayvancılık faaliyetiyle uğraşma durumları arasındaki farklılık testi tablo-109’da gösterilmiştir.

Tablo 109. İşletme sahiplerinin herhangi bir hayvancılık teşvik veya destekleme ödemesi alma durumu ile hayvancılık faaliyetiyle uğraşma durumları arasındaki farklılık testi

Kategori	Evet	Hayır	Toplam
Karlı buluyorum	57	9	66
Ata, baba mesleği	133	10	143
Hepsi	47	4	51
Hayvancılık desteklemeleri oldukça cazip	4	0	4
Bu köyde ve civar köydeki insanlar bu işi yapar	122	3	125
Diğer	18	3	21
Toplam	381	29	410

Ki-Kare Analiz	Ki-Kare Değeri	10,492	Önem Seviyesi	0,062
Sonuçları	(X^2)		(P)	

3.2.5.26. İşletme Sahiplerinin Herhangi Bir Hayvancılık Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma Durumu İle Yapılan Teşvik veya Desteklemelerde Bölgesel veya Yöresel Farklılıkları Bilme Durumu Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin herhangi bir hayvancılık teşvik veya destekleme ödemesi alma durumu ile yapılan teşvik veya desteklemelerde bölgesel veya yöresel farklılıkları bilme durumu arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den büyük olduğundan (P=0,741) anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. İşletme sahiplerinin herhangi bir hayvancılık teşvik veya destekleme ödemesi alma durumu ile yapılan teşvik veya desteklemelerde bölgesel veya yöresel farklılıkları bilme durumu arasındaki farklılık testi tablo-110'da gösterilmiştir.

Tablo 110. İşletme sahiplerinin herhangi bir hayvancılık teşvik veya destekleme ödemesi alma durumu ile yapılan teşvik veya desteklemelerde bölgesel veya yöresel farklılıkları bilme durumu arasındaki farklılık testi

Kategori	Evet	Hayır	Toplam
<u>Teşvik Alma Almama Durumu</u>			
Teşvik Alan	57	324	381
Teşvik Almayan	5	24	29
Toplam	62	348	410

Ki-Kare Analiz	Ki-Kare Değeri	0,109	Önem Seviyesi	0,741
Sonuçları	(X^2)		(P)	

3.2.5.27. İşletme Sahiplerinin Herhangi Bir Hayvancılık Teşvik veya Destekleme Ödemesi Alma Durumu İle Teşvik veya Desteklemelerden Yararlanabilmek İçin Kurum veya Kuruluşlara Üye Olmanın Gerekliliğini Bilme Durumu Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin herhangi bir hayvancılık teşvik veya destekleme ödemesi alma durumu ile teşvik veya desteklemelerden yararlanabilmek için kurum veya kuruluşlara üye olmanın gerekliliğini bilme durumu arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den küçük olduğundan ($P=0,004$) anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. Bu farkın sebebinin teşvik veya destekleme alan çoğu işletmelerin, teşvik veya desteklemelerden yararlanabilmek için mutlaka kurum veya kuruluşlara üye olmanın gerekliliğini bildiği, teşvik veya destekleme almayan çoğu işletmeninde bu teşvik veya desteklemelerden yararlanabilmek için kurum veya kuruluşlara üye olmanın gerekliliğini bildiğini fakat üye olmadıklarından veya hayvancılığa yeni başladıklarından dolayı teşvik veya destekleme ödemesi almadığı söylenebilir. İşletme sahiplerinin herhangi bir hayvancılık teşvik veya destekleme ödemesi alma durumu ile teşvik veya desteklemelerden yararlanabilmek için kurum veya kuruluşlara üye olmanın gerekliliğini bilme durumu arasındaki farklılık testi tablo-111’de gösterilmiştir.

Tablo 111. İşletme sahiplerinin herhangi bir hayvancılık teşvik veya destekleme ödemesi alma durumu ile teşvik veya desteklemelerden yararlanabilmek için kurum veya kuruluşlara üye olmanın gerekliliğini bilme durumu arasındaki farklılık testi

Kategori	Evet	Hayır	Toplam
<u>Teşvik Alma Almama Durumu</u>			
Teşvik Alan	326	55	381
Teşvik Almayan	19	10	29
Toplam	345	65	410
Ki-Kare Analiz Sonuçları	Ki-Kare Değeri (X^2)	8,119	Önem Seviyesi (P) 0,004

3.2.5.28. İşletme Sahiplerinin Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi İle Hayvancılık Türleri Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi ile hayvancılık türleri arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den büyük olduğundan (P=0,215) anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. İşletme sahiplerinin teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi ile hayvancılık türleri arasındaki farklılık testi tablo-112’de gösterilmiştir.

Tablo 112. İşletme sahiplerinin teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi ile hayvancılık türleri arasındaki farklılık testi

Kategori	Koyun Yetiştiriciliği	Sığır Yetiştiriciliği	Her İkisi de	Toplam
Evet	1	225	9	235
Hayır	0	135	11	146
Toplam	1	360	20	381
Ki-Kare Analiz Sonuçları	Ki-Kare Değeri (X ²)	3,078	Önem Seviyesi (P)	0,215

3.2.5.29. İşletme Sahiplerinin Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi İle Hayvancılık Yapma Amaçları Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi ile hayvancılık yapma amaçları arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den büyük olduğundan (P=0,464) anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. İşletme sahiplerinin teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi ile hayvancılık yapma amaçları arasındaki farklılık testi tablo-113’de gösterilmiştir.

Tablo 113. İşletme sahiplerinin teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi ile hayvancılık yapma amaçları arasındaki farklılık testi

Kategori	Ev ihtiyacını karşılamak	Ticari	Her İkisi de	Toplam
Evet	69	16	150	235
Hayır	51	11	84	146
Toplam	120	27	234	381
Ki-Kare Analiz Sonuçları	Ki-Kare Değeri (X ²)	1,535	Önem Seviyesi (P)	0,464

3.2.5.30. İşletme Sahiplerinin Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi İle Hayvancılık Faaliyetiyle Uğraşma Durumları Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi ile hayvancılık faaliyetiyle uğraşma durumları arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den büyük olduğundan ($P=0,061$) anlamlı bir fark gözlemlenmemiştir. İşletme sahiplerinin teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi ile hayvancılık faaliyetiyle uğraşma durumları arasındaki farklılık testi tablo-114'te gösterilmiştir.

Tablo 114. İşletme sahiplerinin teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi ile hayvancılık faaliyetiyle uğraşma durumları arasındaki farklılık testi

Kategori	Evet	Hayır	Toplam
Karlı buluyorum	35	22	57
Ata, baba mesleği	74	59	133
Hepsi	35	12	47
Hayvancılık desteklemeleri oldukça cazip	4	0	4
Bu köyde ve civar köydeki insanlar bu işi yapar	79	43	122
Diğer	8	10	18
Toplam	235	146	381

Ki-Kare Analiz	Ki-Kare Değeri	10,542	Önem Seviyesi	0,061
Sonuçları	(X^2)		(P)	

3.2.5.31. İşletme Sahiplerinin Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi İle Yapılan Teşvik veya Desteklemelerde Bölgesel veya Yöresel Farklılıkları Bilme Durumu Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi ile yapılan teşvik veya desteklemelerde bölgesel veya yöresel farklılıkları bilme durumu arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den küçük olduğundan ($P=0,016$) anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. Bu farkın sebebinin teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi olduğunu düşünen veya düşünmeyen tüm işletme sahiplerinin çoğunun teşvik veya desteklemelerde bölgesel veya yöresel farklılıkları bilmediği söylenebilir. İşletme sahiplerinin teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi ile yapılan teşvik veya desteklemelerde bölgesel veya yöresel farklılıkları bilme durumu arasındaki farklılık testi tablo-115'te gösterilmiştir.

Tablo 115. İşletme sahiplerinin teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi ile yapılan teşvik veya desteklemelerde bölgesel veya yöresel farklılıkları bilme durumu arasındaki farklılık testi

Kategori	Evet	Hayır	Toplam	
<u>Kalkınmada Etkisi</u>				
Evet	27	208	235	
Hayır	30	116	146	
Toplam	57	324	381	
Ki-Kare Analiz Sonuçları	Ki-Kare Değeri (X ²)	5,808	Önem Seviyesi (P)	0,016

3.2.5.32. İşletme Sahiplerinin Teşvik veya Desteklemelerin Kalkınmada Etkisi İle Teşvik veya Desteklemelerden Yararlanabilmek İçin Kurum veya Kuruluşlara Üye Olmanın Gerekliliğini Bilme Durumu Arasındaki Farklılık Testi

İşletme sahiplerinin teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi ile teşvik veya desteklemelerden yararlanabilmek için kurum veya kuruluşlara üye olmanın gerekliliğini bilme durumu arasındaki farklılık testi incelendiğinde P değeri 0,05 den büyük olduğundan (P=0,140) anlamlı bir fark gözlemlenmiştir. İşletme sahiplerinin teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi ile teşvik veya desteklemelerden yararlanabilmek için kurum veya kuruluşlara üye olmanın gerekliliğini bilme durumu arasındaki farklılık testi tablo-116'da gösterilmiştir.

Tablo 116. İşletme sahiplerinin teşvik veya desteklemelerin kalkınmada etkisi ile teşvik veya desteklemelerden yararlanabilmek için kurum veya kuruluşlara üye olmanın gerekliliğini bilme durumu arasındaki farklılık testi

Kategori	Evet	Hayır	Toplam	
<u>Kalkınmada Etkisi</u>				
Evet	206	29	235	
Hayır	120	26	146	
Toplam	326	55	381	
Ki-Kare Analiz Sonuçları	Ki-Kare Değeri (X ²)	2,180	Önem Seviyesi (P)	0,140

3.2.6. İşletme Sahiplerinin Yargılara Verdiği Yanıtlar

Araştırma kapsamında işletme sahiplerinin yargılara verdiği yanıtlar incelendiğinde toplam katılımcıların (n=410) büyük çoğunluğunun; yapılan teşvik ve desteklemelerle düşünce ve hayallerimi gerçekleştirebildim, yapılan teşvik ve desteklemeler profesyonel hayvancılığa uyumludur yargılarına katılmadığını; başka bir meslekle uğraşmak hayvancılık faaliyetini etkiliyor, yapılan teşvik ve desteklemeler başarılıdır, hayvancılığı teşvik etmek ve desteklemek amacıyla yem bitkilerine de destek verilir, teşvik ve destekler olsa da olmasa da yem bitkileri üretim, yapılan teşvik ve desteklemelerden memnunum, hayvancılık için yapılan teşvik ve desteklemelerin insanları hazıra alıştırdığını düşünüyorum, kurumların vatandaşa ilgisinden çok memnunum yargılarına katıldığını; Ardahan’da et işleme merkezinin olmaması hayvancılık faaliyetini etkiliyor, teşvik ve desteklemelerin artmasının hayvancılığa ilgiyi arttıracığına inanıyorum yargılarına kesinlikle katıldığını belirtmişlerdir. Yapılan teşvikler ve desteklemeler sonucunda üretim süreci yeterince denetleniyor, devletin hayvan başına yaptığı ödeme yeterlidir, devletin yem bitkilerine verdiği teşvik ve destekler yeterlidir yargılarına ise yakın oranlarda görüş belirtmişlerdir. İşletme sahiplerinin yargılara verdiği yanıtlar tablo-117’de gösterilmiştir.

Tablo 117. İşletme sahiplerinin yargılara verdiği yanıtlar

Madde	Kesinlikle Katılmıyorum		Katılmıyorum		Kararsızım		Katılıyorum		Kesinlikle Katılıyorum		Ortalama
	N	%	n	%	n	%	N	%	n	%	
1. Yapılan teşvik ve desteklemelerle düşünce ve hayallerimi gerçekleştirebildim.	63	15,4	190	46,3	87	21,2	55	13,4	15	3,7	2,43
2. Yapılan teşvik ve desteklemeler sonucunda üretim süreci yeterince denetleniyor.	76	18,5	129	31,5	68	16,6	124	30,2	13	3,2	2,68
3. Yapılan teşvik ve desteklemeler profesyonel hayvancılığa uyumludur.	69	16,8	165	40,2	90	22,0	72	17,6	14	3,4	2,50
4. Ardahan'da et işleme merkezinin olmaması hayvancılık faaliyetini etkiliyor.	14	3,4	12	2,9	15	3,7	117	28,5	252	61,5	4,41
5. Başka bir meslekle uğraşmak hayvancılık faaliyetini etkiliyor.	72	17,6	60	14,6	91	22,2	107	26,1	80	19,5	3,15
6. Yapılan teşvik ve desteklemeler başarılıdır.	34	8,3	66	16,1	93	22,7	190	46,3	27	6,6	3,26
7. Devletin hayvan başına yaptığı ödeme yeterlidir.	62	15,1	118	28,8	108	26,3	93	22,7	29	7,1	2,77
8. Hayvancılığı teşvik etmek veya desteklemek amacıyla yem bitkilerine de destek verilir.	13	3,2	16	3,9	31	7,6	298	72,7	52	12,7	3,87
9. Devletin yem bitkilerine verdiği teşvik ve destekler yeterlidir.	60	14,6	126	30,7	99	24,1	98	23,9	27	6,6	2,77
10. Teşvik ve destekler olsa da olmasa da yem bitkileri üretim.	31	7,6	19	4,6	33	8,0	232	56,6	95	23,2	3,83
11. Yapılan teşvik ve desteklemelerden memnunum.	50	12,2	40	9,8	85	20,7	188	45,9	47	11,5	3,34
12. Hayvancılık için yapılan teşvik ve desteklemelerin insanları hazırlaştırdığını düşünüyorum.	69	16,8	47	11,5	33	8,0	144	35,1	117	28,5	3,47
13. Kurumların vatandaşa ilgisinden çok memnunum.	55	13,4	33	8,0	78	19,0	184	44,9	60	14,6	3,39
14. Teşvik ve desteklemelerin artmasının hayvancılığa ilgiyi arttıracağına inanıyorum.	21	5,1	32	7,8	25	6,1	159	38,8	173	42,2	4,05

3.3. ARAŞTIRMA SORULARININ DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu kısımda, işletme sahiplerine çalışma çerçevesinde sorulan genel sorular yer almaktadır.

3.3.1. Sizce Şu Anda Uygulanan Teşvik ve Destekleme Politikalarına Ek Olarak Bölgenizde Hangi Tür Destekleme Sistemi Uygulanabilir Sorusuna Ait Değerlendirmeler

- * Eğitim sistemi (Bilinçli hayvancılık)
- * Üretime yönelik sistemler (Verimli hayvanlar)
- * Damızlık hayvanlar hibe edilmeli
- * Faizsiz veya ödemesi kolay kredi sistemi
- * Hibe sistemi (Damızlık düve hibesi)
- * Besicilik sistemi
- * Arazi düzenlemesi (Örnek: Arazinin çoğu ölmüş dede, babalara kayıtlı)
- * Kombina sistemi
- * Et entegre sistemi
- * Veterinerlik sistemi
- * Kaba yem üretimini arttıracak yöreye uygun sistemler
- * Devletin vergisiz mazot ve yem sistemi
- * Sistemli ahırlar
- * Tarımsal anlamda farklı tohumlama
- * Toprak reformu. Arazi toplulaştırılmalı
- * Küçük aile işletmelerine desteleme sistemi
- * Deri ve süt fabrikası yapılmalı
- * İklima uygun sistemler
- * Yöresel ürünlere yönelik projeler

3.3.2. Ardahan'da Hayvancılık Sektörünün Gelişmesi İçin Neler Yapılmalıdır Sorusuna Ait Değerlendirmeler

- * Ardahan Üniversitesinde Ziraat Fakültesi, Veterinerlik Fakültesi gibi yöreye uygun bölümler açılmalıdır.

- * Teşvik veya desteklemeler arttırılmalıdır.
- * Dışarıdan gelen toplu hayvanların giriş-çıkışı sınırlandırılmalı, kontrol altına alınmalı.
- * Ot, saman ve yem fiyatları düşürülmeli.
- * İşletme sahipleri hayvancılık konusunda bilinçlendirilmeli.
- * Göç durdurulmalı ve genç nüfusa hitap edilmelidir.
- * İşletmelere düşük faizli kredi sağlanmalıdır.
- * Teşvik ve desteklemeler her işletmeye eşit şekilde dağıtılmalı.
- * Kesimhane kurulmalıdır.
- * Kombina şart.
- * Hayvan hastanesi yapılması lazım. Aşırı buzağı ölümleri oluyor.
- * Kaba yem ve mazot desteği arttırılmalı.
- * Veterinerlik hizmeti sunulması.
- * Gübre, mazot, ilaç, kredi, nakdi destek sağlanmalı.
- * İnsanlar özendirilmeli.
- * Besi ve damızlık hayvan yetiştirmek için daha fazla insanın teşvik edilmesi.
- * Ticari hayvan teşvik veya desteklemesi. Böylece ticaret artar.
- * Teşvik veya desteklemelerin küçük aile işletmelerine uygun olacak şekilde olması gerekir. Böylece insanların hem göç etmesi azalır hem de aile refahı artar.
- * Çoban ihtiyacının karşılanması gerekir.
- * Mera ıslahı yapılması lazım. Yöre taşlık araziye sahip olduğu için meralar temizlenmeli.
- * Hayvan hastalıklarını önlemek gerekir.
- * Hayvanlar ücretsiz bir şekilde aşılanmalı. İlaçlar ücretsiz olmalı.
- * Köylere kaliteli boğa verilip muhtarlara teslim edilebilir.

3.3.3. Hayvancılık Teşvik veya Desteklemelerinin Eksik Yönleri Nelerdir Sorusuna Ait Değerlendirmeler

- * Teşvik veya desteklemeler az olması.
- * Hayvan sayısından ziyade kalitesine ve cinsine göre teşvik ve destekleme yapılmalı.

- * Kredilerde bir sürü işlem ve ipotek isteniyor.
- * Az sayıda kişiye çok fazla teşvik olması.
- * Teşvik ve destekleme alanların çoğu maddi durumu ve siyaseten güçlü olana verilmesi.
- * Siyasi kanaldan yapılması, hak edene verilmemesi.
- * Batıda daha çok kredi veriliyor. Ardahan'da krediler yetersiz.
- * Teşvik ve destekleme bedelleri kış şartlarından dolayı az geliyor.
- * Herkese eşit ve aynı miktarda verilmemesi.
- * Teşvik ve desteklemelerin tüm hayvan türüne verilmemesi.
- * Hayvan başına para vermektense, hayvan desteği verilmemesi.
- * Eksik yönü yok, gayet güzel.
- * Arpa, buğday, yem fiyatları pahalı. Aracılar fiyatları arttırıyor. Devlet eliyse uygun fiyattan yapılması gerekir.
- * Satmış hayvan aldığına yetmiyor. İlaç ve diğer giderlere çözüm bulunmalı.
- * Teşvik veya desteklemelerde kesinti yapılmamalı.
- * Büyük kredilerin zengin kişilere verilmesi.
- * Teşvik veya desteklemeler hakkında yeterli bilgi verilmemesi.
- * İyi kontrol edilmemesi.
- * Çiftçinin ihtiyaçlarının tam bilinmemesi.

3.3.4. Hayvancılık Teşvik veya Desteklemeleri İle İlgili Olumlu Yanlar Nelerdir Sorusuna Ait Değerlendirmeler

- * İşletmeler hayvan sayısını arttırıp teşvik veya desteklemelerden daha fazla yararlanmak istiyor.
- * İşletmeler desteklendikçe yatırımlar artıyor.
- * Giderlerimizi teşvik veya desteklemelerle karşılıyoruz.
- * Hayvanların kısmi olarak yem ihtiyacı karşılanıyor.
- * İşletmelerin hayvan sayısının artmasını sağladı.
- * Aldığım ödemeler rahatlatıyor ve başka alanlara kullanma imkanı veriyor.
- * Çiftçilerin ilaç, veteriner ve diğer masraflarını ödemesinde çok faydası oluyor.

- * Faydalaniyoruz. İnsana ne verirsen ver az, yok diyor. Ben memnunum.
- * Ev ihtiyaçlarımızı karşılıyor.
- * Modern hayvancılığın gelişmesi ve ırk değişimi.
- * Daha verimli ve kilolu hayvanlara yönelme oldu.
- * Bütçeye katkı oluyor.
- * Olumlu bulmuyorum.
- * Tarım aletlerini alıyoruz (traktör, balya makinası, pulluk vb.).
- * Yem alıyoruz. Kredi çekiyoruz.
- * Kredi vadelerinin uzun olması.
- * Sermayenin artmasını sağlıyor.

3.3.5. Üretim Sürecinin Denetlenmediğini Düşünüyorsanız Bunun Nedenleri Neler Olabilir Sorusuna Ait Değerlendirmeler

- * Kurumların ilgisizliği
- * Usulsüzlük olduğunu düşünüyorum.
- * Pek önemsenmediğini düşünüyorum.
- * Eş, dost, ahabap ilişkileri nedeniyle olduğunu düşünüyorum.
- * Yerinde denetlenmemesi ve denetleyen memurun raporunun geçerli olması lazım.
- * İlgisizlik.
- * Yeterli ekipman ve eleman olmaması.
- * Tarım il müdürlüğünün eksikliği
- * Denetim yapan kişilerin işlerini yapmaması, işin kolayına kaçması.
- * Denetimcilerin bilgisiz olması.
- * Sisteminden kaynaklı problemlerin olması.

3.3.6. Sizce Teşvik ve Desteklemelerin Kimi İşletmeler Tarafından Suistimal Edildiğini Düşünüyor Musun Sorusuna Ait Değerlendirmeler

- * Kurumlar denetlenmeye geldiği zaman başkasının hayvanını kendi hayvanı gibi gösteriyorlar diye düşünüyorum.

- * Bazı işletmeler tam kapasitede olmasa da öyle göstermeye çalıştığını düşünüyorum.
- * Teşvik ve desteklemeler amaçları doğrultusunda değil, diğer ihtiyaçları karşılamada kullanıldığını düşünüyorum. Örneğin teşvik veya destekleme hayvan almak için veriliyor ama hayvan yerine başka şeylerin alındığını düşünüyorum.
- * Bazı işletmeler suni tohumlama yaptırıyor ama boğadan olan buzağılardan bile suni tohumlama teşviği alıyor.
- * Kredi çekmek için hayvanların fazla gösterildiğini düşünüyorum.

SONUÇ

Türkiye büyükbaş hayvancılık sektörü 2000’li yıllardan itibaren sürdürülebilir anlamda yeni bir boyut kazanarak hayvan varlığı, et ve süt üretim miktarı ve hayvan başına et ve süt miktarı bakımından son derece önemli bir değişim yaşamıştır. Bu değişim süreci, 2016 yılından itibaren büyük bir hız kazanarak hayvancılık faaliyetlerinin önce yerel kalkınma üzerinde sonra uluslararası piyasada Türkiye’nin ekonomik düzeyini yükseltmeyi hedefler hale getirilmiştir.

Diğer yandan özellikle Türkiye, gerek hayvan varlığı, gerekse sahip olduğu geniş çayır ve meraların sağladığı avantaj sayesinde büyükbaş hayvancılık için elverişli bir konumda bulunmakla beraber sektör küreselleşme, kırsaldaki demografik değişimler ve diğer gelişmelerin zorunlu kıldığı ve sürdürülebilir bir işletmecilik için vazgeçilmez olan rekabet edebilirlik düzeyine henüz ulaşamamıştır. Hayvan başına elde edilen süt miktarı bakımından Avrupa Birliği ülkelerinin ortalamasının çok altında kalınması, birim alandan elde edilen yem bitkisi miktarının düşüklüğü ve özellikle et ve yem bitkileri fiyatının yüksekliği bu durumu belirgin bir şekilde ortaya koymaktadır.

Türkiye’de hayvancılık sektöründeki modern ve sürdürülebilir özellikteki bu değişim sürecinde, büyükbaş hayvancılığın ciddi anlamda destekler verilmektedir. Bu sebeple AB destekli TKDK oluşturularak, ülkenin her yerinde son teknolojilere uygun tarım ve hayvancılık işletmeleri kurulmaya başlanmıştır. Bu süreçte TKDK, işletme ve çiftlik sahibi kırsal nüfusa fon, destek ve hibe sağlayarak büyük miktarda maliyet kaynağı oluşturmuştur.

Öte yandan, verilen desteklerin daha çok hibe ve teşvikler gibi salt fiyat/maliyet yardımlarını içerdiği; kırsal kalkınmayı gözetken bütüncül yaklaşımlardan giderek uzaklaşması gibi birtakım sorunsallar da ortaya çıkmaktadır. Çünkü aile işletmelerinin giderek azaldığı ve gençlerin hayvancılıktan uzaklaştığı günümüz Türkiye’inde sektörü yaşlı üreticiler ayakta tutmaktadır. Kronikleşen sorunların ortadan kaldırılması için büyükbaş hayvancılığında yapısal reformların bir an önce hayata geçirilmesi gerekmektedir.

Bu çalışma ile devlet destekli teşvik, fon ve hibelerin özellikle büyükbaş hayvancılık faaliyetlerinin yoğunlaştığı Ardahan ili ve çevresi yerel kalkınma ekseninde ele alınmaktadır. Bu çalışmada, devlet destekli teşvik, fon ve hibelerin Ardahan ili ve çevresinde yerel kalkınmayı ne derece etkilediği üzerine, büyükbaş hayvan üreticileriyle

bir anket çalışması gerçekleştirilmiştir. Bu anlamda, akademik alanda bir ilk sayılabilecek bu çalışma ile Ardahan ilindeki, büyükbaş hayvancılık sektörünün bir nevi nabızı da tutulmuştur. Ardahan ili ve çevresinde gerçekleştirilen bu çalışma, büyükbaş hayvancılığın ekonomik olarak yerel kalkınmaya olan etkisi üzerinde yoğunlaşmıştır.

Ayrıca bu anket çalışmasıyla, büyükbaş hayvancılığın Ardahan ve çevresindeki çeşitli sorunsalları da ortaya çıkmaktadır. Çünkü Ardahan ili, “organik hayvancılık” yönetmeliğinde belirtilen gerekli koşulların önemli bir bölümünü sağlamasına rağmen, devlet ve özel sektör tarafından yapılan yatırım eksikliği, halkın yetiştiricilik konusundaki eksik ve yanlış bilgiye sahip olması gibi nedenlerden dolayı var olan potansiyel, değerlendirilememektedir.

Var olan bu potansiyelden faydalanabilmek için öncelikle Kars ve Ardahan illerinin organik hayvancılık açısından pilot bölge olarak ilan edilmesi ve üretime başlanması gerekmektedir. Ardahan’ın özellikle merkezi, Göle ve Damal ilçesi büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinde önemli bir potansiyele sahiptir. Temel geçim kaynağının hayvancılık olduğu Ardahan ilinde, bu faaliyetten elde edilen gelirin artırılması ve ilin ekonomik gelişiminde uzun vadeli faydalar sağlaması açısından organik hayvancılığın devreye sokulması son derece önemlidir. Büyükbaş hayvanların süt üreticiliğinde de önem arz ettiği düşünülürse, Ardahan yöresinde orta boy işletmelerin süt üretiminde, kooperatifleşme ve mandıracılık gibi farklı modellerle ayakta kalacağı düşünülmektedir. Çalışmamızda gerçekleştirilen anketlerde işletme sahiplerinin genellikle 55 yaş ve üstü ile 26-35 yaş arası olduğu gözlemlenmiştir. Bu işletme sahiplerinin büyük bir bölümü lise ve ilkokul mezunu iken, hayvancılık dışı faaliyette bulunanların büyük bir kısmı ise kamu işçisi olarak çalışmaktadır.

Bu çalışmanın sonucunda Ardahan ili ve çevresinde işletme sahipleri geçimlerini sağlamak ve ticari amaçla en çok sığır yetiştiriciliğini yaptığı görülmüştür. Ayrıca işletmelerin yıllık kazancı hayvansal üretimden ortalama 53000 TL, teşvik ve desteklemelerden ise ortalama 7500 TL’dir. İşletme sahiplerinin kazançlarının yanı sıra en büyük harcama giderinin yem gideri olduğu sonucuna varılmıştır.

Ardahan ili ilçelerinde işletmelerdeki büyükbaş hayvan türlerine bakıldığında yerli hayvan ırkının azaldığı, buna karşın melez ve kültür ırkının arttığı gözlemlenmiştir. Kültür ırkları et ve süt üretimini arttırırken, özellikle süt üretiminin çoğunlukla elle sağım işlemi ile yapılması olumsuz bir durum olarak ortaya çıkmaktadır. Bununla

beraber işletmelerde süt sağım ünitelerinin bulunmayışı, soğutmalı tanklara sahip işletmelerin yok denecek kadar az oluşu bu yörede modern sistemin gelişmediğini göstermektedir.

Ardahan yöresinde büyükbaş hayvancılığın yapılmasının en büyük sebeplerinden biri mera alanının yeterli olması ve yaz aylarında otlatma imkânının bulunmasıdır. Ancak bu olumlu duruma karşılık ot dışında kaba yem sıkıntısı yaşanmaktadır. Çünkü otlak arazisinin geniş olmasına rağmen, işletme sahiplerinin arazisi az olduğu veya kiralama yoluna gidildiği görülmektedir. Arazi genelde ot ürününe ayrılmıştır. Buda saman ve yem ihtiyacı doğurmuştur.

Anket sonuçlarına göre, Ardahan il ve ilçelerinde teşvik veya destekleme ödemesi alan işletme sahipleri büyük çoğunluktadır. Bu teşvik veya desteklemeden faydalanan işletme sahiplerinin buzağı desteğinden daha çok faydalandığı görülmüştür. Bu desteklemeyi suni tohumlama ve gübre, mazot desteği kalemi izlemektedir. Büyükbaş hayvancılıkla ilgili teşvik ve desteklemelerin en çok Tarım ve Orman Müdürlüğü ve Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği'nden sağlandığı sonucuna varılmıştır. Son yıllarda bu yörede, modern sisteme göre dizayn edilen fenni ahırların, Tarım ve Kırsal Kalkınma İl Koordinatörlüğü (TKDK) aracılığıyla hayata geçirilmeye başlandığı görülmüştür.

Özellikle 2010 yılı sonrasında hayvancılığa yapılan teşvik ve desteklemelerin kalkınmaya etkisinin olduğu söylenebilir. Nitekim yapılan anket araştırmamızda teşvik ve desteklemelerin kalkınmada etkisine cevap veren katılımcıların %61,7'si kalkınmaya etkisi olduğunu, % 38,3'ü kalkınmaya etkisi olmadığını belirtmiştir. Sonuç olarak bakıldığında teşvik ve desteklemelerin artmasının gerektiği düşünülmesine rağmen, yapılan teşvik ve desteklemelerin bireyleri köylerde yeni evler ve ahırlar yapmaya ve hayvan sayısı arttırmaya ittiği söylenebilir. Hayvan sayısının artışıyla teşvik ve desteklemelerden daha çok yararlanıldığı gözlemlenmiştir.

Çalışmamızın sonucunda genel olarak Ardahan ili ve ilçelerindeki büyükbaş hayvancılık işletme sahiplerinin büyük çoğunluğunun teşvik ve desteklemelerden faydalanmasına karşın; işletmelerde tam anlamıyla modern hayvancılık tekniklerinin gerisinde kaldığı söylenebilir. Dolayısıyla hayvancılık işletmelerinin modern sisteme bir an önce uyarlanarak büyükbaş hayvan yetiştiriciliğinin özelde yerel kalkınmaya genelde ülke ekonomisinin kalkınmasına katkıda bulunacağı öngörülmektedir.

Bu doğrultuda gerçekleştirdiğimiz çalışmanın bu yörenin büyükbaş hayvancılık

işletmelerinin genel ve güncel durumunu ortaya koyduėu düşünülürse, sonraki çalıřmalara iyi bir örnek teşkil ettiği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Akçakaya, O. (2017). Yerel Sürdürülebilirliğin Sağlanmasında Etkin Bir Yaklaşım: Kamu Sektörü ve Özel Sektör Ortaklığı. *Sakarya İktisat Dergisi, The Sakarya Journal of Economics*, 6 (3), 49.
- Ardahan Sanayi ve Ticaret Odası, (2019). İl Stratejik Planı (2019-2023). Ardahan TSO, 11-15.
- Ata, N. ve Yılmaz, H. (2015). Türkiye’de Uygulanan Hayvansal Üretimi Destekleme Politikalarının Süt Sığırcılığı İşletmelerine Yansımaları: Burdur İli Örneği. *Süleyman Demirel Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi*, 10 (1), 45.
- Aygün, G. ve Akbulak, C. (2017). Ardahan İli Organik Hayvancılık Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, Kütahya. 53, 147-154.
- Balcı, A. (2006). Sosyal Bilimlerde Araştırma “Yöntem, Teknik ve İlkeler”. Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- Bulut, S. (2019). 2000 Sonrası Türkiye’de Tarım ve Hayvancılık Politikaları: Kars İli Örneği. *Kafkas Üniversitesi Anabilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kars.
- Cumhuriyet Gazetesi. (2009). 23 Eylül 2009 tarihli “Destekten En Fazla Konya, Van ve Kayseri Yararlandı” Haberi. *Cumhuriyet Gazetesi Arşivi*, 5.
- Çallı, A. (2016). Türkiye’de Uygulanan Hayvancılık Destekleme Politikalarının Tokat İli Hayvancılık İşletmeleri Açısından Değerlendirilmesi. *Gaziosmanpaşa Üniversitesi Tarım Ekonomisi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi*, Gaziosmanpaşa Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Tokat.
- Çevik, B. (2018). Büyükbaş Hayvancılık Sektörü. *Türkiye İş Bankası İktisadi Araştırmalar Bölümü*, 4-6.
- Demir, N. (2012). AB ve Türkiye’de Hayvancılık Politikalarındaki Son Gelişmelerin Uyum Süreci Açısından Karşılaştırılması. *Erzurum Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi*

Tarım Ekonomisi Bölümü, 23, 59-60.

Demir, N. Ve Yavuz., F. (2010), Hayvancılık Destekleme Politikalarına Çiftçilerin Yaklaşımlarının Bölgelerarası Karşılaştırmalı Analizi. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 41 (2), 113-115.

DPT Onuncu Kalkınma Planı, (2013). Onuncu Kalkınma Planı (2014-2018). T.C. Kalkınma Bakanlığı, 6-7.

Gülçubuk, B., Köksal, Ö., Atseven, Y., Gül, U. ve Kan, M. (2016). Kırsal Kalkınma Desteklerinin Ulusal Düzeyde Etkileri: Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu (TKDK) Projelerinin İncelenmesi. XII. Ulusal Tarım Ekonomisi Kongresi'ne Yapılan Sözlü Bildiri, 2.

Güven, O., Dilek Y., B, E, Ünal. ve A, Borazan. (2017). Ardahan Büyükbaş Hayvancılık Sektör Raporu Ve Eylem Planı. Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA), 9.

Güven, O., 2018. Türkiye Büyükbaş Hayvancılık Sektörünün AB Ülkeleri İle Karşılaştırmalı Analizi. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, 11 (1), 766.

HAYGEM (Hayvancılık Genel Müdürlüğü). (2019). Hayvancılık Genel Müdürlüğü Mayıs 2018 Raporları. T.C. Tarım ve Hayvancılık Bakanlığı, 2-7.

İŞKUR. (2020). Aktif İşgücü Programları. Erişim Tarihi 29 Aralık 2020. <https://www.iskur.gov.tr/is-arayan/aktif-iscucu-programlari/kendi-isini-kurma-hibe-destegi/>.

Koçyiğit, R. (2016). İstatistiki Bölge Birimleri Sınıflamasına Göre Düzey 2 (TRA1 ve TRA2) Bölgelerinde Büyükbaş Hayvan Varlığı ve Süt Üretiminin Karşılaştırılması. Atatürk Üniversitesi Ziraat Fakültesi Zooteknik Bölümü, Erzurum, 31, 107-108.

Köseman, A. ve Şeker., İ. (2015), Türkiye’de Sığır, Koyun ve Keçi Yetiştiriciliğinin Mevcut Durumu. Van Veterinary Journal, 26 (2), 112-117.

Kurt, A. (2013). Bilimsel Araştırma Yöntemleri. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.

Kurtbaş, İ. (2019). Ardahan Değerlemeleri-I- Sosyo-Politik, Kültürel ve İktisadi

Bağlamda Değerler, Potansiyeller ve Yaklaşımlar. Ankara: Nobel Yayınları.

Kurtbaş, İ. (2020). Ardahan Değerlemeleri-II- Değerler, Potansiyeller ve Yaklaşımlar. Ankara: Nobel Yayınları.

Özçelik A., Güneş. E. ve Artukoğlu. Metin M. (2020). Türkiye’de Tarımsal Kredi: Sözleşmeli Tarım ve Üretici Örgütleri Üzerinden Kredi Uygulamaları. Ziraat Mühendisleri Odası internet sitesi. Erişim Tarihi 20 Ocak 2020. https://www.zmo.org.tr/resimler/ekler/157297d1a1ff043_ek.pdf.

Sayın. C., 2001. Türkiye’de Hayvancılık Politikaları ve Reform Arayışlarının Etkileri, Akdeniz Üniversitesi Ziraat Fakültesi Tarım Ekonomisi Bölümü, Antalya, 14 (1). 142.

SERKA. (2010). TRA2 Düzey II Bölgesi (Ağrı, Ardahan, Iğdır, Kars) 2010 – 2013 Bölge Planı. Serhat Kalkınma Ajansı, 1.

SERKA. (2019). Kurumsal Stratejik Plan. Serhat Kalkınma Ajansı, Erişim Tarihi 5 Mart 2021. <https://www.serka.gov.tr/assets/upload/dosyalar/serka-2019-2023-kurumsal-stratejik-plan.pdf>

SERKA. (2020). Ardahan İlimizin Genel Tarımsal Durumu. Serhat Kalkınma Ajansı, Erişim Tarihi 31 Aralık 2020. <https://ardahan.serka.gov.tr/assets/upload/dosyalar/ardahan-il-genel-tarimsal-durumu.pdf>.

SERKA. (2021). Ardahan Haritası. SERKA Ardahan Yatırım Ofisi, Erişim Tarihi 5 Mart 2021. <https://ardahan.serka.gov.tr/ardahan-hakkinda>.

Tapkı. N., Kaya. A., Tapkı. İ., Dağıstan. E., Çimrin. T. ve Selvi. M. H. (2018). Türkiye’de Büyükbaş Hayvancılığın Durumu ve Yıllara Göre Değişimi. Mustafa Kemal Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 23 (2), 325.

Tarım Kredi Kooperatifleri (2020). Tarım Kredi Kooperatifleri “Köklü Geçmişimiz”. Tarım Kredi Kooperatifleri Resmi web sayfası, Erişim Tarihi 29 Kasım 2020. <https://www.tarimkredi.org.tr/kurumsal/koklu-gecmisimiz/>.

Tarım ve Orman Bakanlığı. (2019). Tarım Ürünleri Piyasaları “Süt”. Tarımsal Ekonomi ve Politika Geliştirme Enstitüsü, 22, 1-3.

Tarım ve Orman Bakanlığı. (2020). Ardahan Yatırım Rehberi. T.C. Tarım ve Orman

Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı Tarımsal Yatırımcı Danışma Ofisi, 3-6.

Taşkıran, Ö. (2019). Yerel Yönetimlerde Halkla İlişkiler: Ardahan Belediyesi'nin Halkla İlişkiler Faaliyetlerine Yönelik Bir İnceleme, Ardahan Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Ardahan.

TDSYB. (2020). Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birlikleri Hakkında Bilgiler. TDSYB İnternet sitesi, Erişim tarihi 27 Kasım 2020. <http://www.dsymb.org.tr/hakkimizda/>.

TDSYB. (2020). Türkiye Damızlık ve Sığır Yetiştiricileri Birliği Boğa Kataloğu. Erişim tarihi 27 Kasım 2020. <http://www.dsymb.org.tr/wp-content/uploads/2014/09/boga-katalogu.pdf>.

TİGEM. (2018). 2019 Yılı Hayvancılık Sektör Raporu. Tarım İşletmeleri Genel Müdürlüğü Hayvancılık Son Baskı Çalışması, 4-7.

TKDK. (2013). Avrupa Birliği Katılım Öncesi Yardım Fonları ile desteklenecek Tarım ve Kırsal Kalkınma Programı (IPARD) 2014-2020 Programı. TKDK Ardahan internet sitesi, 19.

TKDK. (2013). TKDK Ardahan İl Koordinatörlüğü Basınla Buluştu, TKDK Ardahan internet sitesi Haberler. Erişim Tarihi 13 Eylül 2019. <https://ardahan.tdk.gov.tr/Duyuru.aspx?Id=4523>.

TKDK. (2018). IPARD-II 3. Çağrı İkinci Grupta 315 Proje Onaylandı. TKDK Ardahan internet sitesi Haberler, Erişim Tarihi 13 Eylül 2019. <https://ardahan.tdk.gov.tr/Duyuru.aspx?Id=19775>.

TKDK. (2019). Tarım ve Kırsal Kalkınmayı Destekleme Kurumu 2014-2020 IPARD Programı (IPARD II Dönemi) Altıncı Başvuru Çağrı İlanı. TKDK Ardahan internet sitesi, 1.

Torgut, E., Annayev, S, Türkekul. B. ve Örmeci Kart. M. Ç. (2019), Türkiye’de Uygulanmakta Olan Hayvancılık Desteklemelerinin Süt Sığırcılığı Yapan İşletmelere Etkisi: İzmir İli Örneği. Ege Üniversitesi Ziraat Fakültesi Dergisi, 14 (1). 31.

TÜİK. (2020). Süt ve Süt Ürünleri Üretimi Haziran 2020 “Toplanan inek sütü ve değişim oranları”. Türkiye İstatistik Kurumu, 33700.

Yılmaz, Ö. ve Yücel, G. (2017). Sürdürülebilir Kalkınma Sürecinde Türkiye'nin Tarımda Yaşadığı Dönüşüm. Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 22 (1), 180.

EKLER

EK 1.

...../...../2020

ANKET FORMU

Bu anket formu Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nde yürütülmekte olan *“Türkiye’de Uygulanan Büyükbaş Hayvancılık Teşvik ve Destekleme Politikalarının Yerel Kalkınma Üzerindeki Etkisi: Ardahan İli Üzerine Bir Araştırma”* başlıklı yüksek lisans tez çalışması için yapılmaktadır. Sizlerden edinilecek bilgiler tamamen bilimsel amaçlı kullanılacaktır. Katkılarınız bizim için önemlidir. Şimdiden değerli katkılarınızdan dolayı teşekkür ederiz.

Dr. Öğr. Üyesi Onur AKÇAKAYA
Ardahan Üniversitesi İ.İ.B.F.
(Tez Danışmanı)

Ertaç ÇELİK
Ardahan Üniversitesi
Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Bölümü
Öğrencisi

Lütfen size uygun cevabı işaretleyiniz.

KİŞİSEL BİLGİLER

1.Adınız-Soyadınız?

.....

2.İşletmenizin bulunduğu il, ilçe, köy?

.....

3.Cinsiyetiniz?

() Kadın () Erkek

4.İşletmeyi idare eden çiftçinin yaşı?

()18-25 ()26-35 ()36-45 ()46-55 ()55 ve Üstü

5.İşletmeyi idare eden çiftçinin öğrenim durumu nedir?

()Okumamış ()İlkokul ()Ortaokul ()Lise ()Yüksekokul ()Fakülte ()Doktora

6.Devlet güvenceniz var mı?

() Herhangi bir güvencem yok
() Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK)’ya bağlıyım
() Emekli sandığına bağlıyım
() Yeşil kartlıyım

7.Hayvancılık dışı faaliyette bulunuyor musunuz?

() Evet () Hayır

8.Hayvancılık dışı faaliyette bulunuyorsanız aşağıdakilerden hangi işi yapıyorsunuz?

() Kamu İşçisi () Devlet Memuru
() Özel sektör () Kendi işyerim var
() Serbest Meslek () Diğer

HAYVANCILIK İŞLETMESİ İLE İLGİLİ GENEL BİLGİLER

9.Hayvancılık işletmenizin çeşidi nedir?

() Koyun yetiştiriciliği () Sığır yetiştiriciliği () Her ikisinde () Diğer.....

10.Hayvancılığın yapılış amacı nedir?

() Ev ihtiyacını karşılamak () Ticari () Her ikisinde

11.İşletmede fiilen çalışan kişi sayısı?

() 1 () 2 () 3 () 4 () 5 ve üzeri

12.Neden hayvancılık faaliyeti ile uğraşıyorsunuz?

() Kârlı buluyorum () Hayvancılık desteklemeleri oldukça cazip
() Ata, baba mesleği () Bu köyde ve civar köydeki insanlar bu işi yapar
() Hepsi () Diğer

13.Kaç yıldan beri hayvancılık yapıyorsunuz?

() 0-5 yıl () 6-10 yıl () 11-15 yıl () 16 – 20 yıl () 20 yıl üzeri

14.İşletmeden kazanılan yıllık toplam geliriniz ne kadardır (.....TL)

Bitkisel Üretim (..... TL) Hayvansal üretim (.....TL)

Destek, Teşvik (.....TL) Diğer (.....TL)

15.İşletmedeki mevcut büyükbaş hayvan sayısı ve ırklarını nelerdir?

	Yerli	Melez	Kültür	Toplam
İnek				
Düve				
Buzağı(Dana)				
Boğa				
Manda				
Diğer(.....)				

16.Hayvancılık yaparken en önemli harcama kalemleri sizce nelerdir öncelik sırasına göre RAKAMLA sıralayınız?

() Yem gideri () İlaç gideri
() Barınak bakım, onarım gideri () Nakliye gideri
() Veteriner

17.İşletmedeki üretim tipi hangisidir?

() Süt üretimi () Et üretimi () Besicilik () Süt ve et üretimi

18.Süt üretimi yaptığınız kaç hayvanınız var, bir hayvandan ortalama günlük kaç litre süt elde ediyorsunuz?

(..... adet) (..... litre)

19.İşletmede süt sağım işlemi nasıl yapılıyor?

() Elle () Sağım makinası ile

20.Süt sağım üniteniz var mı ?

() Evet () Hayır

21.Sağımdan sonra süt nasıl muhafaza ediliyor?

() Ahır içinde metal/plastik kaplarda () Ahır dışında soğutmalı tanklarda
() Ahır dışında soğutmasız tanklarda () Ahır dışında uygun ortamda kaplarda
() Diğer.....

22.Üretilen sütün değerlendirilme şekli nedir?

() Mandıraya veriyorum () Sokakta satıyorum () Peynir, yağ, yoğurt yapıyorum

23.Besiye alınan hayvan sayısını ne kadardır?

.....baş

24.Yapılan besiciliğin türü nedir?

() Kurban besisi () Kombina (mezbaha) besisi

25.Hayvanlar nerede otlatılıyor?

() Otlatılmıyor () Köyün ortak merasında
() Kendi arazimde () Kiraladığım özel merada

26.Bir yıl içerisinde hayvanlar ne kadar süre ahırda bulunuyor?

() Kış aylarında () Yaz aylarında () Bütün yıl boyunca

27.Mera alanlarınız yeterli mi?

() Evet () Hayır

28.Hayvanların kaba yem ihtiyacını yeteri kadar karşılayabiliyor musunuz?

() Evet () Hayır

29.Kaba yem olarak ne veriyorsunuz önem sırasına göre RAKAMLA sıralayınız?

() Ot () Saman () Yonca () Diğerleri

30.İşletmede kaba yem sıkıntısı oluyor mu?

() Mevsime bağlı olarak yıldan yıla değişiyor () Olmuyor
() Her zaman oluyor () Diğer

31.İşletmenizde hazır yem kullanıyor musunuz?

() Evet () Hayır

32.Kiralanan dahil kaç dekar araziye sahipsiniz? (..... dekar)

33.İşlediğiniz arazinin kaç dekarı size aittir. (..... dekar)

34.Arazinizin ne kadarını işliyorsunuz? (..... dekar)

35.Arazinizi hangi ürünlere ayırıyorsunuz?

() Ot () Tahıl () Yem Bitkileri
() Yonca () Endüstri bitkileri () Diğer.....

TEŞVİK VE DESTEKLEME POLİTİKALARIYLA İLGİLİ BİLGİLER

36. Herhangi bir hayvancılık teşvik veya destekleme ödemesi aldınız mı?

☐ Evet ☐ Hayır

37. Cevabınız HAYIR ise sebepleri nelerdir?

- ☐ Haberim olmadı
☐ Verilen destek miktarını az buldum
☐ Vergi veya geri alınma endişesiyle başvurmadım
☐ Bürokratik işlemlerin çok olması
☐ Hayvan sayım yetersiz
☐ Kurum veya kuruluşlara üye olmadığım için başvurmadım
☐ Başvurdum fakat kurum veya kuruluşlara üye olmadığım için kabul edilmedi
☐ Diğer

38. Cevabınız EVET ise bu teşvik veya destekleme tipi aşağıdakilerden hangisidir?

- ☐ Para Desteği
☐ Hayvan başına destek
☐ Onaylı süt çiftliği desteği
☐ Suni tohumlamadan doğan buzağı desteği
☐ Hayvan hastalığı (kesim, imha) tazminatı
☐ Ahır yapımı desteği
☐ Gübre veya mazot desteği
☐ Kredi desteği
☐ Tarım Aleti Alımı
☐ Diğer

39. Hayvancılık teşvik veya desteklemesini kaç kez aldınız?

☐ 1 ☐ 2 ☐ 3 ☐ 4 ☐ 5 ve üzeri

40. Teşvik veya destekleme aldığınız kurumu belirtiniz?

- ☐ Ardahan Tarım ve Orman Müdürlüğü
☐ Tarım ve Kırsal Kalkınma İl Kordinatörlüğü (TKDK)
☐ Ardahan Damızlık Sığır Yetiştiricileri Birliği
☐ Serhat Kalkınma Ajansı (SERKA)
☐ Bankalar
☐ Diğer Kurumlar

41. Teşvik veya destekleme aldığınız da başvuru şartları sizi korkutuyor mu?

☐ Evet ☐ Hayır

42. Yapılan teşvik veya desteklemelerin Ardahan'a uyumlu olduğunu düşünüyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

43. Yapılan teşvik veya desteklemelerden pişman oldunuz mu?

☐ Evet ☐ Hayır

44.Yapılan teşvik veya desteklemelerde bölgesel veya yöresel farklılıklar olup olmadığını biliyor musunuz?

() Evet () Hayır

45.Biliyorsanız farklarını yazar mısınız?

.....

46.Hayvancılık teşvik veya desteklemelerinden yararlanabilmeniz için mutlaka bir kurum veya kuruluşa üye olmanız gerektiğini biliyor musunuz?

() Evet () Hayır

47.Herhangi bir kurum veya kuruluşa üye misiniz?

() Evet () Hayır

48.Üye iseniz hangisi?

- () İl Tarım Müdürlüğü
 () Damızlık Sığır Yetiştiriciliği Birliği
 () Süt üreticileri birliği
 () Hayvancılık faaliyeti yürüten tarımsal amaçlı kooperatif
 () Diğer

49.Cevap HAYIR ise neden bir kurum veya kuruluşa üye değilsiniz?

- () Birlik kayıt ve aidatları çok yüksek
 () Hayvan sayım kayıt olmak için yetersiz kalıyor
 () Üretici birliklerinin faydalı olmadığını düşünüyorum
 () İşlemleri çok fazla
 () Gerek duymuyorum

50.Hayvan almak ya da mevcut hayvan sayınızı artırmak için banka kredi desteği kullandınız mı?

() Evet () Hayır

51.Cevap EVET ise kredinizi kullanma neden/nedenlerinizi sıralayınız?

- () adet hayvan aldım
 () Yeni ahır yaptırdım
 () Ahırımı tamir ettirdim
 () Hayvancılık destek ödemeleri olduğu için
 () Yem masraflarını karşılamak için
 () İşletmemi büyütmek için

52.Hangi hayvan türüne daha fazla para teşvik veya desteklemesi verilmektedir?

- () İnek () Düve
 () Buzağı(Dana) () Boğa
 () Manda () Suni Tohumlama
 () Küçükbaş () Diğer (.....)

53.Hayvanlarınıza her yıl rutin yaptırdığınız aşılar nelerdir?

- () Şap () Sığır vebasası () Brusella
 () Yanı kara () Şarbon () Diğer.....

54.Sürünüzde önemli bir hastalıkla karşılaştınız mı?

() Evet () Hayır

55.Cevabınız EVET ise ve hayvanınız bu hastalıktan dolayı öldü ya da kesildi ise herhangi bir tazminat desteği aldınız mı?

() Evet () Hayır

56.Önemli Hayvancılık Problemleri (Önem derecesine göre 5 problem) nelerdir?

() Kaba yem sıkıntısı () Hayvan hastalıkları
 () Yetersiz hayvan barınakları () Yetersiz işgücü
 () Suni tohumlama başarısızlığı () Yetersiz sermaye
 () Yetersiz arazi () Yüksek yem fiyatları
 () Yetersiz mera () Diğer

57.Hayvancılık teşvik ve desteklemelerinin olduğunu nasıl öğreniyorsunuz?

() Köy muhtarından
 () Televizyondan
 () Köye asılan afiş ve broşürlerden, dağıtılan kitapçıklardan
 () Akraba ve komşulardan
 () Tarım danışmanlarından
 () Köye gelen tarım bakanlığı personelinde
 () İnternet (tarım bakanlığı internet sayfasından)

58.Ardahan’da hayvancılıkla ilgili şu anda uygulanan özel programlar var mı?

() Evet () Hayır

59.Bir önceki soruda cevabınız EVET ise program ve/veya programların ismini yazınız?

.....

60.Bu programlar kapsamında eğitim çalışmaları yapılıyor mu?

() Evet () Hayır

61.Cevabınız EVET ise verilen eğitimlerin size kazandırdıkları nelerdir?

() Sadece programdan haberdar olduk, hiçbir şey öğrenmedim
 () Hayvancılıkla ilgili yeni bilgiler öğrendik
 () Modern hayvancılık ve verim artışının sağlanması için neler yapmamız gerektiği öğrendik
 () Yeni insanlarla tanışma fırsatımız oldu
 () Bizim için bir şeyler yapıldığını görmek bizi mutlu etti

62.Son yıllarda toplam hayvan sayısında artış oldu mu?

() Evet () Hayır

63.Hayvan sayısında artış olduysa teşvik ve desteklemelere bağlı olduğunu düşünüyor musunuz?

() Evet () Hayır

YEREL KALKINMA İLE İLGİLİ BİLGİLER

64. Teşvik ve desteklemelerin kalkınmanızda etkisi oldu mu?

- () Evet () Hayır

65. Hayvancılık yaparak elde ettiğiniz kazançla ne tür yatırımlar yaptınız?

- () Ardahan'da konut aldım.
 () Büyük illerde konut aldım.
 () Araç (otomobil, kamyonet, vb araçlar...) aldım.
 () Tarım aletleri aldım.
 () Köyde arsa, arazi aldım.
 () Ardahan veya diğer illerde arsa, arazi aldım.
 () Hayvan sayısını arttırdım.

66. Teşvik ve desteklemelerin sermaye artışında ne gibi faydaları oldu?

- () Destekler sermayemin artmasını sağladı.
 () Sermayemde artış olmadı.
 () Desteklerle ihtiyaçlarımı karşıladım.
 () Destekler diğer harcama limitlerini azalttı.

67. Yapılan teşvik ve desteklemeler çevrenizde ne gibi değişikliklere yol açtı?

- () Göçün azalmasını sağladı.
 () Hayvan sayısının artmasını sağladı.
 () Köylerde yeni evler ve ahırlar yapıldı.
 () Bireylerin refah düzeyi arttı.

GENEL SORULAR VE ÖNERİLERİNİZ

68. Sizce şu anda uygulanan teşvik ve destekleme politikalarına ek olarak bölgenizde başka hangi tür destekleme sistemi uygulanabilir?

.....

69. Ardahan'da hayvancılık sektörünün gelişmesi için neler yapılmalıdır?

.....

70. Hayvancılık teşvik veya desteklemelerin eksik yönleri nelerdir?

.....

71. Hayvancılık teşvik veya desteklemeleri ile ilgili olumlu yanlar nelerdir?

.....

72. Üretim sürecinin denetlenmediğini düşünüyorsanız bunun nedenleri neler olabilir?

.....

72.1.Sizce teşvik ve desteklemelerin kimi işletmeler tarafından suistimal edildiğini düşünüyor musun?

.....

.....

.....

.....

73.Aşağıdaki tabloyu size en yakın gelecek şekilde doldurur musunuz?

	Kesinlikle Katılıyorum	Katılıyorum	Kararsızım	Katılmıyorum	Kesinlikle Katılmıyorum
1.Yapılan teşvik ve desteklemelerle düşünce ve hayallerimi gerçekleştirebildim.					
2.Yapılan teşvik ve desteklemeler sonucunda üretim süreci yeterince denetleniyor.					
3.Yapılan teşvik ve desteklemeler profesyonel hayvancılığa uyumludur.					
4.Ardahan'da et işleme merkezlerinin olmaması hayvancılık faaliyetlerini etkiliyor.					
5.Başka bir meslekle uğraşmak hayvancılık faaliyetlerini etkiliyor.					
6.Yapılan teşvik ve desteklemeler başarılıdır.					
7.Devletin hayvan başına yaptığı ödeme yeterlidir.					
8.Hayvancılığı teşvik etmek veya desteklemek amacıyla yem bitkilerine de destek verilir.					
9.Devletin yem bitkilerine verdiği teşvik ve destekler yeterlidir.					
10.Teşvik ve destekler olsa da olmasa da yem bitkileri üretimim.					
11.Yapılan teşvik ve desteklemelerden memnunum.					
12.Hayvancılık için yapılan teşvik ve desteklemelerin insanları hazıra alıştırdığını düşünüyorum.					
13.Kurumların vatandaşa ilgisinden çok memnunum.					
14.Teşvik ve desteklemelerin artmasının hayvancılığa ilgiyi attıracağına inanıyorum.					

Ankete katıldığınız için teşekkür ederiz.

EK 2. ORJİNALLİK RAPORU

	ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU
ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA	
Tarih: 29/04/2021	
Tez Başlığı : "Türkiye’de Uygulanan Büyükbaş Hayvancılık Teşvik ve Destekleme Politikalarının Yerel Kalkınma Üzerindeki Etkisi: Ardahan İli Üzerine Bir Araştırma" Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 159 sayfalık kısmına ilişkin, 29/04/2021 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinalite raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 14 ‘tür. Uygulanan filtrelemeler: 1- ☐ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç 2- ☐ Kaynakça hariç 3- ☐ Alıntılar hariç/dâhil 4- ☐ 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Yönetmeliği’nde belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim. Gereğini saygılarımla arz ederim.	
Tarih ve İmza	
Adı Soyadı: Ertaç ÇELİK Öğrenci No: 14020101043 Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi Programı: Statüsü: Yüksek Lisans	
<u>DANIŞMAN ONAYI</u> UYGUNDUR. Dr. Öğr. Üyesi Onur AKÇAKAYA	

EK 3. ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU

ARDAHAN ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE KAMU YÖNETİMİ ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 29/04/2021

Tez Başlığı "Türkiye'de Uygulanan Büyükbaş Hayvancılık Teşvik ve Destekleme Politikalarının Yerel Kalkınma Üzerindeki Etkisi: Ardahan İli Üzerine Bir Araştırma"

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır.
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Tarih ve İmza

Adı Soyadı: Ertan ÇELİK
Öğrenci No: 14020101043
Anabilim Dalı: Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi
Programı:
Statüsü: Yüksek Lisans

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Dr. Öğr. Üyesi Onur AKÇAKAYA

Detaylı Bilgi: <https://www.ardahan.edu.tr/birim.aspx?id=1002003>

Telefon: 0-4782117522

Faks: 0-4782117523

E-posta: sbe@ardahan.edu.tr

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı : Ertaç ÇELİK

Doğum Yeri ve Tarihi :

Eğitim Durumu

Ön lisans	Ardahan Üniversitesi Kafkas Meslek Yüksekokulu	Muhasebe
Ön lisans	Ardahan Üniversitesi Ardahan Meslek Yüksekokulu	İthalat-İhracat
Lisans	Anadolu Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi	İşletme
Lisans	Ardahan Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi	İktisat
Yüksek Lisans	Ardahan Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü	Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurumlar : Ardahan T Tipi Kapalı ve Açık Ceza İnfaz Kurumu

İletişim

E-Posta Adresi :

Tarih : 29.04.2021

